

GENERACIÓ ALÇADA: REPTES I HORIZONS DEL JOVENT

Julia R. Sánchez

“Som una generació conscienciada sobre el repte climàtic, però calen accions reals per canviar el sistema econòmic i ecològic”

Una conversa amb Marta Rosique

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Calàbria, 166 entresol
08015 Barcelona
Telèfon 93 567 78 63
info@irla.cat

PATRONAT

PRESIDENT

Joan Manuel Tresserras

VICEPRESIDENTA

Alba Castellví

DIRECTOR EXECUTIU

Josep Vall

TRESORER

Jordi Roig

SECRETÀRIA

Filo Tió

DIRECTOR ACADÈMIC

Lluís Pérez

VOCALS

Marta Cid

Josep Hugué

Georgina Linares

Enric Marín

Montse Palau

EQUIP TÈCNIC

COORDINACIÓ

Guillem Dorca

ADMINISTRACIÓ

Joan Almacellas

Maria Julià

Lourdes Masdeu

Dolors Mauricio

COMUNICACIÓ

Carla Genís

PROJECTES

Pere Sàbat

IMATGE

Carme Pujol

ARXIU I BIBLIOTECA

Alfons Codina

CASA IRLA

Rosa Cuenca

eines⁴⁵

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus autors i **eines** no s'hi identifica necessàriament.

Per reproduir un article cal demanar autorització per escrit a la redacció d'**eines**.

En enviar el seu treball a la redacció d'**eines**, l'autor cedeix a l'editor els drets de reproducció, publicació i comunicació, tant per a l'edició impresa en paper com per a una versió electrònica que la farà accessible per mitjà de la xarxa d'Internet.

Els interessats en matèria de drets de propietat intel·lectual es poden adreçar a: **eines@irla.cat**

DIPÒSIT LEGAL
B-31564-2007

ISSN PAPER
2013-1518

ISSN ELECTRÒNIC
2013-5505

appec

editors de revistes i digitals

EDICIÓ
Josep Vall
jvall@irla.cat

DISSENY GRÀFIC
Carme Pujol
cpujol@irla.cat

CORRECCIÓ
LINGÜÍSTICA
Sofia Lozano

PROJECTE GRÀFIC
Suki Design

IMPRESSIÓ
Gràfiques Cuscó

DIRECCIÓ
Lluís Pérez
lperez@irla.cat

COORDINACIÓ
Guillem Dorca
gdorca@irla.cat

REDACCIÓ
Pere Sàbat
psabat@irla.cat

COMUNICACIÓ
Carla Genís
cgenis@irla.cat

ADMINISTRACIÓ
Joan Almacellas
jalmacellas@irla.cat

Maria Julià
mjulia@irla.cat

Lourdes Masdeu
lmasdeu@irla.cat

Dolors Mauricio
dmauricio@irla.cat

ARXIU I BIBLIOTECA
Alfons Codina
acodina@irla.cat

sumari

GENERACIÓ ALÇADA: REPTES I HORIZONS DEL JOVENT

4

PORTAL

El jovent de les crisis

Pol Baldomà i Díaz

6

CONNEXIONS

Ser jove a la Catalunya del 2022: més enllà de la generació viral

Carles Feixa-Pàmpols

20

La salut mental del jovent: un repte per a totes les generacions

Marc Darriba

30

Joves catalans d'origen asiàtic: reptes i oportunitats en les trajectòries educatives i laborals

Berta Güell

40

Les pràctiques laborals com un element de la precarietat juvenil

Pau Cruz

50

NAVEGADOR

Polítiques d'habitatge i persones joves: estat de la qüestió

Maria Sisternas i Tusell

60

FÒRUM

Julia R. Sánchez "Som una generació conscienciada sobre el repte climàtic, però calen accions reals per canviar el sistema econòmic i ecològic"

Una conversa amb Marta Rosique

78

VARIABLES

Comunitats energètiques locals: un nou model contra el canvi climàtic i l'increment dels preus

Laura Garcia

90

FULL DE CàLCUL

**El model de finançament local:
la necessitat de donar
més autonomia financera
als municipis**

Paula Salinas

100

ARXIU

**Estat Català, 1922-1931:
el partit-moviment independentista
que va contribuir al naixement d'ERC**

Joan Esculies

110

EXPLORADOR

**És possible governar
amb idees d'esquerra a Colòmbia?**

Héctor Riveros Serrato

118

FINESTRA

**"Una perspectiva indígena
sobre la pervivència
de la humanitat a la Terra"**

Jupta Itoewaki

124

CLÀSSIC

La Carta de la Llibertat

African National Congress

128

TRIBUT

Roald Dahl

Gina Harster

130

FILMOTECA

Years and years

Eulàlia Solé Tomàs

132

PINZELL

És casa

Leia Goiria Escandell

134

GALERIA

**Els paisatges
de les nostres vides**

Laura Van Severen

138

LLIBRERIA

portal

El jovent de les crisis

Pol Baldomà i Díaz

Portaveu de Jovent Republicà

@polbd

Com a joves hem nascut, crescut i viscut enmig de diferents crisis que han impactat directament en la nostra forma de vida. La crisi del 2008 va agreujar la condició de precarietat dels i les joves i la de la Covid-19 ha acabat de generar un horitzó de poca esperança. Sumat a això, hem patit greument la repressió i la criminalització pel simple fet de defensar els drets democràtics de Catalunya durant l'octubre del 2017 i els mesos posteriors.

En els darrers anys, hem vist com la taxa d'emancipació residencial ha baixat, la precarietat laboral ha augmentat, els problemes de salut mental han impactat de ple en les nostres vides i l'emergència climàtica ja no és un fet de futur sinó que té conseqüències materials greus en el nostre dia a dia. A més, aquests factors impacten directament en la manera com s'esdevenen les relacions socials del jovent, provocant situacions d'aïllament i de soledat no desitjada.

Aquesta situació global també té molts noms concrets de joves que pateixen cada dia: la Marta, que encadena contractes temporals

precaris; el Martí, que no es pot pagar la universitat; la Zainab, a qui no li lloguen un pis per pur racisme o l'Amanda, a qui no li donen hora per anar a la psicòloga fins d'aquí sis mesos. Queda clar, doncs, que darrere de totes aquestes situacions, hi ha milers de joves d'arreu dels Països Catalans que pateixen un present incert i desesperançador que els impedeix assolir unes condicions materials de vida dignes.

Malgrat tot, no només som la generació de les crisis, també som la generació de l'esperança, perquè tal com deia Salvador Allende, «ser jove i no ser revolucionari és una contradicció fins i tot biològica». Som la generació dels manifestants del 15M, l'estudiantat que va lluitar per la rebaixa de taxes, el jovent que va plantar cara a l'Estat espanyol o el que va organitzar xarxes de solidaritat durant la pandèmia. Precisament aquest és el jovent que sovint queda invisibilitzat i que cada dia treballa en fer propostes i en materialitzar-les. Usem l'inconformisme i l'ambició per transformar, ja que, aquells canvis que millorin les nostres condicions també faran avançar el conjunt de la societat i el país. ■

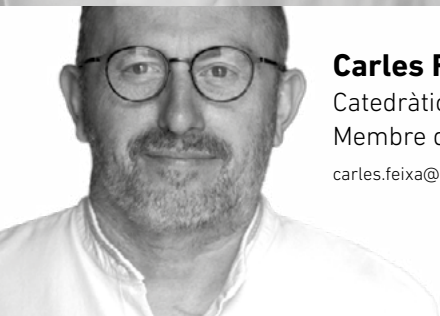
connexions

Ser jove a la Catalunya del 2022: més enllà de la generació viral

vista prèvia >

La joventut del nostre país en l'última dècada ha hagut de fer front a diverses crisis —econòmiques, de valors i climàtiques— que determinen i determinaran la capacitat que tindrà per construir el seu projecte de vida, en termes materials i immaterials. Més enllà de com s'anomeni cadascuna de les generacions, s'obre la necessitat d'establir un nou acord intergeneracional que aporti certes es davant d'un món que gira la cara al jovent.

Carles Feixa-Pàmpols

Catedràtic d'Antropologia Social de la Universitat Pompeu Fabra.
Membre del grup de recerca consolidat Joventut, Societat i Comunicació
carles.feixa@upf.edu

Introducció

Saps el que jo crec? Que ja no existeix la Generació X. Ni Millennials. Ni Boomers. Tots pertanyem a la mateixa generació. Els que som aquí i ara. Els que vivim aquests temps estranys.

En el futur ens veuran com aquella generació (...) que van transformar el país. Amb els fons de la Unió Europea milers d'idees estan passant del paper a la realitat. (...) Tots pertanyem a la mateixa generació. La generació dels que somien i fan.

Vídeo de la campanya publicitària del *Plan de Recuperación, Transformación y Resiliencia*, Govern de l'Estat espanyol.¹

El 15 de setembre de 2022 el govern de l'Estat espanyol, a través del *Plan de Recuperación, Transformación y Resiliencia*, altrament conegut com el Programa Next Generation, que canalitza els fons europeus postpandèmia, va endegar la campanya «*La generación de los que sueñan y hacen*», que incloïa una vistosa i cara campanya de publicitat en premsa, ràdio, televisió i

xarxes: «*La campanya pretén fomentar la implicació de totes les generacions actuals de ciutadans, pimes, autònoms i empreses en la materialització dels seus somnis fent ús dels fons europeus del Pla de Recuperació i reflectint l'arribada d'aquests recursos al teixit productiu*».^{2,3} Me'n vaig assabentar durant la mitja part de la final del campionat europeu de bàsquet, amb un anunci de *prime time* que semblava tret d'una campanya de *màrqueting* d'una marca de roba, de cotxes o d'un nou aparell electrònic, protagonitzat per suposats ciutadans corrents de diferents generacions, amb una majoria de joves d'estètiques diverses i en algun cas alternatives.

La campanya ens pot servir per introduir una reflexió sobre l'ús i abús del concepte de generació i la seva aplicació a les generacions actuals, en el cas de la joventut catalana.

---

2 GOBIERNO DE ESPAÑA, «El Gobierno lanza la primera campaña específica del Plan de Recuperación bajo el lema 'La generación de los que sueñan y hacen'».

3 Cita original: *La campaña pretende fomentar la implicación todas las generaciones actuales de ciudadanos, pymes, autónomos y empresas en la materialización de sus sueños haciendo uso de los fondos europeos del Plan de Recuperación y reflejando la llegada de estos recursos al tejido productivo.*

Boomers, Generació X, Millennials, Centennials, són etiquetes superficials promogudes per empreses multinacionals, de base nord-americana, amb l'objectiu gens dissimulat de segmentar el mercat —sobretot de productes tecnològics i d'oci— per grups d'edat. Tan equivocat és aplicar mecànicament aquests esquemes a altres realitats socials i pretendre que corresponen a condicions socials i estils de vida diferenciats, com negar la major afirmant que les generacions no existeixen o que tots pertanyem a la mateixa generació, com afirma la campanya del govern de l'Estat espanyol. La desigualtat generacional és de fet una de les tendències emergents en la societat postindustrial, que es combina amb altres desigualtats interseccionals, com les de classe social, gènere i etnicitat. El terme «*Next Generation*» amb què Europa ha batejat el programa de recuperació postpandèmia no ha estat triat per casualitat: posa de manifest que el jovent ha estat, pertot arreu d'Europa però sobretot a l'Europa del sud i de l'est, la principal víctima de la crisi —de la crisi actual i de la que s'arrossega des del 2008. En aquest article intentaré fer un retrat dels trets generals que

---

1 GOBIERNO DE ESPAÑA, <www.planderrecuperacion.gob.es>.

El terme «generació viral» al·ludeix a un doble significat: per una banda, l'impacte del coronavirus i, per altra banda, la transmissió veloç de les informacions i la intensificació de la digitalització

caracteritzen l'actual generació de persones joves. Per això començaré situant el context del que anomeno «generació viral», seguiré presentant un seguit de dades estadístiques sobre la joventut catalana, i acabaré amb unes reflexions en clau intergeneracional.

Una generació viral?

*«Les sindèmies es caracteritzen per interaccions biològiques i socials entre condicions i estats, interaccions que augmenten la susceptibilitat d'una persona a emmalaltir o empitjoren els seus resultats per a la salut [...] La crisi econòmica que avança cap a nosaltres no la resoldrà un medicament ni una vacuna. Cal res menys que la reactivació nacional. L'aproximació a Covid-19 com a sindèmia comporta una visió més àmplia, que inclogui l'educació, l'ocupació, l'habitatge, l'alimentació i el medi ambient. Veure la Covid-19 només com una pandèmia exclou una perspectiva tan àmplia però necessària».*⁴

4 HORTON, «COVID-19 is not a pandemic».

Des que el juny de 2020 va finalitzar el confinament domiciliari iniciat amb l'estat d'alarma el març anterior, fins a les diferents onades de contagis del 2021, la joventut es va situar al centre dels debats sobre la pandèmia i les seves conseqüències socials i sanitàries.⁵ El terme «generació viral» al·ludeix a un doble significat: per una banda, l'impacte del coronavirus, ha esdevingut una mena de marca generacional; i, per altra banda, la transmissió veloç de les informacions i la intensificació de la digitalització, en la qual les noves generacions han estat pioneres.

El director de la revista *The Lancet* va proposar el concepte de sindèmia com el més adient per descriure la situació, que no es podia abordar des d'una perspectiva estrictament sanitària sinó tenint en compte la seva dimensió global. La sindèmia va esdevenir un camp de batalla per la societat civil, amb interessos territorials i generacionals contraposats, però també amb incentius vers una major cooperació internacional com la mi-

5 FEIXA, «Identidad, Juventud y Crisis: el concepto de crisis en las teorías sobre la juventud»; FEIXA, «Una generació viral? Els joves davant la sindèmia».

llor manera per afrontar-la.⁶ Especialment, durant el 2021 les persones joves van ser víctimes de generalitzacions i culpabilitzacions abusives pel que fa a comportaments incívics en l'espai públic i en l'oci nocturn, generant problemes de comunicació intergeneracional que l'Agència de Qualitat i Avaluació Sanitària va posar de relleu en un informe.⁷

Certament, el jovent no va ser el grup d'edat més directament afectat pel coronavirus, però sí que podria tenir greus afectacions per les seves conseqüències econòmiques, socials i psicològiques. La sindèmia ha fet aflorar tres crisis que s'entrecreuen en el present i afecten tota la societat, però de manera especialment intensa a les noves generacions: la crisi econòmica que ve del passat;⁸ la crisi sanitària que es viu en el present; i la crisi climàtica que es projecta sobre el futur. La crisi econòmica

6 PLEYERS, «The Pandemic is a battlefield. Social movements in the COVID-19 lockdown».

7 LUPRESTI, *Abordatge social de la COVID-19*.

8 El terme «passat» fa referència a la crisi econòmica del 2008 i als seus efectes. La reflexió s'emmarca el marc del 2021, durant la recessió posterior a la crisi del coronavirus, quan la crisi generada per la invasió russa d'Ucraïna no s'havia produït encara.

La crisi climàtica es relaciona directament amb la crisi sanitària i posa de manifest una bretxa generacional

fa referència a l'impacte del col·lapse financer internacional iniciat el 2008 en forma d'atur, precarietat laboral, temporalitat i minva de drets laborals: quan la societat es començava a recuperar de la crisi, el coronavirus planteja l'amenaça d'una nova recessió, que intensifica els problemes estructurals del mercat laboral juvenil, marcat per la precarietat i l'obsolescència. La crisi sanitària fa referència a la dimensió global —pandèmia— i integral —sindèmia— del coronavirus, i a les desigualtats Nord-Sud, de classe, gènere i edat que ha visibilitzat no deixa de ser significatiu el fet que la joventut sigui el darrer grup d'edat en vacunar-se malgrat els evidents riscos de contagi i els discursos sovint adultocèntrics responsabilitzant-los dels rebrots. La crisi climàtica es relaciona directament amb la crisi sanitària i posa de manifest una bretxa generacional —ja que no abordar-la decididament en el present hipoteca el futur de les noves generacions.

Ser jove a la Catalunya del 2022: estat de la qüestió

El darrer informe de l'Observatori Català de la Joventut,⁹ a partir del

sistema d'indicadors que aquest organisme ha construït sobre la joventut a Catalunya, aporta interessants dades quantitatives sobre les condicions materials d'existència i estils de vida de la generació va viure el període de joventut durant la pandèmia del coronavirus, agrupats en vuit camps bàsics —població, educació, treball, habitatge i emancipació, cultura, salut, participació, inclusió. En farem un breu repàs, amb l'ajuda d'una desena de gràfics que il·lustren aquestes tendències.

Població: Decreixement de la proporció de joves versus allargament del període juvenil

Des de principis de segle XXI tant el nombre absolut com la proporció de persones entre 15 i 29 anys sobre el conjunt de la població —la taxa de joventut— s'ha reduït de manera constant: el 2000 superava el 22% de la població, mentre el 2021 a penes supera el 15%. Aquesta tendència es va aturar després de 2015, coincidint amb la recuperació econòmica posterior a la crisi de 2008, i es va revertir un xic durant la pandèmia, degut potser a la mortaldat causada pel coronavirus entre la població de més edat. Però tot sembla

indicar que tornarà a créixer, amb la conseqüència d'un progressiu envelliment de la població. La tendència conviu amb el retard en l'edat d'emancipació del jove, que analitzarem tot seguit, la qual cosa implica que la proporció de persones que viuen una condició social de joventut —incloent els que tenen més de 30 anys— s'ha anat ampliant *de facto*.

Migracions: Augment desigual de la població juvenil d'origen migrant

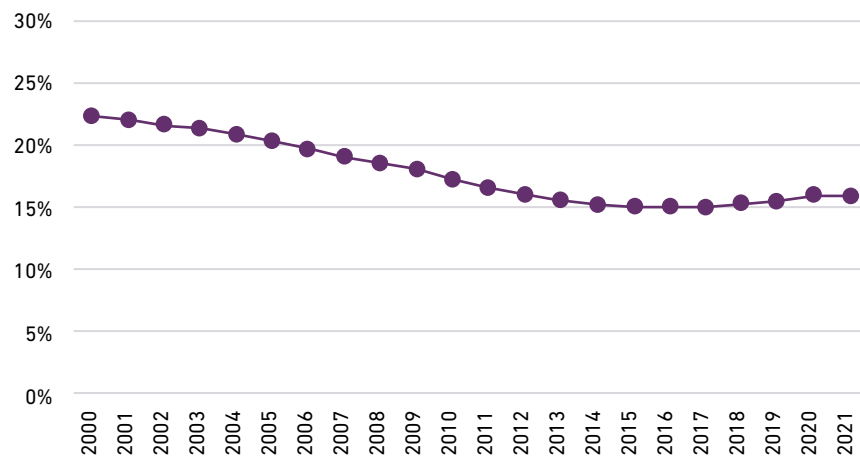
La reducció del nombre absolut i relatiu de persones joves ha estat compensada per l'arribada de població estrangera d'origen migrant, especialment intensa en les franges d'edat joves. Mentre el 2000 representaven el 3% de la població entre 15 i 29 anys, el 2021 representen el 22,5%, una proporció superior al de la població general. Aquest creixement ha estat desigual segons el territori, amb una preponderància al territori metropolità i en aquelles zones urbanes i rurals amb feines amb alta proporció de població migrant. També ha seguit un ritme desigual, amb un fort augment fins al 2008, un lent descens durant la crisi i un

9 JULIÀ; SALA; SERRACANT, *Estat de la Joventut 2021*.

El grup d'edat dels 25 als 29 anys és aquell amb una major proporció d'estrangers

Gràfic 1

Població de 15 a 29 anys sobre el total de la població. Catalunya, 2000-2021 (%)

Font: AGÈNCIA CATALANA DE LA JOVENTUT, Sistema d'indicadors sobre la joventut a Catalunya.

repunt amb la recuperació econòmica, bruscament aturat per la pandèmia. En tot el període el grup d'edat dels 25 als 29 anys és aquell amb una major proporció d'estrangers, superant sovint el 30%, amb un fort impacte en el mercat de treball.

Fecunditat: Descens i retard en la primera fecunditat

La reducció de les taxes de joventut es deu sobretot al descens i retard en l'edat de tenir el primer fill o filla: Catalunya s'ha convertit en un

dels països del món amb una taxa de fecunditat més baixa. Això es deu a factors vinculats a les condicions materials d'existència que analitzarem tot seguit —sobretot condicions de treball i habitatge—, així com a la desigualtat de gènere en l'accés a una feina estable. La taxa de fecunditat, que partia d'uns barems ja baixos el 2000 —38‰—, va augmentar de manera sostinguda fins al 2008 —49‰—, en bona part per l'arribada de població estrangera en edat de procrear, i va tornar a

minvar després d'aquesta data, fins a arribar al mínim històric —29‰— del 2019 —és probable que durant i després de la pandèmia la reducció hagi estat encara més pronunciada. La baixa fecunditat posa de manifest les dificultats que tenen les persones joves per emancipar-se, es relaciona amb l'envelliment de la població, i té efectes en el desigual repartiment de rendes entre les generacions, posant en risc la sostenibilitat de l'Estat del benestar i del sistema de pensions.

Educació: Abandonament prematur dels estudis versus sobretitulació

El sistema educatiu català ha tingut històricament una estructura de doble con, proporcionalment gras en els vèrtexs —educació obligatòria i superior— i prim en els estrats intermedis —batxillerat i sobretot Formació Professional. Això era degut, a banda del desprestigi de la FP i a l'abandó escolar prematur —a causa del fracàs de l'educació postobligatòria i a l'oferta de treballs no qualificats en aquestes edats. Després de la crisi del 2008 l'abandonament prematur va anar reduint-se —des del 40% el 2008 al 15% el 2021. Això és degut a la pèrdua d'oportunitats laborals a conseqüència de la crisi.

La joventut és un sector social especialment sensible als períodes de crisi i recessió econòmica

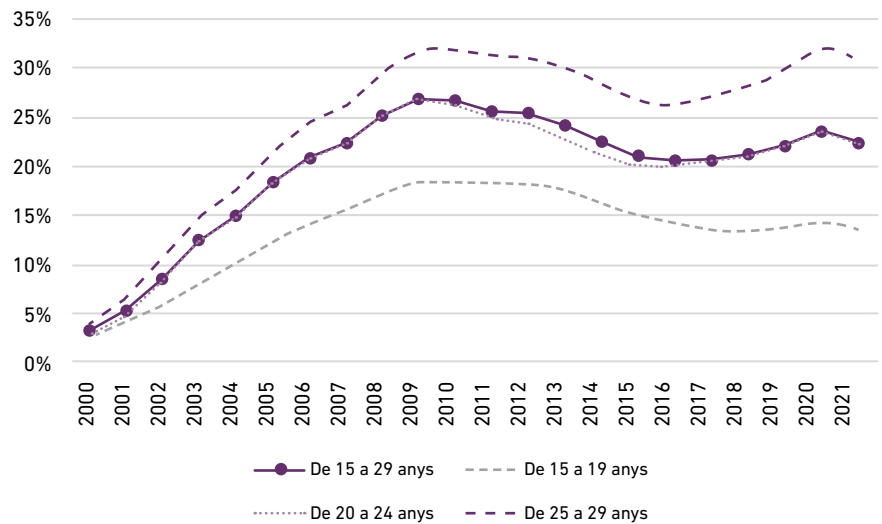
Aquesta reducció no s'ha vist compensada amb un augment equiparable de l'educació superior, excepte en el cas dels cicles formatius, que han anat consolidant-se i prestigiant-se. Això pot ser degut a la sobretitulació, la bretxa entre la formació adquirida i les feines desenvolupades, superior a Catalunya respecte a la resta de països europeus.

Treball: Augment de l'atur versus precarietat laboral

La joventut és un sector social especialment sensible als períodes de crisi i recessió econòmica. La crisi del 2008 va ser especialment dramàtica, ja que l'augment quantitatiu de la desocupació va afegir-se a l'empitjorament de la qualitat del treball —temporalitat, parcialitat, disminució de salaris, precarització. La taxa d'atur es va mantenir per sota del 15% fins al 2008, augmentat de manera molt intensa fins al 2013 —quan va arribar al 40%—, amb un lent descens posterior i un repunt el 2020 pels efectes de la pandèmia. Pel que fa a la —mala— qualitat de l'ocupació juvenil, el 2021 el 49% de les persones joves tenien contractes temporals — abans de la crisi del 2008 la tempo-

Gràfic 2

Proporció de la població de nacionalitat estrangera per grups d'edat. Població de 15 a 29 anys. Catalunya, 2000-2021 (%)

Font: AGÈNCIA CATALANA DE LA JOVENTUT, Sistema d'indicadors sobre la joventut a Catalunya.

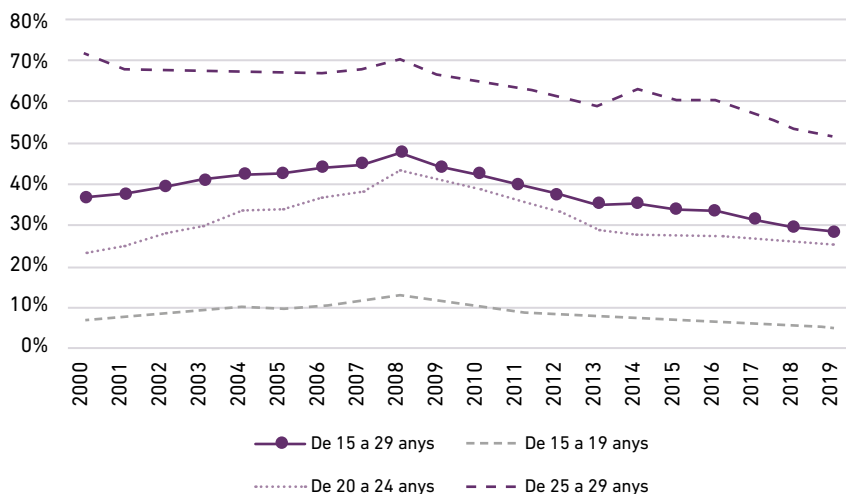
ralitat va arribar a un mínim, força elevat, del 35%—, i la taxa d'ocupació a temps parcial se situava una mica per sota del 30%, quan el 2000 era del 10%. Una altra de les cares de la precarització són els salaris. Tot i l'increment que ha suposat en els darrers anys el Salari Mínim Interprofessional (SMI), els ingressos mensuals derivats del treball de les persones joves han millorat tímidament. A partir de la crisi del

2008, la mitjana dels ingressos de la població ocupada de 16 a 24 anys va baixar de 1.176€ el 2010 a 873€ el 2013. Amb la recuperació va incrementar-se tímidament l'import mitjà i el 2018 hi va haver un fort augment. Tot i els increments i la pujada de l'SMI de 736 a 900€ el 2019, en el cas dels més joves aquesta pujada no ha permès recuperar el nivell previ a la crisi econòmica del 2008 i la mitjana se

El retard en les taxes de fecunditat i nupcialitat, la precarietat laboral i la situació del mercat d'habitatge, fan impossible per a la majoria de joves poder emancipar-se residencialment

Gràfic 3

Taxa específica de fecunditat per grups d'edat. Dones de 15 a 29 anys. Catalunya, 2000-2019. Nascuts vius per 1.000 dones (‰)

Font: AGÈNCIA CATALANA DE LA JOVENTUT, Sistema d'indicadors sobre la joventut a Catalunya.

situa en 1.089€. En qualsevol cas, la bretxa salarial entre joves i adults és més gran que mai.

Habitatge i Emancipació:

Retard en l'emancipació residencial versus canvis en el règim de tinença

Es tracta segurament de l'indicador més significatiu de la condició juvenil contemporània. El retard en les taxes de fecunditat i nupcialitat, la precarietat laboral i la situació del mercat d'habitatge, fan impossi-

ble per a la majoria de joves poder emancipar-se residencialment, sobretot a les grans ciutats i a les poblacions turístiques. Catalunya és un dels països del món amb una emancipació domiciliària més tardana: el 2000 només el 20% dels joves de 16 a 29 anys vivien fora del domicili familiar, percentatge que va augmentar fins al 32% el 2007, retrocedint des de llavors fins al mínim històric del 12% del 2021, coincidint amb la pandèmia. Aquest

fet queda reflectit en el canvi de tendència en el règim de tinença: el percentatge de persones de 20 a 34 anys emancipades que vivien en un habitatge en propietat, que el 2007 era superior al 60%, el 2017 havia baixat fins al 24,5%. El lloguer en solitari o compartit no sembla que sigui una alternativa massiva, a jutjar per l'augment dels preus, sobretot en zones turístiques o a les ciutats.

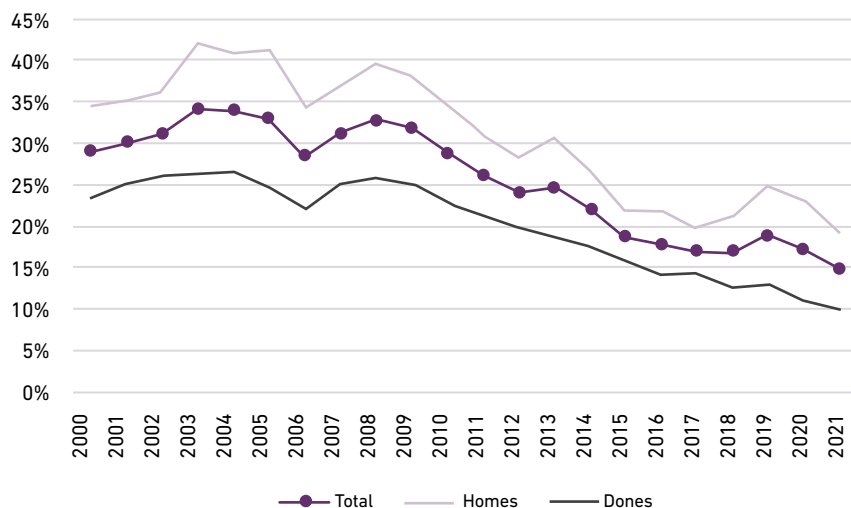
Cultura: Reducció dels hàbits de lectura versus augment del consum electrònic

Malgrat que la participació cultural del jovent català és elevada per la força que encara té al nostre país la societat civil —el 53% de les persones joves afirmen participar activament en alguna entitat de tipus cultural—, els darrers cinc anys destaquen dues tendències oposades en relació amb el consum cultural: la progressiva disminució de l'hàbit de lectura en edats adolescents i juvenils —els que han llegit almenys cinc llibres o còmics el darrer any han passat del 50% al 28%—, i l'augment del consum de continguts audiovisuals —els que hi dediquen més de dues hores diàries han pas-

Mentre la comprensió del català és majoritària, degut a les polítiques d'immersió lingüística a l'escola, el seu ús quotidià ha minvat

Gràfic 4.

Taxa d'abandonament prematur dels estudis. Població de 18 a 24 anys. Catalunya, 2000-2021 (%)

Font: AGÈNCIA CATALANA DE LA JOVENTUT, Sistema d'indicadors sobre la joventut a Catalunya.

sat del 22% al 32%. Un altre factor a tenir en compte és la llengua: mentre la comprensió del català és majoritària, degut a les polítiques d'immersió lingüística a l'escola, el seu ús quotidià ha minvat. Mentre el 2003 el jovent que parlava català habitualment eren el 42%, el 2018 el percentatge havia baixat al 35% —i en el grup d'edat de 25 a 29 anys al 28%.

Salut. Augment de l'activitat física versus reducció del consum de tabac

Entre els indicadors més positius, podem esmentar els que fan referència a la salut física, amb un augment sostingut de l'activitat física entre la joventut —el 90% de joves practiquen esports o altres tipus d'exercici— i una reducció també sostinguda del consum de la droga més negativa des de la perspectiva de la salut

pública: el tabac —entre la població juvenil ha passat del 38% al 13%. En canvi, ha experimentat una dinàmica a la inversa la salut mental, sobretot durant la pandèmia i postpandèmia, ha registrat un preocupant augment de les malalties mentals, les depressions i del suïcidi adolescent —que ha superat als accidents de trànsit com la primera causa de mortaldat juvenil.

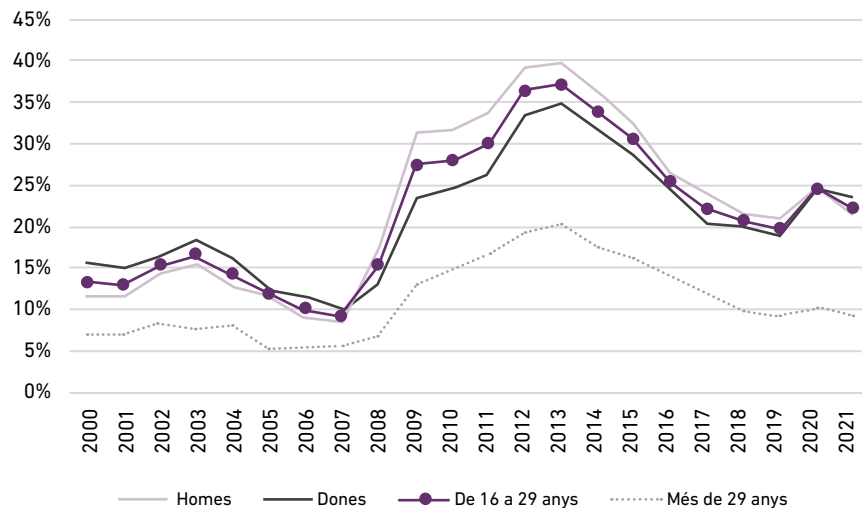
Participació: Descens de la identificació amb Catalunya versus dreitanització

Pel que fa a la participació i ideologia polítiques, la joventut catalana va augmentar la seva presa de consciència durant la crisi econòmica del 2008, especialment per l'impacte del moviment dels indignats del 2011 i del procés independentista. El grau de confiança en la democràcia, que va passar del 50% al 12% durant els anys de la crisi, es va anar recuperant lentament fins al 25% el 2020. Tanmateix, durant els darrers anys es constata un augment de la polarització, amb una reducció de la identificació amb la identitat nacional catalana —que va passar del 60% el 2013 al 42% el 2020—, així com a un procés de dretanització ideològica

La concentració de desigualtats en l'accés a l'educació, al treball, a l'habitatge, a la cultura i a la salut, en determinades capes de la població, poden comportar processos d'exclusió social irreversibles

Gràfic 5

Taxa d'atur segons sexe i per grups d'edat. Catalunya, 2000-2021 (%)

Font: AGÈNCIA CATALANA DE LA JOVENTUT, Sistema d'indicadors sobre la joventut a Catalunya.

—augment de 10 punts percentuals del 2013 al 2020, tot i posicionar-se majoritàriament en el centre-esquerra: 4 sobre 10 el 2020 en una escala esquerra-dreta.

Inclusió. Augment del risc de pobresa versus joves en situació NEET

Els indicadors anteriors poden ocultar desigualtats socials remarcables en funció de la classe social, el gènere i l'origen. Aquest

darrer indicador posa de manifest que la concentració de desigualtats en l'accés a l'educació, al treball, a l'habitatge, a la cultura i a la salut, en determinades capes de la població, poden comportar processos d'exclusió social irreversibles. Per exemple, el risc de pobresa no ha parat d'augmentar entre la joventut —del 25% el 2008 al 32% el 2020. L'indicador més visible és, però, la taxa de joves en situació NEET [*Not in Education, Employment and Trai-*

ning], popularment coneguts com a Ni-Nis. Segons l'indicador restringit utilitzat per l'OCJ, aquesta taxa ha estat sempre inferior al 3% —lleugerament per sota de la població adulta, dins la qual s'inclouen les persones, majoritàriament dones, que s'ocupen de la llar i dels fills i filles. Però, durant la pandèmia, la tendència es va invertir: entre la població jove va arribar al 4%, superant la població adulta, que no va variar els percentatges. Això es pot deure a la proporció de joves que van abandonar els estudis i van desistir de cercar feina durant aquest període.

Conclusió:

Per un nou pacte intergeneracional

Els deu indicadors analitzats dibuixen un retrat aproximat de la generació que el 2022 es troba vivint una condició social de joventut. Es tracta d'un retrat ambivalent, perquè la situació compartida de precarietat material —treball, habitatge, ingressos, salut mental— conviu amb signes de dinamisme social i cultural. Les dades mostren que la joventut acostuma a ser el sector social més

La situació compartida de precarietat material —treball, habitatge, ingressos, salut mental— conviu amb signes de dinamisme social i cultural

sensible a les crisis econòmiques, socials i de valors.¹⁰ En aquest cas, es constata com anunciàvem al principi del text el encreuament de tres crisis convergents: l'econòmica que es remunta al passat, la sanitària del passat recent i del present, i la climàtica del present i del futur —caldría afegir la crisi bèl·lica i energètica causada per la invasió russa d'Ucraïna iniciada el 2022.

10 FEIXA, «Identidad, Juventud y Crisis: el concepto de crisis en las teorías sobre la juventud»; SANTOS, «¿Hacia una segunda crisis en la juventud? Sociedades juveniles en tiempos de pandemia».

Per tal de reflexionar sobre les maneres d'afrontar aquestes tres crisis, durant el 2021 la càtedra Re-Generation UPF, el grup de Recerca sobre Joventut, Societat i Comunicació de la mateixa universitat, el Consell de la Joventut de Barcelona, el Servei Civil Internacional, vàrem organitzar un procés de debat amb un centenar de persones joves investigadores i activistes, batejat amb el nom de *YOUTH ACT! Joves en lluita per la justícia global*. Es varen seleccionar deu eixos, del canvi econòmic a la cultura com a motor de canvi, passant per l'emergència climàtica, els feminismes, la democràcia, els

nous models educatius, la tecnologia, el territori i la mobilitat, els drets dels pobles, l'antirracisme i la decolonialitat. Durant vàries sessions es van debatre i proposar algunes idees i solucions, que es van presentar en públic en el que vàrem anomenar «Àgora dels 100», publicant els resultats a la revista *Idees*.¹¹ En el rerefons apareixen noves lògiques —noves epistemologies—, de les quals en podem destacar tres. En primer lloc, la lògica de les cures —posant al centre la cura de les persones, de les comunitats i del paisatge. En segon lloc, la lògica de la cocreació —fomentant models cooperatius en l'àmbit econòmic, democràtic i cultural. En tercer lloc, la lògica de la innovació —basada en la recerca de nous formats en l'àmbit educatiu, tecnològic i territorial.

Un dels elements que va sorgir fou la idea de nou contracte, pacte, acord o perspectiva intergeneracional. Es parteix de la constatació d'una situació de manca de justícia intergeneracional, en relació amb les dificultats de la gent jove en diferents àmbits com per exemple per seguir estu-

Gràfic 6
Taxa d'emancipació domiciliària. Població de 16 a 29 anys.
Catalunya, 2000-2021 (%)

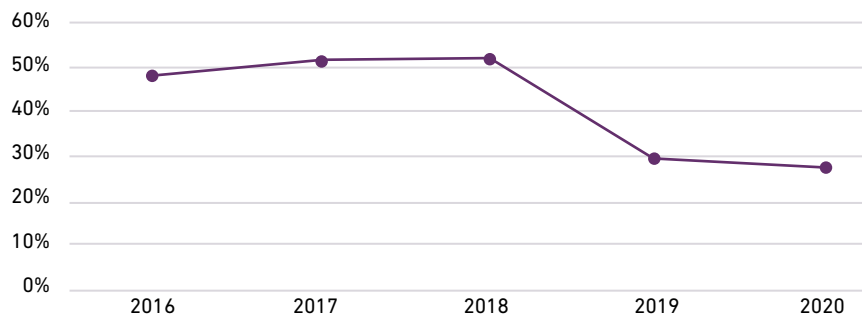
Font: AGÈNCIA CATALANA DE LA JOVENTUT, Sistema d'indicadors sobre la joventut a Catalunya.

11 VVAA, «Youth Act! Envers un nou pacte intergeneracional».

La justícia intergeneracional es veu com l'altra cara de la justícia climàtica o ambiental, de la justícia de gènere o interseccional, i de la justícia global o territorial

Gràfic 7

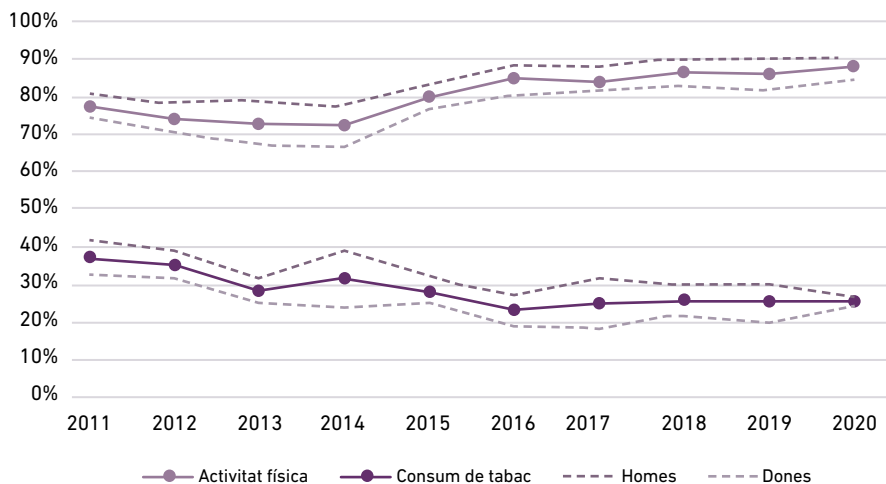
Joves de 15 a 29 anys que llegeixen habitualment. Catalunya, 2016-2020 (%)

Font: AGÈNCIA CATALANA DE LA JOVENTUT, Sistema d'indicadors sobre la joventut a Catalunya.

Gràfic 8

Activitat física i consum de tabac segons sexe. Població de 15 a 29 anys. Catalunya, 2011-2020 (%)

Font: AGÈNCIA CATALANA DE LA JOVENTUT, Sistema d'indicadors sobre la joventut a Catalunya.

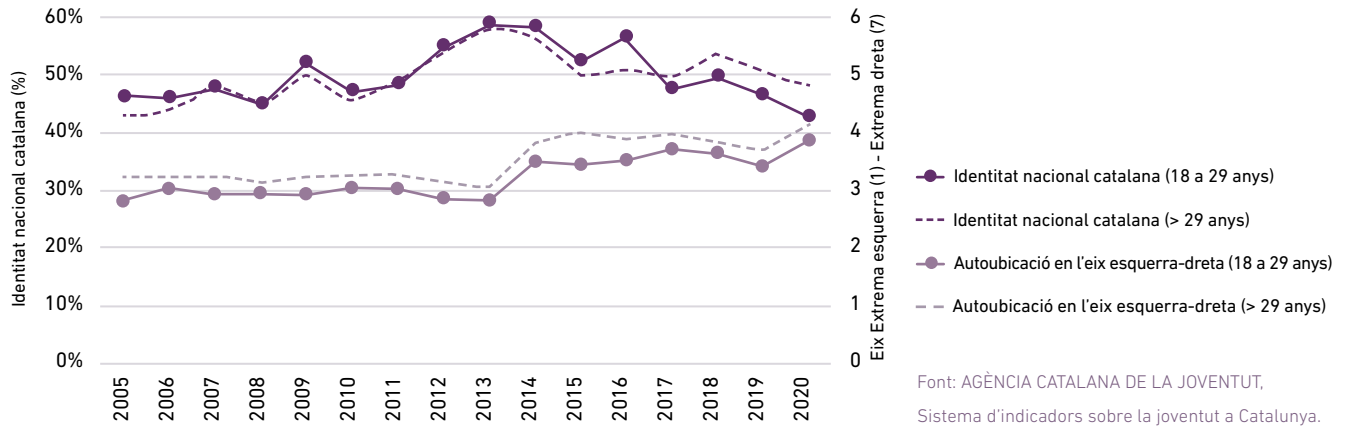
diant, per accedir a una feina digna, a un habitatge independent, per poder emancipar-se, per assegurar el futur del planeta en el qual hauran de viure, per influir en les decisions polítiques, per fer sentir la seva veu més enllà dels estereotips amb els quals sovint se'ls representa —que gairebé sempre se centren en les seves maneres de divertir-se i no en altres aspectes estructurals de les seves vides. La justícia intergeneracional es veu com l'altra cara de la justícia climàtica o ambiental, de la justícia de gènere o interseccional, i de la justícia global o territorial. Cuidar el planeta, cuidar les societats i cuidar les persones es tradueix en cuidar-nos solidàriament entre les generacions.

Les crisis econòmica, sanitària i climàtica han accelerat la urgència de repensar els acords intergeneracionals, de revertir les desigualtats i els danys a la sostenibilitat, com a camí per crear vincles i un marc de convivència per a aquells i aquelles que avui es veuen sense futur. Així doncs, veure la pandèmia com una síndrome significa deixar de concebre la joventut com el problema i tenir-la en compte com a part de la solució. Com agents de present i no només com a utopia —o distopia— de futur. ■

Les crisis econòmica, sanitària i climàtica han accelerat la urgència de repensar els acords intergeneracionals

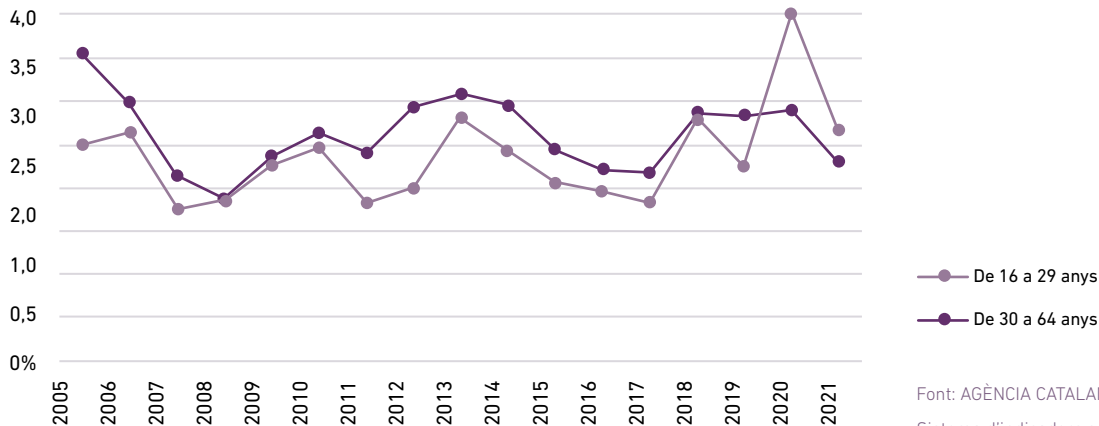
Gràfic 9

Identitat nacional catalana i autoubicació en l'eix esquerra-dreta (1= extrema esquerra; 7= extrema dreta). Població de 18 a 29 anys i de més de 29 anys. Catalunya, 2005-2020. Percentatge i escala de l'1 al 7

Gràfic 10

Indicador NEET-restringit segons el grup d'edat. Catalunya, 2005-2021 (%)

■ Bibliografia

FEIXA, Carles. «**Identidad, Juventud y Crisis: el concepto de crisis en las teorías sobre la juventud**» [en línia]. A *Revista Española de Sociología*, núm. 29 (3, supl. 2), pàg. 57-72, 2020. Disponible: <www.doi.org>.

FEIXA, Carles. «**Una generació viral? Els joves davant la sindèmia**». A VV.AA. *Allò que hem après de la COVID-19*, pàg. 149-151. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2021.

HORTON, Richard. «**COVID-19 is not a pandemic**» [en línia]. A *The Lancet*, pàg. 396, 2020. Disponible a: <www.doi.org>.

JULIÀ, Albert; SALA, Mireia; SERRACANT, Pau. *Estat de la Joventut 2021*. Barcelona: Observatori Català de la Joventut, 2022.

LUPRESTI, Elisenda (et al.). *Abordatge social de la COVID-19* [en línia]. Barcelona: Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya, 2021. Disponible a: <www.aquas.gencat.cat>.

PLEYERS, Geoffrey. «**The Pandemic is a battlefield. Social movements in the COVID-19 lockdown**» [en línia]. A *Journal of Civil Society*, 2020. Disponible a: <www.doi.org>.

SANTOS, Ariadna (eds.). *¿Hacia una segunda crisis en la juventud? Sociedades juveniles en tiempos de pandemia* [en línia]. Madrid: Fundación FAD Juventud, 2022. Disponible a: <www.adolescenciayjuventud.org>.

VVAA. «**Youth Act! Envers un nou pacte intergeneracional**». A *Idees*, núm. 53, 2021. Disponible a: <www.revistaidees.cat>.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

CIBERACTIVISME FEMINISTA A CATALUNYA

EL CAS DEL BM DEL 2019

BERTA FLORES PAREDES

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

LA REFORMA DE LES PAU

ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE

ANDREU ARENAS
CATERINA CALSAMIGLIA

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

LAÏCITAT I PLURALISME

UNA ARQUITECTURA DE LA CONVIVÈNCIA EN LLIBERTAT

DANIEL CAMPER
ANTONI TROBAT

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

TELETREBALL I GÈNERE

ANÀLISI A CATALUNYA DES D'UNA PERSPECTIVA FEMINISTA

SILVIA CARRILLO GÓMEZ
MIREIA DURAN BRUGADA

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

ESTUDIS POLÍTICS I SOCIOECONÒMICS

www.irla.cat/publicacions

connexions

La salut mental del jovent: un repte per a totes les generacions

vista prèvia >

Darrerament, la salut mental del jovent ha format part de molts debats, però ho ha fet a partir de judicis de pertinència o morals. Tot plegat posa de manifest l'estigma social que acompanya el patiment mental i com es menysté o fins i tot es criminalitza la joventut d'aquest país, ignorant completament la situació de precarietat i inseguretat en què han viscut aquestes generacions pràcticament la meitat de la seva vida. Com a societat tenim el deure de no girar l'esquena a ningú en situació de patiment; és hora d'actuar.

Marc Darriba

Comunicòleg i activista antiestigma en salut mental

@MarcDarriba

La pandèmia de la Covid-19, els confinaments i la incertesa del que ha de venir han posat la salut mental de la població general en un lloc més o menys central de l'agenda pública. Segons l'última edició de l'Observatori de Mitjans i Salut Mental d'Obertament,¹ prop d'un 76% de les notícies que fan referència a l'origen o la causa del malestar mental es refereixen a causes ambientals, on destaquen la pandèmia i la pobresa. I és justament aquest doble factor el que ens indica que el patiment mental, igual que el físic, no afecta a tothom de la mateixa manera.

L'edició 2021 del Baròmetre de Salut i Benestar de la fundació FAD Juventud i la Fundació Mutua Madrileña (FMM) apunta un increment del 10% de persones entre 15 i 29 anys que declara patir problemes de salut mental. Les dades del Codi Risc Suïcidi parlen d'un augment d'un 27% en temptatives autolítiques durant la pandèmia.² El suïcidi és la primera

causa de mort no natural a l'Estat espanyol, i és en persones d'entre 15 i 29 anys on s'experimenta un creixement més accentuat respecte de les dades d'anys anteriors.³ És evident que tant la generació Z com els mil·lennistes o generació Y, estem experimentant trastorns mentals amb més freqüència i de manera diferent a generacions que ens han precedit.⁴ D'aquí han sorgit una miriada de discursos sobre la salut mental del jovent en què, de manera més o menys encertada, persones expertes han volgut parlar sobre causes i solucions a aquesta problemàtica. Ara bé, hem pogut escoltar prou les persones implicades en això? Què en sabem de les persones que estan patint? Com viuen el seu patiment? Amb qui en parlen? Quin tipus de suport reben —si és que en reben? I és que, malauradament, la invisibilització que pateix el col·lectiu de persones amb trastorn mental

intersecciona amb l'edat i els discursos sobre el tema acaben fent-se des d'adults que no experimenten aquest patiment.

És impossible determinar què causa aquest patiment de forma generalitzada. Parlem de trastorns i no malalties perquè els símptomes que cada persona manifesta són diferents, el tractament efectiu varia en cada cas i no hi ha una causa única. No ens «infectem» de depressió o esquizofrènia com qui s'infecta de grip. Hi ha tot un ventall de factors que determinen com es viu el patiment. Ara bé, les generacions que fa poc que s'han aventurat a l'edat adulta es topen amb una conjuntura que no ajuda. La manca de socialització i la privació d'esbarjo vinculades a la pandèmia són un factor determinant, per descomptat, però també mencionen la precarietat, els sous baixos i l'atur. Segons el Baròmetre de FAD i FMM només un 20% del jovent pensa que la seva situació vital millorarà.⁵ Aquesta desesperança és fruit de la segona crisi econòmica en menys de 20 anys; d'una cultura de l'èxit

1 OBERTAMENT, «Observatori de Mitjans i Salut Mental | Anuari 2021: Salut mental i perspectiva de gènere».

2 PUÉRTOLAS (et al.), «The Catalonia Suicide Risk Code (CSRC) Programme: Incidence of Suicide Attempts, 2014-2021».

3 INE, «Suicidios por comunidades y ciudades autónomas de residencia, sexo y edad 2020».

4 Sistema de classificació generacional: Generació silenciosa: persones nascudes entre 1924 i 1944; Boomers: persones nascudes entre 1944 i 1964; Generació X: persones nascudes entre 1965 i 1979; Mil·lennistes o generació Y: persones nascudes entre 1980 i 1994; Generació Z: persones nascudes entre 1995 i 2015.

5 FAD; FMM, «Barómetro juvenil 2021. Salud y bienestar».

Empoderar el jovent per parlar del seu estat emocional implica comptar amb referents vàlids en aquest àmbit

on l'excel·lència —física, estètica, intel·lectual, social— és quelcom imperatiu; de guerres i terror retransmeses de forma massiva als mitjans de comunicació, de discursos d'odi que amenacen la seva existència i d'una crisi climàtica que amenaça la continuïtat del planeta. Si a això hi sumem entorns on es relativitza el seu patiment perquè «jo a la teva edat ja tenia dues feines i m'havia comprat un cotxe» o es banalitza parlant de «generació de cristall» ens troben davant d'un grup de persones que pateix i que no sap ben bé com sortir-se'n.

I és clar, un millor sistema de prevenció i d'atenció a la salut mental, igual que la recerca en tractaments, és quelcom imprescindible per poder fer front a aquesta situació. Tanmateix, i més enllà de la dimensió material que envolta la problemàtica de la salut mental del jovent, existeix un problema de caràcter social que transcendeix les circumstàncies pròpies de l'actualitat: parlem de l'estigma.

Quantes vegades hem dit que tenim mal de queixal, de cap o de panxa sense por a què respondrien? I

quantes vegades hem pogut parlar de l'angoixa que podem sentir en un moment donat o la incapacitat per aixecar-nos del llit? Parlar de la nostra salut mental, mostrar-nos vulnerables a nivells no perceptibles a simple vista, ens sembla un acte de debilitat. Les narratives de l'èxit actuals ens ensenyen que cal que ens esforcem, que hem de ser forts, que ho tenim tot al nostre abast o que «no n'hi ha per a tant». Resulta molt difícil parlar obertament de malestar mental, i encara més demanar ajuda en un món de persones fetes a si mateixes. Entre un 35% i un 57% de persones decideixen no demanar ajuda o tractament per culpa de l'estigma.⁶ A això cal sumar-hi l'estigma afegit per l'edat i els prejudicis amb què es veuen les vivències de les noves generacions des d'una cosmovisió adulta que ha viscut una conjuntura històrica bastant diferent. Arran de tot això es crea una imatge d'una joventut passiva, eternament ofesa, «fluixa», consentida i hedonista a la qual culpabilitzar de moltes coses.

⁶ HENDERSON (et al.), «Mental illness stigma after a decade of Time to Change England: inequalities as targets for further improvement».

El veritable repte respecte a la salut mental del jovent no és guarir el seu malestar —que també—, sinó crear una societat prou segura per sentir que estar malament està bé. Cal emprendre el repte social de l'empatia. Sense retrets, sense condescendència i sense paternalisme.

Com fer-ho, doncs? Empoderar el jovent per parlar del seu estat emocional implica comptar amb referents vàlids en aquest àmbit, una educació emocional sense tabús, accés a un mercat laboral sense estigma i una atenció sanitària sense cap símptoma de discriminació.

La necessitat de referents en salut mental lliures d'estigma

Gran part dels impediments que les persones joves troben per poder viure i superar el seu patiment són fruit de prejudicis que no tenen res a veure amb la realitat, però que, malgrat tot, estan molt arrelats en l'imaginari col·lectiu. Per què existeix aquesta sort de bucle en què la realitat no pot penetrar allò que percebem? La salut mental ha esdevingut un tema cabdal en els discursos en mitjans

Les persones que viuen un trastorn mental en primera persona són molt poc presents en els discursos mediats

de comunicació i a les xarxes socials. Ara bé, de quina manera se'n parla?

El patiment mental forma part habitual de moltes històries.⁷ Molts mitjans de comunicació apunten trastorns mentals de persones que cometen crims per trobar una causa a tot plegat quan, en realitat, moltes vegades el trastorn pot no tenir res a veure amb el comportament del criminal. Hi ha moltes històries que romantitzen el suïcidi d'intel·lectuals i genis creatius fins al punt d'haver creat una tendència com el *Club dels 27*. El manicomi com a lloc on habita el mal és un trop que ha transcendit la ficció i s'ha convertit en *escape room*. La darrera pel·lícula catalana dirigida per Oriol Paulo (1975) estrenada aquest 2022 que involucra persones amb problemes de salut mental és *Los renglones torcidos de Dios*, adaptació d'una novel·la de 1979 on un manicomi i el contacte amb persones que pateixen duen la protagonista a la bogeria. Si bé no podem analitzar realitat i ficció amb la mateixa lent, el cert és que

els textos d'ambdós àmbits tenen dos elements en comú: l'absència de discurs des de la primera persona i la manca de visibilitat de processos de recuperació.

Les persones que viuen un trastorn mental en primera persona són molt poc presents en els discursos mediats. La darrera edició de l'Observatori de Mitjans i Salut Mental d'Obertament va trobar històries en primera persona només en un 9,4% de les notícies analitzades.⁸ Sense el testimoni de persones que passen o han passat per experiències relacionades amb la salut mental, la imatge que s'origina a l'imaginari col·lectiu és una alteritat que no genera cap mena d'empatia i sobre la qual es construeixen prejudicis i conductes discriminatòries. Si parlem de recuperació, només un 23,3% de les notícies analitzades abordaven el tractament i la recuperació d'un trastorn mental, i aquestes notícies acostumen a revelar resultats d'estudis o noves aproximacions terapèutiques; no pas de les vides que porten les

persones que s'han recuperat. Això és pernicios en tant que es crea una falsa imatge de cronicitat, del fet que és impossible sortir del patiment.

La salut mental ocupa un lloc central en les agendes mediàtiques avui dia, però amb això no n'hi ha prou. Els mitjans de comunicació han d'aconseguir virar l'òptica de les seves històries per mostrar que els problemes de salut mental són habituals, que són un tema d'interès general i que existeix una dimensió de patiment externa al trastorn, consistent en l'estigma i la discriminació que cal eradicar. I la manera més efectiva de fer-ho són les històries de recuperació en primera persona.⁹ Gràcies a aquest tipus de contingut l'audiència troba referents en els quals emmirallar-se per poder atrevir-se a demanar ajuda i esdevenir, així, referents en el seu propi entorn o, en una escala més gran iniciar-se en l'activisme en primera persona per la salut mental.¹⁰

7 HENDERSON, «Popular television and public mental health: creating media entertainment from mental distress».

8 OBERTAMENT, «Observatori de Mitjans i Salut Mental | Anuari 2021: Salut mental i perspectiva de gènere».

9 ANGELL (et al.), «First-Person Accounts of Stigma».

10 EIROA-OROSA; LOMASCOLO, «Training mental health activists increases the well-being of participants with high baseline levels of self-stigma: results of the Obertament training evaluation».

El 70% dels trastorns comencen en l'adolescència, abans dels divuit anys

Centrant-nos en el jovent, les xarxes socials són un gran punt d'accés a referents abans inexistents. Aquesta oportunitat, però, va unida a la diversitat extrema de punts de vista i a la manca d'edició per part d'experts, cosa que pot resultar contraproduent. Vídeos en directe de persones en ple atac de pànic, «desconnexions» de dos dies per exigències de patrocinadors o recomanacions de tractaments o pseudoteràpies són amenaces consumades que juguen en detriment d'un correcte procés de recuperació o centrades a capitalitzar el patiment. Per tot això és imprescindible una educació mediàtica que empenyi els usuaris a denunciar aquest tipus de contingut i afavorir els influenciadors referents en la creació de contingut que parli veritablement sobre demanar ajuda.

Obrir les aules a l'empatia

El 70% dels trastorns comencen en l'adolescència, abans dels divuit anys. Segons dades de l'Enquesta de Benestar Emocional de l'Alumnat realitzada aquest 2022 pels departaments d'Educació i Salut de la Generalitat de Catalunya, un

8,8% d'infants i joves entre deu i divuit anys ha indicat que cada dia o gairebé cada dia té ganes de morir-se o d'adormir-se i no tornar a despertar-se més i un 14% sent que no pot parlar del seu estat emocional amb ningú de l'entorn educatiu.¹¹ A això cal sumar-hi que, segons l'estudi d'Obertament en col·laboració amb la UAB i Spora Sinergies,¹² el 29,5% de persones amb diagnòstic de salut mental ha rebut un tracte discriminatori per part de companys i companyes en l'entorn educatiu; i un 18,9% de persones n'ha rebut per part del professorat. La manca de coneixement i de recursos a l'abast de la comunitat educativa a l'hora de fer front a aquestes situacions sovint condueix a l'evitació, a la sobreprotecció o a l'escarni de persones que estan patint. Tot plegat fa que més de la meitat de persones en edat escolar decideixin ocultar el seu trastorn tant al cos de professorat com als companys. Aquesta posició defensiva condueix a un retraïment social que ben segur pot tenir efectes més

nocius en el rendiment acadèmic o en el benestar emocional de l'alumne que el mateix trastorn i que sol culminar en l'abandonament dels estudis o en un canvi de centre.

Com intervenir en això? Quina és la millor manera d'obrir les aules a parlar obertament? En aquest cas, l'actuació ha de ser bidireccional, tot afectant tant el professorat com l'alumnat. Així doncs, és precís un canvi de comportament de dalt a baix que contribueixi a una modificació de cultura dins el centre. Per fer-ho, cal formar els equips docents de cara a resoldre els dubtes i inseguretats que els puguin sorgir en tenir una persona amb un trastorn mental a l'aula. De la mateixa manera, és necessari assegurar que els recursos especialitzats a què els centres educatius poden recórrer —psicopedagogia, equips d'atenció primària (EAP), centres d'educació especial i Centres de Salut Mental per a Infants i Joves (CSMIJ)— tinguin els coneixements necessaris sobre salut mental per a poder oferir l'ajuda adequada. Un cop adquirida aquesta nova cultura, el centre pot intervenir de forma correcta en l'acompanyament i la

11 CCMA, «El 8,8% d'adolescents catalans expresen ganas de morir-se, segons una macroenquesta».

12 OBERTAMENT (et al.), «L'estigma i la discriminació en salut mental a Catalunya 2016».

Més de la meitat de persones en edat escolar decideixin ocultar el seu trastorn tant al cos de professorat com als companys

progrés acadèmic de l'alumnat amb problemes de salut mental. Els mètodes amb eficàcia provada són l'adaptació de normatives i dinàmiques d'aula, així com els currículums.

La següent etapa del procés, la més important, implica sensibilitzar tot l'alumnat del centre per tal que comprenguin les seves emocions i puguin parlar-ne sense esculls. Això, malauradament, no s'assoleix amb dues xerrades anuals, sinó que necessita un contacte perllongat de les i els estudiants amb les emocions i la salut mental. Per aquest motiu, cal implementar en els centres models d'intervenció social que impregnin de discurs antiestigma en tot el currículum.

A més a més, el procés d'educació de les persones joves no se centra únicament en l'educació formal. Per això cal endegar projectes d'intervenció en activitats extraescolars i l'educació en el lleure, grans motors de l'educació en valors d'aquest país ja no només per ajudar a posar fi a l'estigma, sinó per implicar organitzacions juvenils en l'acompanyament d'altres joves que pateixen.

Un accés al món laboral lliure d'estigmes

Les dades d'atur juvenil a Catalunya són de 25,3% al 3r trimestre de 2022 segons l'última onada de l'Enquesta de Població Activa (EPA).¹³ Cal afegir que les persones amb un trastorn mental estan infraocupades respecte a les persones sense diagnòstic. El 40,6% de persones amb trastorn mental manifesten haver rebut un tracte injust en l'entorn laboral.¹⁴ Burles, insults, coacció, culpabilització, menyspreu, sobreprotecció, control o rebuig són les conductes més habituals. També existeix la tendència a reassignar les persones amb problemes de salut mental a tasques infraqualificades o a categories professionals inferiors sense consultar-ho amb el treballador. Si pensem en persones joves que han d'accedir per primer cop al mercat laboral, totes aquestes qüestions s'hi sumen a les dificultats associades a la cerca de feina. Existeixen falses creences entorn les persones que

conviuen amb un trastorn mental, com que tenen una productivitat i un rendiment inferiors a causa de les baixes o d'un tipus determinat de caràcter; i que són una font de conflictes donada la seva agressivitat i la manca d'habilitats comunicatives.

Aquesta cultura de la productivitat, unida a prejudicis associats al patiment mental, duen el 88% de persones menors de 30 anys amb problemes de salut mental a ocultar el seu patiment en entrevistes de feina, i el 37,6% de joves ho fa —o ho hauria volgut fer— al seu lloc de treball. Les dades corresponents a dones joves, però, són més preocupants: un 74,6% de dones joves amb problemes de salut mental continua ocultant el seu patiment al lloc de feina. Els casos de revelació, de fet, s'associen estretament a llocs de feina vinculats a la Llei General de Discapacitat i amb tasques generalment poc qualificades.

Com canviar aquesta situació?

Com convertir el mercat laboral en general i les empreses en particular en llocs segurs on poder compartir el malestar i rebre ajuda i acompanya-

¹³ IDESCAT, «Atur registrat. Per sexe i grups d'edat. Novembre 2022».

¹⁴ OBERTAMENT (et al.), «L'estigma i la discriminació en salut mental a Catalunya 2016».

La visió que la població general té dels centres d'atenció per a persones amb problemes de salut mental encara beu moltíssim de la ja superada etapa dels manicomis

ment? El canvi ha de passar de forma inequívoca per una reformulació de les cultures empresarials. La diversitat de cultures i idiosincràsies de cada sector empresarial i cada empresa, però, fa que no pugui haver-hi una solució única. Són els cossos directius els qui han de sensibilitzar-se i iniciar accions per millorar el clima emocional de l'empresa i les polítiques de selecció tenint en compte la «personalitat» de cada empresa. Només així les persones treballadores i candidates se sentiran en una posició prou còmoda per revelar el seu malestar i prevenir així crisis de magnitud superior en la seva salut mental. Les administracions, per la seva banda, han de realitzar el mateix procés per al funcionariat mentre vetllen i impulsen aquest canvi de cultura a gran escala.

Una atenció sanitària sense símptomes de discriminació

Els professionals sanitaris no són immunes a compartir amb la resta de la societat estereotips i prejudicis referits a persones que conviuen amb trastorns mentals. Així, l'estigma pot interferir en la qualitat i

l'atenció del tractament que reben aquestes persones. Com a conseqüència, les persones amb trastorns mentals recorren a dur familiars a la consulta per mitigar els comportaments discriminatoris. És la persona familiar qui atorga veracitat a la percepció de malestar d'una persona amb problemes de salut mental.

Si parlem de joves, la situació s'aguditza fins al punt que el familiar esdevé l'interlocutor del professional sanitari. I si bé només tenen lloc en un 9% de casos, es produeixen pràctiques de pressió o intromissió en la vida de la persona amb trastorn mental. Des de recomanar deixar d'estudiar o qüestionar la competència d'aquesta persona per tenir parella a recomanar rapar-se els cabells per deixar d'arrencar-se'ls fruit del patiment. El paternalisme i la sobreprotecció, ja habituals en l'entorn de molts joves, prenen una altra dimensió en aparèixer el malestar mental.¹⁵

A tot això, per últim, cal sumar la imatge estereotípica que la societat

té dels centres de la xarxa de salut mental. La visió que la població general té dels centres d'atenció per a persones amb problemes de salut mental encara beu moltíssim de la ja superada etapa dels manicomis. Això fa que les persones amb trastorns mentals no vulguin ser ateses o tractades en aquests centres per no ser etiquetades com a «boges»,¹⁶ fins a tal punt que hi ha persones que arriben a abandonar el tractament.

Canviar el paradigma en aquest àmbit requereix la col·laboració de diversos agents. Per una banda, és necessari un esforç per part de les administracions per fer que els recursos assistencials siguin més accessibles arreu i cal que aquests es comuniquin de forma adequada amb la població general i no només amb els seus usuaris. Per l'altra, és imprescindible que usuaris i professionals sanitaris dialoguin per trobar aproximacions terapèutiques no paternalistes o discriminatòries, fent un esforç més intensiu en la formació dels professionals en metodologia antiestigma.

15 OBERTAMENT (et al.), «L'estigma i la discriminació en salut mental a Catalunya 2016».

16 SCHULZE; ANGERMEYER, «Subjective experiences of stigma. A focus group of schizophrenic patients, their relatives and mental health professionals».

Dues generacions amb altaveus fins ara inexistentes han decidit trencar el silenci i mostrar-se vulnerables i han dit que hi ha coses «de tota la vida» que no van bé

Conclusió

Les històries amb persones vulnerables que se'n surten són imprescindibles perquè demanen ajuda; cercar líders d'opinió capaços de mostrar que després del patiment pot haver-hi una vida normalitzada; fomentar l'adaptació i l'acompanyament no paternalista a les aules; dotar d'una altra dimensió les cultures empresarials de diversitat i inclusió i fer les empreses corresponsables de la salut mental de qui hi treballa i convertir els centres sanitaris en entorns assistencials sense prejudicis ni despersonalització. Totes aquestes intervencions reverteixen en la vida de les persones joves, tinguin problemes de salut mental o no. Si bé és cert que la conjuntura econòmica actual fa imprescindibles més actuacions que afecten el desenvolupament de la independència del jovent, és cabdal construir una societat més justa on expressar el malestar i demanar ajuda no siguin signes de debilitat o incapacitat, sinó d'honestedat i responsabilitat. On les relacions socials que una persona amb problemes de salut mental estableixi no siguin per compassió o amb estranyes dinàmiques de poder.

On, com s'ha esmentat abans, estar malament també estigui bé.

Dues generacions amb altaveus fins ara inexistentes han decidit trencar el silenci i mostrar-se vulnerables i han dit que hi ha coses «de tota la vida» que no van bé. Com a societat podem continuar jutjant-les des del privilegi o bé podem empatitzar-hi i fer que sigui més fàcil sortir d'això i no deixar ningú enrere. Per fer-ho caldrà un gran canvi que impliqui a tothom: una administració que forneixi de recursos i comuniqui aquestes iniciatives, unes empreses que liderin el canvi cultural, uns mitjans de comunicació disposats a mirar i mostrar aquesta realitat d'una altra manera, un entorn educatiu i un tercer sector que faci arribar aquestes mesures a cada racó del territori i una ciutadania disposada a escoltar, a acompanyar i amb prou força per demanar ajuda quan la necessiti. La Taula del Pacte Nacional per la Salut Mental és un bon començament. Ara caldrà que en surtin propostes concretes que moguin Catalunya en aquesta direcció. ■

■ Bibliografia

ANGELL, Beth; COOKE, Andrea; KOVAC, Kelly. «First-Person Accounts of Stigma». A CORRIGAN, Patrick W. (ed.). *On the Stigma of Mental Illness: Practical Strategies for Research and Social Change*. Washington DC: American Psychological Association, 2005.

CCMA. «El 8,8% d'adolescents catalans expressen ganas de morir-se, segons una macroenquesta» [en línia]. A *Portal 324*, de 20 de novembre de 2022. Disponible a: <www.ccm.cat>.

EIROA-OROSA, Francisco; LOMASCOLO, Maria. «Training mental health activists increases the well-being of participants with high baseline levels of self-stigma: results of the Obertament training evaluation». A *American Journal of Orthopsychiatry*, núm. 88 (6), pàg. 617-625, 2018.

FUNDACIÓ FAD JUVENTUD; FUNDACIÓN MUTUA MADRILEÑA. «Barómetro juvenil 2021. Salud y bienestar» [en línia]. A *FAD*, de 2 de juny de 2022. Disponible a: <www.adolescenciayjuventud.org>.

HENDERSON, Claire; POTTS, Laura; ROBINSON, Emily J. «Mental illness stigma after a 9utòno of Time to Change England: inequalities as targets for further improvement». A *European Journal of Public Health*, núm. 30 (3), pàg. 497-503, 2020.

HENDERSON, Lesley. «Popular television and 9utòno mental 9utòno: creating media entertainment from mental distress». A *Critical Public Health*, núm 28, pàg. 106-117, 2018.

IDESCAT. «Atur registrat. Per sexe i grups d'edat. Novembre 2022» [en línia]. A *Institut d'Estadística de Catalunya*, a 2 de desembre de 2022. Disponible a: <www.idescat.cat>.

INE. «Suicidios por comunidades y ciudades autónomas de residencia, sexo y edad 2020» [en línia]. A *Instituto Nacional de Estadística*, a 10 de novembre de 2021. Disponible a: <www.ine.es>.

OBERTAMENT; UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA; SPORA SINERGIES. «L'estigma i la discriminació en salut mental a Catalunya 2016» [en línia]. A *Obertament*, a 1 de gener de 2017. Disponible a: <www.obertament.org>.

OBERTAMENT. «Observatori de Mitjans i Salut Mental | Anuari 2021: Salut mental i perspectiva de gènere» [en línia]. A *Obertament* a 23 de novembre de 2022. Disponible a: <www.obertament.org>.

PUÉRTOLAS, Beatriz (et al.). «The Catalonia Suicide Risk Code (CSRC) Programme: Incidence of Suicide Attempts, 2014-2021» [en línia]. A *Codi Risc Suicidi* a 24 d'octubre de 2021. Disponible a: <www.pmg.joynadmin.org>.

SCHULZE, Beate; ANGERMEYER, Matthias C. «Subjective experiences of stigma. A focus group of schyzophrenic patients, their relatives and mental health professionals». A *Social Sciene & Medicine*, núm. 56 (2), pàg. 299-312, 2003.

**DECLARACIÓ UNIVERSAL
DELS DRETS HUMANS**
PARIS 1948

**PACTE INTERNACIONAL
DELS DRETS CIVILS
I POLÍTICS**
NOVA YORK 1966

**PACTE
INTERNACIONAL
DELS DRETS
ECONÒMICS,
SOCIALS
I CULTURALS**

**DECLARACIÓ
DE LA IDENTITAT
COOPERATIVA**
MANCHESTER 1965

**RECOMANACIÓ
SOBRE LA
PROMOCIÓ DE LES
COOPERATIVES**
GINEBRA 2002

**DECLARACIÓ DE LA DONA
CIUTADANA**

**DECLARACIÓ SOBRE
L'ELIMINACIÓ DE
TOTES LES FORMES
DE DISCRIMINACIÓ
CONTRA LES DONES**
NOVA YORK 1979

**DECLARACIÓ
DE PEQUÍN**
NOVA YORK 1995

**CONCLUSIONS
I RECOMANACIONS
ACOMANADES AL
CONGRESS INAUGURAL
DEL CONSELL
INTERNACIONAL
DEL MOVIMENT
EUROPEU**
BRUXEL·LES 1949

**DECLARACIÓ
FEDERALISTA**
MONTPELIER 1964

**DECLARACIÓ DE RIO
DE JANEIRO
Sobre el medi
ambient i el
desenvolupament**
RIO DE JANEIRO 1992

**DECLARACIÓ
DELS VERDS
PER AL MÓN**
LONDRES 2001

**DECLARACIÓ
UNESCO
Sobre la
diversitat
cultural**
PARÍS 2001

**DECLARACIÓ
DE FRIBURG
Sobre
els drets
culturals**
FRIBURG 2007

**DECLARACIÓ
DE LA 2A
INTERNACIONAL
SOCIALISTA**
LONDRES 1951

**DECLARACIÓ
DE PRINCIPIS
DE LA
INTERNACIONAL
SOCIALISTA**
LONDRES 1989

**DECLARACIÓ
Sobre l'eliminació
de totes les formes
de intolerància
i discriminació
basades
en la religió
i les creences**
NOVA YORK 1981

**DECLARACIÓ
UNIVERSAL
Sobre la laïcitat
en el segle XXI**
PARÍS 2005

**DECLARACIÓ
UNIVERSAL DELS
DRETS COLLECTIUS
DELS POBLES**
PARÍS 1960/1992

**MANIFEST
ELECTORAL
DE L'ALIANÇA
LIBRE EUROPEA**
LONDRES 2018

**DECLARACIÓ
PROGRAMA
D'ACCIÓ SOBRE
LA CULTURA
I LA PAU**
NOVA YORK 1999

**AGENDA
DE LA HAIA
PER LA PAU
I LA JUSTÍCIA
AL SEGLE XXI**
LA HAIA 1999

TEXTOS POLÍTICS

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

www.irla.cat/publicacions

connexions

Joves catalans d'origen asiàtic: reptes i oportunitats en les trajectòries educatives i laborals

vista prèvia >

El jovent català d'origen asiàtic sovint és etiquetat com a poc problemàtic i obediència, invisibilitzant els obstacles que té a l'hora d'emprendre les seves trajectòries educatives i laborals.

Berta Güell

Investigadora al CIDOB i investigadora col·laboradora del CER-Migracions.
Guanyadora de la Beca Postdoctoral Irla 2018-2019.

@guell_berta

Introducció

La presència d'immigrants a l'Estat espanyol ha anat augmentant progressivament des de la dècada dels 2000 fins a erigir-se, a dia d'avui, com un dels Estats amb més immigració d'Europa. Catalunya ha seguit el mateix patró, sent qui més població estrangera acull de tot l'Estat, seguida de Madrid, el País Valencià i Andalusia, segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Si bé s'ha investigat molt sobre la realitat de les persones adultes que han emprès un procés migratori com a primera generació, és menys coneguda la realitat de les persones joves que són fills i filles d'immigrants nascuts a Catalunya o arribats durant la infància. La seva creixent presència desperta un especial interès de cara als principals reptes als quals s'enfronten en les seves trajectòries educatives i laborals. Davant d'això, ens preguntem: en quina mesura aconseguen sortejar els obstacles que es van trobar la generació dels seus pares i les seves mares? Quin paper juguen els factors estructurals de la societat catalana i els factors culturals de les comunitats del país d'origen en les oportunitats educatives i laborals dels joves?

En aquest article intentarem respondre a aquests interrogants posant la mirada en les persones joves catalanes d'origen asiàtic, tot centrant-nos en les d'origen xinès i pakistanès en tant que pertanyen als dos grups d'Àsia més nombrosos a Catalunya. En comparació amb altres joves amb una trajectòria d'assentament més llarga com els d'origen marroquí o llatinoamericà, els d'origen asiàtic sovint són infravisiabilitzats sota l'etiqueta de col·lectius «poc problemàtics». Així, es tendeix a pensar que tenen un millor rendiment acadèmic per una cultura que es transmet en el cor de la institució familiar amb elements com una forta ètica del treball, a través dels valors confucians o islàmics.¹ I amb el mercat laboral succeeix el mateix. El fet que siguin comunitats fortament emprenedores i hagin aconseguit crear una economia ètnica pròpia² pot associar-se

amb el fet que tinguin una certa «facilitat» per incorporar-se al mercat laboral i subestimar els obstacles als quals s'enfronten.

Aquesta percepció sol estar associada al concepte de «minoria model», el qual sorgeix als anys 1960 en el marc dels moviments pels drets civils a EUA per explicar l'èxit educatiu de descendents xinesos i japonesos versus altres grups racials —blancs, negres o llatins—, a partir de factors purament culturals o ètnics.³ Tanmateix, el concepte de «minoria model» subestima la importància de factors estructurals com la segregació escolar i residencial, el paper dels centres educatius, la segmentació del mercat laboral o la discriminació per diversos motius com l'origen, el gènere i la classe social com a causants de desigualtats.

Partint d'aquests imaginaris, aquest article té com a objectiu posar de relleu les principals dificultats que els joves catalans d'origen asiàtic es troben a l'hora d'emprendre trajec-

---

1 CARBONELL, *Vinguts del Centre Del Món*.

2 L'economia ètnica està integrada pels autoocupats, empleats i treballadors que comparteixen la mateixa etnicitat, veure LIGHT; GOLD, *Ethnic economies*. Els «negocis ètnics» que conformen les economies ètniques, a diferència dels regentats per la població majoritària, es defineixen per l'ús d'una sèrie de recursos —informatius, financers, mà d'obra— que proporciona la comunitat a l'hora d'obrir i gestionar un negoci. Veure RATH; KLOOSTERMAN, «Immigrant entrepreneurs in advanced economies:

Mixed embeddedness further explored».

3 LOUIE, *Compelled to excel. Immigration, education and opportunity among Chinese American*.

Una de les característiques de la comunitat xinesa és la seva determinació per a l'autoocupació i l'emprenedoria

tòries educatives i incorporar-se al mercat laboral fent ús dels resultats d'una investigació qualitativa realitzada durant el 2018 i el 2019 a Catalunya.⁴

Les comunitats d'origen xinès i pakistanès a Catalunya

A Catalunya, avui dia, hi resideixen 63.753 persones procedents de la Xina i 55.421 de Pakistan, representant el 5,1% i el 4,4% de la població estrangera segons dades de l'Institut Català d'Estadística (Idescat) del 2021. Pel que fa a la distribució per edat, és interessant observar que les piràmides poblacionals dels dos grups en els últims anys s'han anat eixamplant, fet que indica l'increment progressiu d'infants i joves a la nostra societat. Quant a la distribució per sexe, una diferència notable entre ambdós col·lectius és que mentre que en el cas xinès hi ha paritat entre homes i dones —quasi al 50%—,

4 La investigació ha estat finançada en el marc de la Beca Postdoctoral de la Fundació Josep Irla. La metodologia es basa en nou entrevistes a informants clau, vint entrevistes en profunditat amb joves d'origen pakistanès i xinès, i dos grups focals amb onze joves dels mateixos col·lectius residents majoritàriament a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

en el cas pakistanès la proporció de dones és molt menor i se situa en un 30%. Això reflecteix diferents patrons de mobilitat en la primera generació d'adults: si bé en la migració xinesa tant l'home com la dona poden ser pioners, la migració pakistanesa està encapçalada primordialment per homes, que després d'aconseguir una estabilitat econòmica i administrativa, reagrupen les seves dones. Aquesta i altres diferències són alguns dels elements que permeten explicar algunes singularitats dels processos d'incorporació del jovent en clau de gènere.⁵

Abans d'endinsar-nos en les trajectòries educatives i laborals de les persones joves, però, cal fixar-se en els processos d'assentament de les generacions anteriors per entendre millor la seva història migratòria. Pel que fa a la comunitat xinesa, aquesta comença a tenir una presència notable a partir dels anys 1980, coincidint amb les reformes polítiques i econòmiques de la Xina post-Mao i l'obertura de l'Estat espanyol com a

5 GÜELL; MASDEU, «Enraizados en España, vinculados con su origen».

país receptor d'immigrants.⁶ Una de les característiques de la comunitat xinesa és la seva determinació per a l'autoocupació i l'emprenedoria, on el projecte migratori sovint es defineix al voltant del negoci propi.⁷ A banda de comptar amb una sèrie de recursos ètnics i capital social que ho permet i de constituir una estratègia per accedir al mercat laboral i aconseguir la mobilitat social, el negoci propi constitueix una font de prestigi social.⁸

Així, des de l'arribada dels pioners xinesos a principis del segle XX i la seva concentració al sector de la venda ambulants fins a dia d'avui, s'han anat inserint en diferents nínxols relacionats amb els restaurants de menjar xinès (1970-1990), tallers de manufacturació, el comerç, empreses d'importació i exportació, basars, perruqueries, i més recentment els bars de barri autòctons, en-

6 BELTRÁN, «The Chinese in Spain».

7 El 2019, el 54,1% de treballadors de nacionalitat xinesa al conjunt de l'Estat espanyol estaven registrats en règim d'autònoms a la Seguretat Social, segons l'Anuari d'Estadístiques del Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social.

8 BELTRÁN; SAÍZ, «Del restaurante chino al bar autóctono. Evolución del empresariado de origen chino en España y su compleja relación con la etnicidad».

El fet que la majoria de pakistanesos de Catalunya provinguin de les mateixes zones del Punjab —concretament els districtes de Gujrat i Mandi Bahauddin— facilita els mecanismes d'ajuda mútua

tre d'altres.⁹ Aquests negocis solen estar orientats al voltant d'una petita empresa familiar amb la participació dels dos progenitors i sovint la dels fills. Aquesta tradició migratòria ha configurat el desenvolupament de diverses pràctiques transnacionals —circulació de diners, mobilitat de persones, rituals populars i religiosos— que configuren la vida quotidiana de la població xinesa a Catalunya, així com la de les famílies que resideixen a la Xina i altres nòduls de la diàspora.¹⁰

La comunitat pakistanesa, per la seva banda, compta amb una trajectòria més recent que la xinesa i si bé els primers immigrants comencen a arribar a finals de les dècades de 1970 i 1980, no és fins ben entrats els anys 1990 i especialment els 2000 que hi ha un creixement exponencial. Tradicionalment, també ha estat un país exportador de mà d'obra degut en gran mesura a la fragmentació social i la manca de

terra cultivable.¹¹ En les últimes dècades, Catalunya, i especialment Barcelona, ha passat a convertir-se en un dels punts que configuren l'espai transnacional de la diàspora pakistanesa, juntament amb altres ciutats britàniques o de l'Europa continental. Malgrat la falta de vinculació històrica, econòmica o cultural entre els dos països, l'Estat espanyol s'erigeix com un destí atractiu des del creixement econòmic a partir dels 2000,¹² el qual genera possibilitats laborals amb polítiques migratòries més afins que a la majoria de la resta d'estats europeus.¹³

Les xarxes de solidaritat i reciprocitat familiars i d'amistat, de la mateixa manera que amb la comunitat xinesa, s'han anat institucionalitzant i representen l'eix vertebrador de l'organització comunitària local i transnacional del col·lectiu.¹⁴ El fet que la majoria de pakistanesos de

Catalunya provinguin de les mateixes zones del Punjab —concretament els districtes de Gujrat i Mandi Bahauddin— facilita els mecanismes d'ajuda mútua. Aquests districtes es caracteritzen per ser d'àmbit rural, densament poblats i amb uns nivells socioeducatius molt baixos.¹⁵

La proliferació de negocis ètnics, l'obertura de centres islàmics o els episodis d'expressió comunitària —celebració de festivitats musulmanes i dates destacades— són elements que evidencien la creació d'un espai diaspòric i acullen processos de reconstrucció identitària. Pel que fa a la seva presència en economies ètniques, cal destacar la seva especialització en els sectors de l'alimentació —per exemple botigues d'alimentació i franquícies de supermercat— i les telecomunicacions —botigues de mòbils i locutoris—, gràcies a l'ús de recursos ètnics i de classe en una estructura d'oportunitats força favorable.¹⁶

9 Ídem.

10 MASDEU; SÁIZ, «Género, Movilidad e Intersecciones Generacionales En El Espacio Transnacional Chino».

11 VALENZUELA, «Pecunia Ex Machina, El Emprendedor Pakistani En La Ciudad de Barcelona».

12 FEIXAS, «Testing Migration Hypotheses: The Movement of People from Pakistan to Catalonia».

13 VALENZUELA, «Pecunia Ex Machina, El Emprendedor Pakistani En La Ciudad de Barcelona».

14 TOLSANAS, «Las Calles de Barcelona, Las Casas de Pakistan».

15 GOICOECHEA, «La Educación Formal En Pakistán: ¿Cómo Es La Formación de Las Mujeres?».

16 El 2019, el 22,3% de treballadors de nacionalitat pakistanesa registrats a la Seguretat Social al conjunt de l'Estat espanyol eren autònoms, segons l'Anuari d'Estadístiques del Ministeri de Treball,

A banda d'aquests patrons de mobilitat amb el país d'origen, durant l'etapa educativa hi ha altres factors que influeixen en el desenvolupament de les trajectòries vitals

Trajectòries educatives i laborals de joves d'origen xinès i pakistanès

Un primer fet a destacar que es desprèn dels resultats de la investigació és que els joves nascuts o arribats amb pocs anys a Catalunya *a priori* tenen més facilitats per emprendre una trajectòria educativa d'èxit —continuant en l'etapa postobligatòria— que els que s'incorporen al sistema educatiu més tard —a partir dels dotze anys. Això, alhora, té un efecte sobre els processos d'incorporació laboral, ja que com menys formats estan, més possibilitats tenen d'inserir-se en feines no qualificades o recórrer a l'economia ètnica com la via d'ascensió social més efectiva. Tanmateix, un bon suport des dels principals agents educatius —família, escola, comunitat— i una forta ambició per seguir els estudis poden fer revertir aquesta tendència.

D'altra banda, el context sociodemogràfic i urbanístic dels barris on viuen una gran proporció del jovent configura un paisatge de deprivació

econòmica, el qual sovint marca no només el tipus d'escoles on s'inseïren —amb un alt índex de segregació escolar racial o ètnica—, sinó també les relacions socials amb el grup d'iguals, les oportunitats laborals i les seves cosmovisions. Si bé hi ha tensions interètniques amb episodis de violència, les dinàmiques de solidaritat i suport mutu entre membres de la comunitat o altres col·lectius —incloent-hi la població majoritària— són clau en el procés d'arribada.

Durant la infància o fins i tot la preadolescència, alguns joves són enviats al país d'origen amb altres familiars, ja sigui per aprendre la llengua —sobretot en el cas xinès—, així com tradicions i normes culturals o religioses. Això configura la construcció de vincles transnacionals que no només contribueixen al manteniment de relacions afectives, sinó que també es transformen en una font de formació que pot tenir efectes en les seves posteriors trajectòries educatives i laborals. Aquest darrer aspecte es dona sobretot en el cas xinès degut al context de creixement econòmic que ha experimentat el país en les darreres dècades, on alguns joves

es veuen motivats a traslladar-se a la Xina a la cerca d'experiències laborals o empresarials explotant les seves competències biculturals. Tot i això, també hi ha joves que opten per un distanciament amb el país d'origen, especialment si la transmissió dels codis culturals i les tradicions són massa rígides i si des de la perspectiva de les persones joves, entren massa en contradicció amb els de la societat de destí. En aquest sentit, algunes noies d'origen pakistanès són les que més s'enfronten a aquest tipus de reptes, davant dels quals adopten una postura rupturista o de negociació intrafamiliar i comunitària.¹⁷

A banda d'aquests patrons de mobilitat amb el país d'origen, hi ha altres factors que influeixen en el desenvolupament de les trajectòries vitals. A nivell individual, és innegable que les aspiracions del jovent i de les seves famílies entorn a una trajectòria d'èxit marquen un horitzó que els pot fer empènyer a seguir estudiant. Ara bé, també hi pot haver

17 GÜELL; ARRASATE; SOLÉ, «Visibilizando estrategias de agencia y empoderamiento económico: el caso de las mujeres de origen pakistaní en Barcelona».

Migracions i Seguretat Social. Per a més informació veure GÜELL, «El impacto de la crisis en la economía étnica pakistani de Barcelona».

A la nostra societat s'observa un elevat grau de tolerància als episodis de microracisme, tendint a normalitzar-los

un decalatge entre les aspiracions ideals —el que els agradaria— i les expectatives reals —el que realment creuen que poden aconseguir— en funció dels constrenyiments familiars, ambientals i estructurals. En aquest sentit, el nivell socioeconòmic de la família, el tipus de context urbanístic i la qualitat de l'habitatge en el que resideixen són, com ja hem vist, alguns elements condicionants a destacar. El capital humà dels progenitors i sobretot la presència de models d'èxit dins de la família —no només nuclear, sinó també l'extensa— també pot exercir com a factor mirall que serveixi de motivació per a continuar estudiant.

A nivell social i comunitari, les relacions interètniques i intraètniques¹⁸ que s'estableixen dins del grup d'iguals també poden limitar o facilitar la continuïtat educativa. En aquest sentit, comptar amb un grup de suport que exerceix de model per estudiar pot, de nou, reforçar el

rendiment acadèmic, mentre que els efectes del racisme o la discriminació per part dels iguals poden minar la seva autoestima. I és que, a grans trets, a la nostra societat s'observa un elevat grau de tolerància als episodis de microracisme, tendint a normalitzar-los.

D'entre els factors comunitaris, cal destacar els espais de reunió i socialització dels col·lectius —per exemple, llocs de culte, entitats, escoles d'idioma— com a transmissors de missatges entorn de l'èxit educatiu, així com pràctiques culturals que es reproduïxen dins de la comunitat. D'entre els espais comunitaris, destaquen especialment els llocs de culte com a espais de reforç educatiu i com a punt de trobada entre iguals que tenen un bon rendiment acadèmic. A nivell escolar, el paper dels centres educatius i les actituds, expectatives i pràctiques de no discriminació del professorat són fonamentals per a prevenir el fracàs escolar. En aquest sentit, el fet que el professorat tingui baixes expectatives vers els alumnes d'origen migrant, per exemple en veure certes dificultats lingüístiques, i els dirigeixin a cursos de formació ocupacional

no només pot truncar el seu accés a l'educació superior, sinó que també alimenta una baixa autoestima i la interiorització de la minorització. D'altra banda, la manca de recursos dels centres educatius per organitzar els dispositius d'atenció a la diversitat —com són per exemples les aules d'acollida— també repercuteix de manera negativa en les trajectòries dels alumnes, així com el fet de tenir altes ràtios d'alumnes d'origen estranger en barris fortament segregats.

A l'hora d'accedir al mercat laboral, els joves s'enfronten a una sèrie de dificultats que, de nou, es veuen determinades per una sèrie de factors estructurals de la societat de recepció i factors culturals associats amb la comunitat del país d'origen. Tot i que encara és d'hora per observar un patró generalitzat, donat que els fills d'immigrants asiàtics en edat adulta encara són minoritaris —sobretot els d'origen pakistanès—, els resultats de la investigació deixen entreveure algunes tendències. D'una banda, a vegades se'ls encasella en certes feines que requereixen una «explo-tació» de la seva etnicitat, com per exemple en el camp de l'associacio-

---

18 Les relacions interètniques inclouen aquelles que es produeixen entre els joves d'origen asiàtic i els d'origen autòcton o entre diversos grups de joves d'origen migrant, mentre que les relacions intraètniques es refereixen a les que es produeixen dins del mateix col·lectiu de joves d'origen xinès o pakistanès.

L'ajuda en negocis familiars sovint s'entén com una forma de deute moral cap als pares i les mares, i com un espai de formació per al món laboral i la vida personal

nisme migrant, els programes d'interculturalitat o, en el cas xinès, en les botigues de luxe del Passeig de Gràcia. Si bé el seu *background* cultural i les competències lingüístiques de la comunitat d'origen els pot obrir oportunitats, cal veure que aquestes no esdevinguin en limitacions de cara al desenvolupament d'altres feines qualificades. D'altra banda, alguns joves revelen haver patit episodis de discriminació en l'accés al treball, o un cop dins per part de companys o supervisors. L'exemple paradigmàtic el constitueix la prohibició del vel en certes feines, sobretot de cara al públic. Aquest tipus de discriminació interseccional, on conflueixen el gènere, l'origen ètnic i la religió, té conseqüències greus per a les trajectòries laborals i l'autoestima de les joves d'origen pakistanès que fan qüestionar les bases de les societats multiculturals.

Pel que fa als factors culturals, la divisió tradicional dels rols de gènere i el control social exercit pels progenitors, en certes ocasions, impedeix algunes noies d'origen pakistanès de treballar, o només se'ls permet fer-ho en certs tipus de feina i ambients. Davant d'això, solen adoptar estra-

tègies de negociació que permeten flexibilitzar aquests codis d'acord amb els seus objectius. Finalment, també cal destacar alguns factors individuals com la qüestió idiomàtica i la nacionalitat. Fins i tot els que han nascut a Catalunya o han arribat de petits, a vegades encara perceben certes limitacions lingüístiques per accedir a algunes posicions, especialment si no es domina un cert nivell de llengua catalana, mentre que la manca de nacionalitat espanyola els impossibilita l'accés a concursos públics de l'administració pública.

Malgrat aquests obstacles, la majoria de joves compta amb diverses experiències laborals treballant per compte aliè en múltiples sectors o en negocis ètnics. Les diferències entre els dos col·lectius són un reflex de la seva composició sociodemogràfica: si bé en el cas xinès el negoci principalment gira entorn de la família nuclear, en el cas pakistanès inclou a altres membres de la família extensa o la comunitat. A més, hi ha una minoria de joves que estan obrint els seus propis establiments. Mentre que alguns segueixen una estratègia d'emprenedoria similar a la dels seus pares —en termes de

tipus de negoci i manera de gestionar-lo—, altres aconsegueixen sortir dels nínxols ètnics tradicionals i introduir elements nous que s'aproximen a un model de negoci més occidental. D'entrada, el factor que marca més diferència entre aquests dos patrons és el nivell educatiu del jovent i el dels progenitors, unit a les expectatives individuals i familiars, de manera que per als joves més formats l'emprenedoria no es concep tant com una necessitat, sinó com una oportunitat.

L'ajuda en negocis familiars sovint s'entén com una forma de deute moral cap als pares i les mares, i com un espai de formació per al món laboral i la vida personal en general, tot i que a vegades tenen poc marge per decidir per ells mateixos. Alhora, també és una manera d'economitzar recursos, ja que permet estalviar sous a treballadors externs i si el dia de demà els joves no troben feina al mercat laboral general, poden recórrer al negoci familiar com una xarxa de protecció. Fora de l'òrbita familiar, els negocis ètnics també compleixen la funció de refugi per a algunes noies d'origen pakistanès que busquen espais on se sentin

plenament acceptades, així com d'alternativa per a altres joves d'origen asiàtic que busquen experiències laborals, tot i les dures condicions laborals i els baixos salaris. Tot i això, aquests negocis també poden suposar una «trampa», especialment per aquells que es veuen més atrets per la possibilitat d'aconseguir una via d'independència econòmica ràpida que continuar els estudis i esperar un retorn a mig termini. En aquest sentit, els missatges i les expectatives per part de la família i la comunitat són cabdals. És per això que els adults sovint no volen que els seus fills prenguin el relleu generacional del negoci, tot i que en ocasions exerceixen pressió perquè hi col·laborin i això esdevingui una font de tensions intrafamiliars.

Pel que fa a les perspectives de futur, uns quants expressen l'aspiració de ser emprenedors/es, sota un model de negoci que permeti una millor conciliació amb la família i el temps d'oci. Si bé els d'origen pakistanès tendeixen a pensar en negocis més orientats al propi col·lectiu i els d'origen xinès al públic general i/o amb una vessant transnacional, es posa de relleu la influència del teixit

empresarial familiar i comunitari a la vida dels joves. Altres, en canvi, rebutgen aquesta via després de veure —i viure— el gran sacrifici que suposa per als seus pares i mares, i es projecten en un treball per compte aliè.

Apunt final

Aquest article ha posat de relleu una sèrie de patrons en les trajectòries educatives i laborals dels joves d'origen xinès i pakistanès a Catalunya, i ha identificat els principals obstacles inherents a la societat catalana i a les comunitats d'origen que dificulten el bon rendiment acadèmic i la continuïtat educativa, així com l'accés al mercat de treball. Lluny del prototip de minoria model, el jovent d'origen asiàtic també pateix una sèrie de dificultats que tenen a veure amb dèficits estructurals de les institucions escolars i el mercat de treball, així com amb el context del barri on resideixen. Les famílies i les comunitats del país d'origen solen actuar com a factor de protecció davant d'aquests obstacles a partir de la transmissió de valors positius entorn l'èxit educatiu. Tanmateix, la

necessitat de contribuir a l'economia familiar, la falta de referents, i un sistema de valors conservador dins del nucli familiar poden actuar com a fre a la continuïtat educativa i accelerar la incorporació laboral en llocs poc qualificats.

Caldrà esperar uns anys per veure si aquests obstacles —especialment els estructurals— es mantenen o si, pel contrari, es van sortejant de manera que les trajectòries educatives i laborals de les persones joves d'origen asiàtic s'equiparen a les dels joves autòctons i s'allunyen de les adversitats viscudes per la primera generació d'immigrants. Per a això, caldrà impulsar polítiques públiques que combatin la segregació escolar i la discriminació a fi de garantir la igualtat d'oportunitats entre uns i altres. En aquest sentit, cal un compromís ferm des de tots els actors implicats —centres educatius, famílies, govern, empreses i teixit associatiu— per dissenyar estratègies holístiques que permetin avançar cap a una societat més inclusiva i cohesionada. ■

■ Bibliografia

BELTRÁN, Joaquín. «The Chinese in Spain». A BENTON, Gregor; PIEKE, Frank P. *The Chinese in Europe*, pàg. 211-237. Londres: Macmillan, 1998.

BELTRÁN, Joaquín; SÁIZ, Amelia. «Del Restaurante chino al bar autóctono. Evolución del empresariado de origen chino en España y su compleja relación con la etnicidad». A BARROS, Magdalena; VALENZUELA, Hugo. *Retos y estrategias del empresariado étnico contemporáneo. Estudios de caso de empresarios latinos en Estados Unidos y empresarios étnicos en España*, pàg. 85-108. México D.F.: CIESAS, 2013.

CARBONELL, Francesc. *Vinguts del centre del món*. Barcelona: Eumo Editorial i Fundació Jaume Bofill, 2007.

FEIXAS, Montserrat. «Testing migration hypotheses: The movement of people from Pakistan to Catalonia» [en línia]. 2009. Disponible a: <www.unchr.org>.

GOICOECHEA, M. Ángeles. «La educación formal en Pakistán: ¿Cómo es la formación de las mujeres?» [en línia]. A *Brocar: Cuadernos de Investigación Histórica*, núm. 35, pàg. 303-313, 2011. Disponible a: <www.search.ebscohost.com>.

GOVERN ESPANYOL. «Anuario de Estadísticas del Ministerio de Trabajo, Migraciones y Seguridad Social» [en línia]. Disponible a: <www.mitramiss.gob.es>.

GÜELL, Berta. «El impacto de la crisis en la economía étnica pakistaní de Barcelona» [en línia]. A *Anuario CIDOB de La Inmigración*,

pàg. 330-353, 2018. Disponible a: <www.cidob.org>.

GÜELL, Berta; ARRASATE, Marina; SOLÉ, Ariadna. «Visibilizando estrategias de agencia y empoderamiento económico: el caso de las mujeres de origen pakistaní en Barcelona» [en línia]. A *Migraciones*, núm. 48, pàg. 51-78, 2020. Disponible a: <www.revistas.comillas.edu>.

GÜELL, Berta; MASDEU, Irene. «Enraizados en España, vinculados con su origen» [en línia]. A *Política Exterior*, núm. 204, 2021. Disponible a: <www.politicaexterior.com>.

IDESCAT. «Padró Municipal d'habitants» [en línia]. Disponible a: <www.idescat.cat>.

INE. «Estadística del Padrón Continuo» [en línia]. Disponible a: <www.ine.es>.

LIGHT, Ivan; GOLD, Steven. *Ethnic economies*. San Diego: Academic Press, 2001.

LOUIE, Vivian. *Compelled to excel. Immigration, education and opportunity among chinese american*. Stanford: Stanford University Press, 2004.

MASDEU, Irene; SÁIZ, Amelia. «Género, movilidad e intersecciones generacionales en el espacio transnacional chino» [en línia]. A *Revista Espanola de Sociologia*, núm. 26, vol. 3, pàg. 385-397, 2017. Disponible a: <www.recyt.fecyt.es>.

RATH, Jan; KLOOSTERMAN, Robert. «Immigrant entrepreneurs in advanced economies: Mixed embeddedness further

explored» [en línia]. A *Journal of Ethnic and Migration Studies*, núm. 27, vol. 2, pàg. 189-201, 2001. Disponible a: <www.tandfonline.com>.

TOLSANAS, Mònica. «'Las calles de Barcelona, las casas de Pakistan'. Gramàtiques de l'experiència, Narratives de La Identitat. La Construcció Del Subjecte En Un Espai Urbà Transnacional» [en línia]. A *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, núm. 78, pàg. 33-56, 2008. Disponible a: <www.cidob.org>.

VALENZUELA, Hugo. «Pecunia Ex Machina, el emprendedor pakistaní en la ciudad de Barcelona» [en línia]. A *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, núm. 92, pàg. 185-206, 2010. Disponible a: <www.cidob.org>.

TURISME I IDEES
A LES CIUTATS

DIMENSIÓ
I COMPOR
A LA UNió

INTERNACI
VERSUS
GLOBALISM

QUALITAT
PER A UN

DIMENSIÓ,
EFICIÈNCIA I IGI
CASOS D'ÈXIT A L'ECONOMIA

TREBALLAR I DECII
LA PARTICIPACIó DEL
COM A ESTRATèGIA E

IMMIGRACIó
I INDEPENDÈNCIA

FUNDACIó JOSEP IRLA Coppieters foundation

ELS MOVIMENTS
PER L'AUTODETERMINACIó
A EUROPA

UNA CARTOGRAFIA ANALÍTICA

MARC SANJAUME CALVET
JORDI MAS ELIAS
IVAN SERRANO BALAGUER

FUNDACIó JOSEP IRLA Coppieters foundation

MONOPOLIS I OLIGOPOLIS
EUROPA DEL SEGLE XXI

AMENACJA PER A LA PROSPERITAT

AUZO-CAROD

ESTUDIS EUROPEUS

FUNDACIó JOSEP IRLA Coppieters foundation

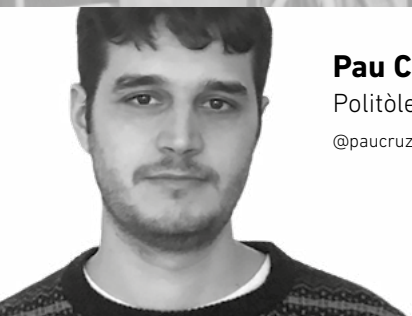
connexions

Les pràctiques laborals com un element de la precarietat juvenil

vista prèvia >

Les pràctiques laborals són una eina que ha de permetre a les persones joves poder guanyar experiència i fer el trànsit entre l'etapa formativa i la laboral. A priori. Perquè massa vegades s'utilitza aquesta modalitat com a tapadora d'explotació juvenil, de precarització del treball i utilització de mà d'obra barata. Blindar les pràctiques laborals és una de les accions necessàries per acabar amb la precarització del jovent.

Pau Cruz

Polítleg i jurista

@paucruztrullas

Les persones joves ens trobem immersos en una profunda situació de precarietat provocada per la incertesa de no trobar feina o la inseguretat que les feines que trobem són inestables, parcials, temporals o en condicions d'explotació. Una situació que hauria de fer saltar les alarmes en qualsevol estat que es pretengui social i democràtic i propugni la igualtat d'oportunitats per a tota la ciutadania.

Segons dades de l'Estat de la Joventut 2021¹ i de l'Informe Anual del Treball Juvenil a Catalunya 2021,² les condicions de treball de les persones joves són preocupants. La taxa d'ocupació és del 46%, és a dir, menys de la meitat de les persones joves en edat de treballar tenen una feina. La parcialitat és del 27%, la temporalitat del 49% i l'atur un 22%. Totes aquestes xifres són el doble entre les persones joves —dels 16 als 29 anys— que en el tram d'edat superior —dels 30 als 65 anys—, a excepció de la taxa d'ocupació que és

gairebé la meitat. En les persones no joves, més concretament, la temporalitat és del 20%, la parcialitat del 13%, l'atur un 11% i la taxa d'ocupació un 77%.

També és important tenir present, contra el que es vol fer creure a vegades, que la situació de les persones joves no ha estat sempre aquesta. Amb anterioritat a la crisi econòmica del 2008, la situació era substancialment millor. I malgrat que la població entre els 30 i els 65 anys ha millorat la seva situació, les condicions de precarietat en l'àmbit laboral de les persones menors de 30 anys han esdevingut estructurals. Així, al 2007, la temporalitat era del 42,3%, la parcialitat era del 16%, l'atur era del 9,7% i la taxa d'ocupació era del 65,4%. Si bé és cert que la temporalitat es manté en condicions similars, empitjorant de forma tímida, la parcialitat, l'atur o l'ocupació han empitjorat greument i no s'han recuperat.³

---

3 Alguns autors consideren, però, que s'ha configurat un «model de treball juvenil precari» que no es limita a períodes de crisi, sinó que ha esdevingut estructural. Veure SANTAMARIA LÓPEZ, «Jóvenes, crisis y precariedad laboral una relación demasiado larga y estrecha».

A més, si ens fixem en els salaris, mentre que per les persones majors de 30 anys la mitjana salarial es troba en els 26.000 euros anuals, les persones joves assalariades cobren de mitjana 18.000 euros anuals, una situació que empitjora en el tram d'edat dels 16 als 25 anys fins als 13.000 euros anuals, esdevenint de forma exacta la meitat del que cobra de mitjana un assalariat en el rang d'edat dels 30 als 65 anys. Una altra dada que reflecteix la precària situació del jovent és que el 34,2% del qui tenen titulacions postobligatòries i estan ocupats estan treballant en feines que requereixen una qualificació inferior de la que havien assolit, és a dir, es troben en situació de sobrequalificació.

Tanmateix, la situació de precarietat del jovent no es limita a l'àmbit laboral, sinó que el transcendeix en tots els àmbits de la seva existència. Així, la precarietat és present en tots els aspectes de la vida d'una persona jove: el laboral, sí; però també en la salut, l'educació, l'habitatge o la participació política.

D'aquesta manera, la precarietat a la qual es troba immersa la joventut

---

1 OBSERVATORI CATALÀ DE LA JOVENTUT, *Estat de la Joventut 2021*.

2 OBSERVATORI DEL TREBALL I MODEL PRODUCTIU, *Informe anual del treball juvenil a Catalunya 2021*.

Les pràctiques laborals mai no havien tingut el protagonisme del que gaudeixen actualment com un mecanisme inevitable per inserir-se en el mercat de treball

és total. Per exemple, pel que fa a l'habitatge, observem que només un 17% de les persones entre 16 i 29 anys estan emancipades —quan al 2007 era un 32%— o que per emancipar-se en solitari una persona jove hauria de destinar de mitjana més del 70% dels seus ingressos. I és que si prestem atenció a les condicions materials de les persones joves constatem com el risc de pobresa o exclusió social —índex AROPE— és del 29,4%. O, en relació amb la salut mental, veiem com un 30% del jovent de l'Estat espanyol han patit símptomes de trastorn mental entre el 2021-2022,⁴ el risc de depressió severa és del 6,1% o que el suïcidi és la primera causa de mort entre persones joves a Catalunya.⁵

La participació juvenil també s'ha vist afectada. Malgrat que en xifres un 78,9% del jovent participa en manifestacions i un 77,1% participa electoralment, la participació en partits o grups polítics és únicament del

3,7% i en associacions del 28,5%. I a nivell valoratiu l'interès per la política se situa al 47% i la satisfacció amb el funcionament de la democràcia és tan sols del 24,7%.

La precarietat impacta de forma integral sobre les persones joves i les nostres vides. No és només que ens trobem davant un mercat de treball desregulat, els efectes nocius dels quals ens afecten especialment, sinó que estem davant un model de precarietat que desplega els seus efectes extensament en tots els àmbits de la nostra vida.⁶ La precarietat no és un simple problema de males condicions de treball, sinó que s'incrusta en la biografia de les persones joves i la defineix.⁷ Una «precarietat biopolítica» que és un element central de la nostra vida i que es consolida com un dels elements nuclears del capitalisme neoliberal.⁸

És important que tinguem present que els efectes d'aquesta precarietat

són summament perjudicials. Les devastadores conseqüències de la inseguretat i la precarietat laboral són, entre altres, dolències cardíacques, símptomes múscul-esquelètics —dolor cervical, limitació de la mobilitat, inflamació, contractures musculars i entumiment—, cansament, malestar psicològic o depressió en diferents formes i gravetat.⁹

És innegable, doncs, que les persones joves vivim immerses en la precarietat. Un dels elements que contribueix a augmentar-la, o com a mínim mantenir-la i perpetuar-la, és l'existència de les pràctiques laborals, que constitueixen un dels elements essencials de l'actual conjuntura.

Les pràctiques laborals modalitat no són un invent nou; fa molts anys que existeixen. No obstant, mai no havien tingut el protagonisme del que gaudeixen actualment com un mecanisme inevitable per inserir-se en el mercat de treball del que el jovent

4 SANMARTÍN (et al.), *Barómetro Juvenil 2021. Salud y bienestar: Informe Sintético de Resultados*.

5 CONSELL NACIONAL DE JOVENTUT DE CATALUNYA. *Encarem el suïcidi juvenil: orientacions i eines per entitats juvenils*.

6 SANTOS; MUÑOZ, «Más allá de la precariedad laboral. Los nuevos rasgos de la precariedad juvenil».

7 *Ibidem*.

8 SANTOS; MUÑOZ, «Más allá de la precariedad laboral. Los nuevos rasgos de la precariedad juvenil».

9 LASHERAS-DÍEZ (et al.), «Nuevos retos laborales en los trabajadores/as jóvenes: formación académica e incertidumbre laboral en menores de 30 años».

Malgrat els amplis consensos al voltant de la importància de les pràctiques, existeixen seriosos dubtes sobre la seva qualitat actualment

no podem fugir.¹⁰ Un creixement vertiginós que dilata, en condicions de precarietat, l'entrada de les persones joves al mercat de treball.

Aquest és un mètode que es troba estretament vinculat amb la mercantilització de l'educació, en auge en els últims temps, amb especial focus en l'ensenyament postobligatori, sobretot l'universitari. Les universitats, i els centres educatius en general, han de posar-se al servei del capital. L'objectiu principal ja no és la transmissió de coneixement, sinó generar treballadors preparats per entrar al mercat.

Les pràctiques laborals són la frontissa entre la formació i el treball. Una fórmula mixta que permet adquirir experiència laboral posant en pràctica els coneixements adquirits durant l'etapa formativa, consolidant-los vivencialment i facilitant la transició al mercat de treball. El que podria resultar una experiència molt profitosa que millori la incorporació

dels joves al mercat de treball, per desgràcia, sovint acaba esdevenint una experiència d'explotació i abús.

Les pràctiques laborals, com a mínim a la teoria, tenen la potencialitat de completar la formació que el jovent ha adquirit i facilitar el seu accés al mercat de treball. Quan són de qualitat desenvolupen un paper important a l'hora de fer de pont entre educació i feina, en particular en contextos de crisi, com l'actual, esdevenint un trampolí al treball estable i de qualitat.¹¹

No obstant, i malgrat els amplis consensos al voltant de la importància de les pràctiques, existeixen seriosos dubtes sobre la seva qualitat actualment. La insuficiència dels continguts formatius, la inadequació de les condicions de treball, l'encadenament de períodes de pràctiques o la substitució de treballadors reals són més norma que excepció.¹²

En síntesi, la funció de les pràctiques laborals consisteix a adquirir experiència pràctica que trenqui el cercle viciós en què el jovent no és contractat perquè no té experiència i no té experiència perquè no és contractat.¹³ Si bé és cert que les pràctiques laborals tenen per finalitat ser un complement dels estudis cursats que millorarà la formació a través d'una experiència pràctica i farà guanyar opcions d'accedir a una feina,¹⁴ la realitat és que acaben sent un instrument de formació per a futurs treballadors que es fonamenta en la reducció de drets sociolaborals a canvi d'experiència professional.

No són poques les veus que alerten que les pràctiques sovint acaben sent un fórmula més del capitalisme neoliberal per millorar beneficis empresarials a costa de retallar drets laborals. Així, es critiquen els abusos en les pràctiques tals com la inadequació de les tasques o la inexistència d'expectatives laborals futures,¹⁵

---

10 ESCUDERO RODRÍGUEZ, «Las prácticas no laborales y las becas como mecanismos para favorecer la transición de la formación al empleo de los jóvenes: entre la preparación para la inserción laboral y el abuso».

11 *Ibidem*.

12 ESCUDERO RODRÍGUEZ, «Las prácticas no laborales y las becas como mecanismos para favorecer la transición de la formación al empleo de los jóvenes: entre la preparación para la inserción laboral y el abuso».

---

13 ÁLVAREZ CUESTA, «Becas no laborales como mecanismo de empleabilidad de los jóvenes».

14 *Ibidem*.

15 SANTAMARIA LÓPEZ, «Jóvenes, crisis y precariedad laboral: una relación demasiado larga y estrecha».

El que es presentava com una fórmula per millorar l'ocupabilitat de les persones joves es demostra, més sovint del que hauria, com un mètode de frau empresarial

la substitució de treballadors reals per treballadors en pràctiques —o fins i tot estudiants en pràctiques—, pràctiques laborals sense remunerar, baixa qualitat del contingut formatiu, condicions de treball inadequades o llargues jornades laborals;¹⁶ o també l'ús de treballadors en pràctiques com a mà d'obra barata o gratuïta, la realització de funcions de menor qualificació, jornades laborals excessives, manca de prevenció de riscos laborals i inseguretat o una duració excessiva del període de pràctiques.¹⁷

En definitiva, les pràctiques laborals es caracteritzen en termes generals per la seva precarietat. Per una banda, per la generalitzada situació de precarietat laboral; i, per l'altra, perquè no existeix una efectiva inserció en el mercat de treball després del període de pràctiques.¹⁸

---

16 SANZ DE MIGUEL, «Falsos autónomos y falsos becarios: una aproximación institucional al caso español».

17 ESCUDERO RODRÍGUEZ, «Las prácticas no laborales y las becas como mecanismos para favorecer la transición de la formación al empleo de los jóvenes: entre la preparación para la inserción laboral y el abuso».

18 HERNANDO ESPADA, «Becas y prácticas no laborales como vía de inserción en el mercado laboral: ¿exclusión social?».

Aquesta última qüestió és especialment problemàtica. Ja sigui perquè moltes persones joves es veuen abocades a repetir l'experiència de pràctiques, pel trencament del vincle amb l'empresa on estaven o per l'abandonament per les males condicions de treball o l'escassa remuneració, en origen cal recordar, la raó de ser de les pràctiques laborals és l'adquisició d'experiència i la inserció en el mercat de treball. Es desvirtua l'essència de les pràctiques laborals si l'únic que s'aconsegueix és forçar al jovent a pitjors condicions laborals sense cap contrapartida a canvi.

El que es presentava com una fórmula per millorar l'ocupabilitat de les persones joves, es demostra, més sovint del que hauria com un mètode de frau empresarial pels beneficis que suposa per les empreses en matèria laboral i de seguretat social o pel deteriorament de la formació que teòricament porta associada.¹⁹

La baixa qualitat de les pràctiques laborals és un repte que cal afron-

---

19 SANTAMARIA LÓPEZ, «Jóvenes, crisis y precariedad laboral una relación demasiado larga y estrecha».

tar amb urgència. Una situació que s'accentua en les grans empreses, les quals recorren a aquesta fórmula per suplir treballadors de baixa per malaltia o de vacances,²⁰ o en estats en els que el volum d'aturats és més elevat i les condicions laborals de les persones joves són més precàries que les de la resta de població assalariada,²¹ com malauradament succeeix a l'Estat espanyol.

L'ús abusiu de les pràctiques laborals comporta greus conseqüències. A nivell dels empresaris, perquè fomenta un model neoliberal de reducció de despeses a costa dels més desafavorits i la competència deslleial cap a les empreses que sí compleixen amb la legalitat, generant incentius perquè deixin de fer-ho. I per la banda dels treballadors perquè constitueix un sistema de relacions laborals en què es nega al jovent alguns dels seus drets laborals més bàsics —salari mínim, vacances, atur, limitacions de jornada i

---

20 ESCUDERO RODRÍGUEZ, «Las prácticas no laborales y las becas como mecanismos para favorecer la transición de la formación al empleo de los jóvenes: entre la preparación para la inserción laboral y el abuso».

21 *Ibidem*.

La precarització es converteix en un objectiu desitjat o, com a mínim, assumit, tolerat i permès com l'evolució necessària de la normativa laboral i la pràctica empresarial

descansos, dret a vaga, baixa mèdica o dret a sindicació— i se'ls imposa unes condicions de precarietat molt difícils d'evitar tractant-se de la part dèbil de la relació i que té un escàs poder de negociació.

En aquest sentit, també és molt perillós que desapareguin les proteccions socials més bàsiques en la finalització de la relació laboral —o el que hauria de ser-ho. Es garanteix la plena flexibilitat en el contingut de les condicions de treball, però no només això, sinó que quan aquesta acaba no hi ha l'adequada protecció causal i econòmica.²² Entre altres, no hi ha indemnització ni tampoc atur.

A més, els abusos en les pràctiques laborals, no només les desnaturalitzen, sinó que desvirtuen institucions importants el dret del treball. En ocasions les pràctiques laborals passen a ocupar el lloc que correspondria al període de prova,²³ esdevenint un procés de selecció llarg i incert. Una

---

22 ESCUDERO RODRÍGUEZ, «Las prácticas no laborales y las becas como mecanismos para favorecer la transición de la formación al empleo de los jóvenes: entre la preparación para la inserción laboral y el abuso».

23 Ibidem.

problemàtica compartida amb l'ús fraudulent de la contractació temporal que redueix drets laborals amb la creació encoberta del sistema de prova de treballadors que s'allarguen en el temps de forma excessiva i brutal.

Les pràctiques laborals a les quals es veuen abocades les persones joves per tal d'aconseguir inserir-se en el mercat de treball, i com això constitueix un dels principals elements de precarietat del jovent, no pot desvincular-se dels discursos neoliberals que imperen des de finals de la dècada de 1980.

Actualment ens trobem en un paradigma en el qual la flexibilització, el que en paraules més honestes es denomina reducció de drets laborals, s'afirma inqüestionablement com el camí necessari per a la creació de llocs de treball, sota la màxima que és millor un treball precari que no pas no tenir treball. D'aquesta manera, la precarització es converteix en un objectiu desitjat o, com a mínim, assumit, tolerat i permès com l'evolució necessària de la normativa laboral i la pràctica empresarial.²⁴

---

24 GUAMÁN HERNÁNDEZ; LORENTE CAMPOS,

És el mateix esquema en el qual és lícit aprofitar-se dels col·lectius més vulnerables que per la seva situació de precarietat tenen menys capacitat negociadora o debilitat contractual. La conseqüència és evident: condicions laborals nefastes, pitjors condicions salarials i contractuals, desprotecció, vulneració de drets...

Un paradigma ideològic en el qual es persegueix una falsa llibertat destruint totes les proteccions socials i s'idolatra la manca de seguretat. És en aquest escenari basat en pitjors condicions laborals i que es pretenen que signifiquin més llibertat, quan en realitat amaguen el que en realitat són: una falsa autonomia individual que augmenta el poder negociador de les classes dominants i redueix les poques proteccions de les classes desfavorides.

Així, les pràctiques laborals esdevenen una peça més de l'engranatge que converteix les persones joves en un nou exèrcit industrial de reserva. En els sistemes capitalistes, seguint

---

«Precarización Laboral y Beneficio Empresarial: Estrategias de Explotación del Nuevo Milenio».

Un altre tret dels discursos neoliberals que es troba íntimament vinculat amb la qüestió de les pràctiques laborals és la idea del capital humà

a Karl Marx (1818-1881),²⁵ observem l'existència estructural d'una part de la població que resulta excedentària com a força de treball respecte a les necessitats d'acumulació de capital. Una part de la població que és utilitzada per empitjorar les condicions de treball sota la idea que, si no les acceptes tu, hi haurà algú que, per desesperació, es veurà disposat a acceptar-les.

Avui en dia, les persones joves hem esdevingut un nou exèrcit de reserva del qual les pràctiques laborals constitueixen un element cabdal de la nostra precarietat. Els elevats índex d'atur, pobresa, parcialitat o temporalitat ens empenyen a la realització de pràctiques laborals en condicions que no són en absolut desitjables, desesperats per obtenir una experiència laboral que faci possible la nostra inserció en el mercat de treball.

El jovent formem, doncs, un ingent exercit de reserva de mà d'obra, i per tant de força de treball susceptible de mínimes condicions de treball. Una situació que suposa una dualitat

zació radical de la força de treball en la mesura que no es regularitza la situació dotant-nos de drets laborals en condicions d'igualtat amb la resta de treballadors.²⁶ Una realitat que amaga relacions laborals mal remunerades, aprofitant-se de la necessitat.²⁷

La flexibilització exigida pel mercat de treball neoliberal obliga les persones joves a l'adaptació a contextos precaris i incerts.²⁸ Un discurs disciplinari que ens responsabilitza del nostre futur laboral, quan en bona mesura és una situació que escapa del nostre control,²⁹ i fa que ens veiem a nosaltres mateixos com els únics responsables de la pròpia probabilitat —o no— d'accedir al mercat de treball. Un desequilibri entre el que creiem controlar i el que realment depèn de nosaltres que

comporta processos de frustració que afecten de manera negativa la salut mental del jovent.³⁰

Aquesta situació presenta diferències de classe. Mentre els joves universitaris de classe mitjana qüestionen els processos formatius que no els asseguruen un lloc de treball estable i de qualitat, i que amenacen el seu estatus social contràriament a l'ideal meritocràtic divulgat pel neoliberalisme; els joves de classe treballadora han desenvolupat una vivència de la precarietat individualista i fatalista en la qual es responsabilitzen de la situació per no haver seguit amb els seus estudis.³¹

Un altre tret dels discursos neoliberals que es troba íntimament vinculat amb la qüestió de les pràctiques laborals és la idea del capital humà, segons el qual cada individu és propietari i responsable d'un capital que ha de cuidar i fer atractiu, ajus-

---

26 GUAMÁN HERNÁNDEZ; LORENTE CAMPOS, «Precarización Laboral y Beneficio Empresarial: Estrategias de Explotación del Nuevo Milenio».

27 ÁLVAREZ CUESTA, «Becas no laborales como mecanismo de empleabilidad de los jóvenes».

28 LASHERAS-DÍEZ (et al.), «Nuevos retos laborales en los trabajadores/as jóvenes: formación académica e incertidumbre laboral en menores de 30 años».

29 Ibídem.

---

30 LASHERAS-DÍEZ (et al.), «Nuevos retos laborales en los trabajadores/as jóvenes: formación académica e incertidumbre laboral en menores de 30 años».

31 GIL RODRÍGUEZ; RENDUELES, «Entre el victimismo meritocrático y la resignación. Dos percepciones antagónicas de la precariedad juvenil en España».

---

25 MARX, *El capital. Crítica de la economía política*.

Les pràctiques laborals encobreixen veritables contractes de treball i són utilitzades per eludir la normativa laboral o de seguretat social, esdevenint una via d'explotació de mà d'obra barata

tar-lo a les necessitats del mercat i les empreses, i saber vendre'l per obtenir-ne un rendiment.³² És a dir, en aquesta nova realitat, no hi ha treballadors que venen la seva força de treball als capitalistes que posseeixen els mitjans de producció, sinó que tots som capitalistes que hem de saber rendibilitzar el nostre capital.

Les pràctiques laborals, doncs, són un destí obligatori per acumular mèrits i experiència, visibilitzar-se, acreditar-se, crear un perfil professional i una xarxa de contactes. Necessitats i inquietuds que creen una abundant mà d'obra propensa al treball gratuït, interpretat pel jovent com una inversió que completa la formació i prepara el terreny per a l'accés competitiu al mercat de treball. Un salari en diferit que es concretarà en el futur.³³

El reconeixement s'interpreta com un element més de la remuneració que justifica renunciar a drets laborals, salaris dignes o condicions de treball adequades així com la

predisposició a l'autoexplotació. En aquest marc, per les organitzacions empresarials³⁴ el valor de les pràctiques laborals és concedir al jovent sense experiència professional l'oportunitat de desenvolupar les tasques d'un treballador, assumint el risc que el rendiment o la productivitat no seran els mateixos, i a canvi es redueixen les proteccions socials, drets laborals i condicions de treball que suposen una despesa per a l'empresa. Aquesta situació contradiu de forma oberta i descarada l'esperit i la finalitat de les pràctiques laborals.

Una forma d'actuar que es veu legitimada pels discursos que troben la causa de l'atur juvenil en els dèficits en la formació i la falta d'experiència. Una situació incomprendible si tenim en compte que les dades afirmen amb claredat que mai hi ha hagut uns nivells formatius tan elevats com els actuals o unes xifres de sobrequalificació similars. D'aquesta manera, les pràctiques laborals desplacen les despeses en formació que anteriorment havien d'assumir les

empreses cap als nous treballadors, que seran ara els responsables de formar-se i d'assumir-ne el cost.³⁵

En moltes ocasions, les pràctiques laborals encobreixen veritables contractes de treball i són utilitzades per eludir la normativa laboral o de seguretat social, esdevenint una via d'explotació de mà d'obra barata que substitueix treballadors reals.³⁶ Les empreses, interessades en obtenir una força de treball que presti els seus serveis a qualsevol preu recorren a aquest tipus de fórmules contractuals que comporten l'acceptació de la inestabilitat del treball com a sistema. Un creixent interès per la irregularitat i el frau que no només precaritza l'accés al treball de les persones joves, sinó que té conseqüències en la igualtat d'oportunitats o el deteriorament de les condicions laborals dels treballadors, subjectes a la competència i pressió de relacions més flexibles i barates.³⁷

32 SANTOS; MUÑOZ, «Más allá de la precariedad laboral. Los nuevos rasgos de la precariedad juvenil».

33 Ibidem.

34 SANZ DE MIGUEL, «Falsos autónomos y falsos becarios: una aproximación institucional al caso español».

35 SANZ DE MIGUEL, «Falsos autónomos y falsos becarios: una aproximación institucional al caso español».

36 SÁNCHEZ RODAS, «Formas no laborales de inserción de los jóvenes en el mercado de Trabajo».

37 ÁLVAREZ CUESTA, «Becas no laborales como mecanismo de empleabilidad de los jóvenes».

La primera llei social és la que garanteix a tots els membres de la societat els mitjans per existir

Conclusió

Com hem pogut veure, les pràctiques laborals, malgrat tenir la potencialitat de ser un element que serveixi per millorar coneixements, adquirir competències i habilitats i complementar la formació de les persones joves, han acabat esdevenint una font de precarietat, abusos i arbitrarietats per part de les empreses.

Aquesta situació és incompatible amb els valors republicans més bàsics. Per als republicans democràtics, que reivindicuem la tríada de llibertat, igualtat i fraternitat, no hi ha haurà emancipació en condicions de dominació. I les persones joves estarem dominades mentre les nostres condicions de treball i de vida siguin les actuals.

Contra el que repeteixen fins a la societat els discursos neoliberalers, la llibertat no és l'absència d'interferència arbitrària, el que s'adscriuria en una concepció negativa de la llibertat. La llibertat no és això, o com a mínim no és només això. La llibertat republicana³⁸ exigeix més

que l'absència d'interferència: aspirem a la no-dominació. L'absència de dominació, sigui econòmica, política o social; pública o privada; horitzontal o vertical; és el que ens permet avançar en el camí de l'emancipació.

La primera llei social és la que garanteix a tots els membres de la societat els mitjans per existir.³⁹ Les pràctiques laborals constitueixen un element més de la precarietat juvenil i també de la seva dominació. Des del republicanisme hem de defensar un model de treball juvenil que no sigui precari i que permeti l'emancipació de les persones joves en condicions de dignitat. ■

---

38 PETTIT, *Republicanism: Una teoria sobre la llibertat y el gobierno*.

---

39 DOMÈNECH, «El eclipse de la fraternidad: una revisión republicana de la tradición socialista».

■ Bibliografía

ÁLVAREZ CUESTA, Henar. «Becas no laborales como mecanismo de empleabilidad de los jóvenes». A *Anuario IET de Trabajo y Relaciones Laborales*, núm. 6, pàg. 7-23, 2019.

CONSELL NACIONAL DE JOVENTUT DE CATALUNYA. *Encarem el suïcidi juvenil: orientacions i eines per entitats juvenils*. Barcelona: CNJC, 2020.

DOMÈNECH, Antoni. «El eclipse de la fraternidad: una revisión republicana de la tradición socialista». Madrid: Akal, 2019.

ESCUADERO RODRÍGUEZ, Ricardo. «Las prácticas no laborales y las becas como mecanismos para favorecer la transición de la formación al empleo de los jóvenes: entre la preparación para la inserción laboral y el abuso». A *Jóvenes y empleo. Una mirada desde el derecho, la sociología y la economía*, pàg. 61-84, 2016.

GIL RODRÍGUEZ, Héctor; RENDUELES, César. «Entre el victimismo meritocrático y la resignación. Dos percepciones antagónicas de la precariedad juvenil en España». A *Cuadernos de Relaciones Laborales*, núm. 37 (1), pàg. 31-48, 2019.

GUAMÁN HERNÁNDEZ, Adoración; LORENTE CAMPOS, Raúl. «Precarización Laboral y Beneficio Empresarial: Estrategias de Explotación del Nuevo Milenio». A *Revista Internacional y Comparada de Relaciones Laborales y Derecho del Empleo*, vol. 3, núm. 2, pàg. 77-94, 2015.

HERNANDO ESPADA, David. «Becas y prácticas no laborales como vía de inserción

en el mercado laboral: ¿exclusión social?». A *Lan harremanak: Revista de relaciones laborales*, núm. 32, pàg. 358-372, 2015.

LASHERAS-DÍEZ, Héctor Fèlix (et al.). «Nuevos retos laborales en los trabajadores/as jóvenes: formación académica e incertidumbre laboral en menores de 30 años». A *Encrucijadas: Revista Crítica de Ciencias Sociales*, núm. 15, 2018.

MARX, Karl. *El capital. Crítica de l'economia política*. Barcelona: Tigre de paper, 2018.

OBSERVATORI CATALÀ DE LA JOVENTUT. *Estat de la Joventut 2021*. 2022.

OBSERVATORI DEL TREBALL I MODEL PRODUCTIU. *Informe anual del treball juvenil a Catalunya 2021*. 2022.

PETTIT, Philip. *Republicanism: Una teoria sobre la llibertat y el gobierno*. Barcelona: Paidós, 1997.

SÁNCHEZ RODAS, Cristina. «Formas no laborales de inserción de los jóvenes en el mercado de Trabajo». A *Retos del Derecho del Trabajo frente el desempleo juvenil: Jornadas universitarias andaluzas de derecho del Trabajo y relaciones laborales*, pàg. 173-217, 2013.

SANMARTÍN, Anna (et al.). *Barómetro Juvenil 2021. Salud y bienestar: Informe Sintético de Resultados*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Fundación FAD Juventud. 2022.

SANTAMARIA LÓPEZ, Elsa. «Jóvenes, crisis y precariedad laboral: una relación demasiado

larga y estrecha». A *Encrucijadas: Revista Crítica de Ciencias Sociales*, núm. 15, 2018.

SANTOS, Antonio; MUÑOZ, David. «Más allá de la precariedad laboral. Los nuevos rasgos de la precariedad juvenil». A *Gaceta sindical: reflexión y debate*, núm. 29, pàg. 235-252, 2017.

SANZ DE MIGUEL, Pablo. «Falsos autónomos y falsos becarios: una aproximación institucional al caso español». A *Cuadernos de Relaciones Laborales*, núm. 37, pàg. 67-89, 2019.

navegador

Polítiques d'habitatge i persones joves: estat de la qüestió

vista prèvia >

Si hi ha un segment de la població que ha patit més les cíclics crisis a nivell europeu és el jovent. Aquesta afectació es visualitza de forma molt clara en les oportunitats i opcions que tenen per poder emancipar-se i per poder construir el seu projecte de vida, un fet que cada vegada s'eternitza més. Cal situar aquesta problemàtica al centre de les polítiques públiques per tal de donar resposta a un repte que condicionarà les societats de la propera dècada.

Maria Sisternas i Tusell

Arquitecta i directora de l'INCASÒL

mariasisternas@gmail.com

A casa, al menjador compartit amb uns pares cansats de la convivència amb els fills que superen la trentena; a l'habitació minúscula on no hi cap més que un llit individual o una llitera estreta, i que fan impossible la vida en parella; al retorn a casa dels pares després d'una separació o d'un divorci, per la impossibilitat de fer front a dos lloguers; o a la nevera compartida per joves professionals, que comparteixen pis malgrat els títols i les feines encadenades.

És aquí, en totes aquestes escenes quotidianes, on es confronten les expectatives vitals amb la crua realitat del mercat de l'habitatge, que obeeix més a les lògiques financeres globals i els negocis immobiliaris que no pas a les necessitats de les persones joves. Les decisions que regulen l'accés al crèdit es van endurir a causa de la Crisi Financera del 2008, i l'impacte de la pandèmia de la Covid-19 ha exacerbat la inestabilitat laboral que afronta el jovent. A més, la invasió russa d'Ucraïna i els moviments geopolítics actuals han augmentat els preus de l'energia i del camp, derivant en una significativa inflació.

Les conseqüències de tot plegat, malauradament, les paga un sector de població que és crític pel futur però, que en l'actualitat, té poca capacitat d'influència en la presa de decisions a nivell institucional. El resultat és que el jovent tarda més a emancipar-se i es perpetuen les desigualtats, perquè només aquells que compten amb el suport econòmic dels pares poden sobreviure a un món marcat per les incerteses. I malgrat que la diagnosi és comparada per molts experts, hi ha poques dades i poca literatura sobre el tema.

Just abans de l'esclat de la pandèmia de Covid-19, el febrer del 2020, l'OCDE va organitzar un taller a la Shaw Library de la London School of Economics, per debatre sobre les preocupacions de la gent jove als països que en formen part. Allà s'hi va afirmar que, segons les enquestes realitzades, les persones entre 18 i 29 anys estan molt preocupades per la inseguretat econòmica i se senten sovint excloses dels debats de polítiques públiques.

En primer lloc, segons aquest estudi, la gent jove té dificultats creixents per arribar a finals de mes —64%

dels joves grecs, 35% dels joves danesos. També els preocupa la possibilitat d'emmalaltir o patir una incapacitat. A llarg termini, es preocupen per la mobilitat social i poder-se jubilar algun dia. Però potser el més rellevant és que se senten desconnectats o incapaços d'influir en les decisions de govern a tots els nivells.

I com es pot actuar per revertir aquestes percepcions?

Un aspecte important d'aquest estudi, i del qual cal prendre bona nota, és que el 43% del jovent enquestat afirma que l'habitatge assequible alleujaria les seves incerteses. De fet, l'estudi subratlla que l'habitatge assequible és més prioritari per a la gent jove que per a la gent gran, diferència generacional que s'accentua als antics països del bloc soviètic com Estònia, Lituània, Polònia o Eslovènia; o Israel. Una agenda política proactiva per a la gent jove hauria d'atendre també les aspiracions de garantir millors pensions i millor atenció mèdica.

I què proposen, quan se'ls pregunta com es podrien sufragar els costos

Si accedir al mercat de lloguer és car, l'accés a la compra d'un habitatge, a través de la contractació d'una hipoteca, esdevé encara més difícil

en aquestes polítiques públiques?

La resposta és que el 42% de la gent jove estaria d'acord en incrementar els impostos i reduir altres despeses per a fer que l'habitatge els fos més assequible, especialment a Irlanda, Canadà, Països Baixos i Israel. És a dir, que segons aquest segment, caldria invertir diners públics en la consecució d'un parc d'habitatges públic capaç de fer front a les dinàmiques del mercat privat.

I on viuen els adults joves —18-30 anys?

Majoritàriament, amb els seus pares. Sobretot a Itàlia —75% el 2017—, Eslovàquia —un 74%— i Grècia —també amb un 74%—, seguits per Eslovènia, l'Estat espanyol i Portugal —70%. Sovint s'esgrimeixen factors culturals per justificar aquesta convivència forçosa, però en aquests països també hi ha una forta carència en matèria de parc públic d'habitatges. Potser culturalment s'hi adapten, però els motius pels quals hi ha tants adults joves convivint amb els pares estan fortament lligats a les vicissituds per accedir a un habitatge.

L'excepció són els països nòrdics, on només entre el 10 i el 20% dels joves viu amb els seus progenitors. Allà és més comú viure amb la parella o viure tot sol.

El jovent és el col·lectiu que té més tendència a recórrer al mercat de lloguer privat, i per tant, els més exposats a les dinàmiques del mercat immobiliari. Hi ha moltes ciutats globals o capitals d'estat que tenen una significativa proporció de persones joves, seguint les dinàmiques de l'activitat econòmica, concertada a les àrees urbanes i connectada per les grans infraestructures. La conseqüència d'aquest moviment és el despoblament dels entorns rurals o pobles petits, desconnectats de trens i carreteres. Tot plegat exposa encara més la gent jove a la competència ferotge pel mercat del lloguer a les grans ciutats, amb una demanda fortament tensionada pel volum de persones que volen viure amb tota mena de serveis de proximitat i una activitat turística i inversora desfermada.

Però si accedir al mercat de lloguer és car, l'accés a la compra d'un habitatge, a través de la contractació

d'una hipoteca, esdevé encara més difícil.

Segons la 89 iniciativa de l'OCDE, una parella amb ingressos mitjans i dos fills ha d'invertir molts més diners per comprar un pis mitjà del que haurien hagut d'invertir-hi els seus pares, fa 30 anys. És a dir que, objectivament, a les noves generacions els està costant molt més tenir un habitatge en propietat del que els va costar als seus antecessors. Un pis amb dues habitacions i en un barri urbà, amb unes prestacions bastant similars als pisos que van comprar les generacions anteriors —potser ara més aïllat tèrmicament però també segurament més petit—, costa molt més a la butxaca del jove adult que no pas el que els va costar als seus pares.

I si bé l'augment dels preus dels pisos va quedar més o menys contingut pels baixos tipus d'interès des del 1985, la inflació i l'escalada dels tipus d'interès duts a terme al segon semestre del 2022 afegeix pressió a les hipoteques.

Alguns estats, com els Països Baixos o els nòrdics, tenen una tradició

«universalista» de proveir habitatges per a tothom. Aquesta tradició ha sobreviscut a les ideologies dels governs successius i és una tradició tan arrelada que no ha necessitat de justificacions econòmiques. Són polítiques que els estats han aplicat de manera estructural.

Cal dir que l'habitatge no és una competència reconeguda de la UE. Amb tot, però, les lleis europees de competència sí que tenen implicacions en les ajudes que cada estat proposa, i la jurisprudència recent apunta a limitar les ajudes cap als col·lectius més vulnerables a nivell europeu.

Al nord-oest d'Europa, fa 100 anys que s'inverteix en polítiques d'habitatge, i hi ha un sector molt pro-actiu en la provisió d'aquesta qüestió. Al Regne Unit i els Països Baixos han estat més aviat les «Housing Associations» les que han contribuït a generar un parc d'habitatge assequible obert a la població en general. El problema pels països que ho afronten ara és que crear un sistema similar des de zero seria extraordinàriament costós i requeriria d'una inversió pública molt significativa.

A més, les ciutats grans i atractives tenen parcel·les, terrenys i sòls molt cars, on els successius propietaris han anat adquirint drets urbanístics —que vol dir dret a edificar i vendre— que els han atorgat els diferents plans urbans que els municipis han aprovat a través dels seus propis instruments de planejament urbanístic. Les ciutats de l'Estat espanyol, per exemple, encara es regeixen per un sistema de zonificació que fixa paràmetres com l'edificabilitat i la densitat segons paràmetres morfològics, independentment de l'assequibilitat del producte final. El fet que els instruments de planejament siguin tan difícils de canviar i s'arrossequin des de fa tant de temps —el Pla General Metropolità de Barcelona es va aprovar el 1976— no permet posar el focus sobre els preus de venda resultants dels habitatges.

En la successió cíclica de crisis a Europa, la gent jove ha patit doblement en matèria d'habitatge. D'una banda, després de l'explosió de la bombolla immobiliària i la gran crisi financera del 2008, van patir les conseqüències laborals i de desnonaments que van afectar els qui no van poder fer front a les hipoteques, a uns preus

desbocats per una excessiva confiança en el totxo.

D'altra banda, els mecanismes de regulació del crèdit hipotecari ha fet des de llavors, més difícil la compra d'habitatges a totes les persones que pretenien adquirir el seu primer habitatge, i en especial, al jovent. De fet, l'OECD ha recollit dades que apunten que el jovent que viu amb els pares no ha parat d'augmentar des de la recessió del 2008 a Canadà, als EUA, França, Grècia, Hongria, Itàlia i Portugal.

Una sèrie d'experts i autoritats també han observat que el nivell i els augments dels lloguers estan minvant l'estalvi, i per tant, és més difícil fer un racó per a fer front al pagament inicial que demanen les entitats financeres.¹

A l'Estat espanyol, per exemple, es va perdre l'oportunitat d'ampliar significativament el parc d'habitatges socials quan l'Estat va rescatar la banca, i encara bona part dels

---

1 WHITEHEAD; WILLIAMS, «Changes in the regulation and control of mortgage markets and access to owner-occupation among younger households».

La inversió en habitatge públic és la que té un retorn a més llarg termini

actius acumulats llavors han quedat gestionats per la Sareb, que no vol assumir cap pèrdua ni admetre que les valoracions dels pisos que se'ls van transferir, simplement, no recuperaran mai els preus als quals es van signar les compres durant el pic de la bombolla. A més, la inseguretat en matèria laboral i d'ingressos té un impacte directe sobre la capacitat d'endeutament de la gent jove, que no en tenen prou amb les credencials que van signar els seus pares quan van contractar la seva hipoteca.

La interdependència entre les llars, les realitats familiars i la feina

Però per a la gent jove, el problema de l'habitatge està molt lligat a un mercat laboral molt incert. Actualment el jovent triga més a generar estalvis que els seus ascendents, i tot plegat minimitza les perspectives d'una vida laboral estable i amb possibilitats d'anar incrementant les rendes del treball d'una manera continuada.

Els canvis en les unitats familiars i l'atomització de les llars, afecta també la demanda d'habitatge. L'es-

perança de vida ha augmentat arreu i hi ha una significativa proporció de gent gran que viu sola. Les taxes de matrimonis han anat baixant mentre que les taxes de divorcis han augmentat, i les llars compartides per famílies amb diverses generacions han disminuït significativament. Només cal veure les residències per a gent gran per comprendre que calen més habitatges per a realitats familiars atomitzades, que fa uns anys haurien conviscut sota un mateix sostre. Tot plegat té conseqüències també en la mida de les llars que es requereixen —probablement, més petites— i en el volum de salaris adults que s'ajunten per a sufragar el cost de la compra o el lloguer.

Amb tot, cada país fa una mica el que pot, i amb impactes poc comparables, perquè de totes les polítiques públiques, la inversió en habitatge públic és la que té un retorn a més llarg termini i els joves actuals estan profundament condicionats per les decisions urbanes, concretes, a determinats barris i ciutats, pels projectes que van iniciar generacions anteriors. Seguidament farem un repàs de les polítiques públiques

d'habitatge per a joves que es porten a terme en diferents països europeus.

Països Baixos

Als Països Baixos la provisió d'habitatge assequible es deixa en mans de les «Housing Associations», que també poden construir i comercialitzar habitatge lliure. La clau és que no hi ha cap mena d'estigma pel fet de viure en una promoció d'habitatge social. De fet, quan una parella jove es planteja establir-se pel seu compte, té tantes opcions d'accedir a un habitatge protegit com de lloguer privat, i per tant, la demanda per l'habitatge lliure no és tan alta, fet que ajuda a equilibrar els preus dels pisos, que suposen una proporció més baixa de salari que el que representen al sud d'Europa.

El febrer de 2016 va entrar en vigor una nova llei per als joves d'entre 18 i 23 anys. Els permet obtenir un contracte d'arrendament temporal de màxim de cinc anys —amb possibilitat de pròrroga de dos anys—, durant el qual continuaran inscrits a la Borsa de Lloguer Assequible.

Com a tot Europa, durant les darreres dècades havien proliferat a Dinamarca «àrees vulnerables» o guetos urbans

Municipis com Veenendaal completament aquesta política amb un fons de promoció per a la realització d'habitatges assequibles per a joves.

Alemanya

Les polítiques d'habitatge arriben pels *Länder*, no depenen de les lleis federals. A la majoria dels *Länder*, qualsevol propietari —inclosos els particulars— pot obtenir subvencions per construir nous habitatges socials, condicionades al fet que s'han de llogar a llars qualificades amb lloguers baixos durant un període determinat —sovint 30 anys—, després del qual les unitats són lliures de restriccions. A més, encara disposen d'importants reserves d'habitatge social que són de propietat dels municipis, i que les lloguen a preus assequibles.

França

A França, gairebé un terç de les llars joves amb ingressos baixos eren propietaris el 1973, percentatge que ha disminuït a la meitat 50 anys més tard. Avui, el 58% dels france-

sos d'entre 18 i 30 anys viuen sols, mentre que el 24% viu amb els seus pares i no ha viscut a cap altre lloc.² Les famoses «Habitation à Loyer Modéré» (HLM) han creat autèntics polígons d'habitatge massiu que s'ubiquen a les perifèries de les grans ciutats i acullen un segment de població molt poc heterogeni.

La legislació recent requereix que el 20% del parc d'habitatges de tots els municipis sigui social.

El pla de recuperació econòmic de França, «France Relance», anunciat pel primer ministre francès Emmanuel Macron (1977) el setembre de 2020, destina 3.000 milions d'euros durant el període 2021-22 a diversos tipus d'inversió en habitatges, com ara:

- 2.000 milions d'euros per donar suport a l'eficiència energètica i altres millores de la qualitat de l'habitatge en el parc d'habitatges privats;
- 5 milions d'euros per a energia i millores d'eficiència del parc d'habi-

tatges socials, que haurien de donar suport a la renovació dels prop de 40.000 habitatges socials;

- 300 milions d'euros per a una densificació més àmplia i renovació urbana dels antics emplaçaments industrials que inclourà el desenvolupament de nous habitatges;
- 350 milions per densificació i renovació urbana en altres emplaçaments.

Dinamarca

Hi ha hagut molts canvis legislatius a Dinamarca els darrers anys a nivell fiscal. Amb l'augment de l'esperança de vida, les famílies daneses es creen més tard i les dones tendeixen a parir més endavant. Al 1970 la primera criatura es tenia als 25,8 anys i el 2015 ja era als 29,1 anys. Entre 1986 i 2013, el percentatge de propietaris de menys de 30 anys va baixar del 26,1% el 1987 al 8% el 2013.

Com a tot Europa, durant les darreres dècades havien proliferat a Dinamarca «àrees vulnerables» o guetos urbans. Tradicionalment, les estadístiques mostraven que les persones procedents d'aquests

² STATISTA, «Distribution of French young adults aged between 18 and 30 years old in 2021, by housing situation».

No s'ha de confondre les ajudes al jovent en matèria d'habitatge amb les polítiques públiques perquè es converteixin en propietaris

barris difícilment cursaven estudis universitaris si els seus progenitors no havien superat la primària.

Tanmateix, des del 2000, la proporció de dones de 29 anys amb una ascència no Occidental que completen estudis superiors ha augmentat del 9% al 42%, equiparant les quotes a les de la població general. Un procés paral·lel al dels homes, que ha pujat del 10% al 25% en deu anys.

Segons els investigadors,³ aquest desenvolupament s'explica per les ajudes de suport als barris vulnerables i els projectes d'habitatge social.

Regne Unit

Com en altres països, s'ha produït una contracció en el percentatge de propietaris que tenen entre 20 i 25 anys —del 35% de persones joves amb hipoteques a un escàs 10%.

Amb l'objectiu d'afavorir l'accés a la propietat, el govern britànic ha introduït les polítiques de «Help to Buy»:

3 COMISSIÓ EUROPEA, «Denmark: Vulnerable residential areas produce highly educated young people».

un esquema de préstecs de capital on el govern assumeix una participació en el capital de l'habitatge sense cap càrrec durant cinc anys.

També s'ha impulsat la propietat compartida, que facilita una combinació de compra i lloguer —o lloguer amb dret de compra—, i el llançament d'un programa d'habitatge per a unitats familiars que compren el primer habitatge, i que es traduirà en un descompte del 20% per una casa de nova construcció.

El Regne Unit confia en l'augment de l'oferta d'habitatge com a motor per a la reducció de la demanda i la conseqüent baixada de preus, tot i que hi ha literatura abundant que demostra que aquestes polítiques que afavoreixen la construcció massiva d'habitatges i consumeixen una gran quantitat de sòl no aconsegueixen els efectes esperats.

La construcció d'un parc públic d'habitatges assequibles com a motor econòmic

Austràlia, Canadà, els EUA, França, Irlanda o Portugal entenen l'habitat-

ge assequible com una oportunitat d'inversió contracíclica; és a dir, que compten que els nous projectes d'habitatge assequible avui —que gaudiran les futures generacions—, poden també contribuir ara i aquí a crear ocupació i feina per a les pimes del sector de la construcció. S'ha demostrat que les inversions en habitatge assequible són una bona palanca per a la mobilitat social i la seva construcció, amb tecnologies adequades i materials sostenibles, pot tenir derivades positives per a la cohesió social i la reducció del consum energètic a les ciutats. Caldrà veure si l'impacte dels fons Next Generation a Europa és capaç de deixar la mateixa petja.

Les polítiques d'habitatge són, sobretot, polítiques de sòl

No s'ha de confondre les ajudes al jovent en matèria d'habitatge amb les polítiques públiques perquè es converteixin en propietaris. Hi ha moltes maneres de proposar models de tinença alternativa, que poden donar seguretats a les llars joves, sense necessàriament contribuir a la dicotomia entre propietaris i llogaters.

Les reduccions fiscals o ajudes a la compra del primer habitatge poden resultar contraproductives

Si bé el sector públic no té capacitat per a produir un parc públic d'habitatges significatiu en pocs anys, perquè la construcció és molt cara, sí que pot incidir en el preu del sòl —dels terrenys i de les parcel·les. Seguint la tradició dels Països Baixos, estats com Bèlgica, Luxemburg i el Regne Unit utilitzen el dret de superfície en lloc de la venda de sòl públic que es crea a través dels instruments de planejament. Perquè és cert que la tècnica urbanística ja és capaç de garantir una dotació suficient de sòl públic a través de les cessions dels promotors privats, però el problema és que a partir de les crisis successives, les administracions s'han anat venent aquests sòls per a fer front a les despeses socials. En canvi, el dret de superfície fixa el pagament d'un cànon anual per un període llarg de temps —per exemple, 75 anys— amb la condició que el sòl no deixa mai de ser de titularitat pública. Durant els anys que dura la cessió d'ús, el propietari té tot el dret a habitar-hi, però al final del període, la titularitat del sòl torna a mans públiques.

El dret de superfície dona estabilitat als usufructuaris, alhora que ajuda el

sector públic a regular el preu del sòl oferint alternatives assequibles de manera estructural. És una fórmula convenient perquè, de facto, els usuaris esdevenen gairebé propietaris del seu habitatge, com a mínim durant el llarg període de temps que dura el dret de superfície.

Si, pel que sigui, els usuaris pateixen una crisi econòmica personal, es preveu que puguin tornar el pis a la ciutat, recuperant una part del capital invertit. És com una mena de dació en pagament: el pis passa a mans d'un nou usuari, però a l'anterior se li condona el deute.

A qui s'ha de destinar l'habitatge assequible?

En un context d'escassetat de recursos públics, l'OCDE recomana prioritzar els col·lectius que més ho necessiten i eliminar mesures que puguin generar impactes no desitjats, com reduir gradualment les deduccions fiscals per les rendes altes que adquireixen habitatges.

A l'Estat espanyol, on el parc d'habitatges públic és escàs, es recomana

prioritzar l'accés al lloguer econòmic de les famílies vulnerables ajudant veritablement aquells per a qui l'habitatge és crític: es tracta d'ajudar a millorar les capacitats del segment de població que havia estat vulnerable, però que gràcies a l'accés a un habitatge assequible se'n surt i augmenta el seu poder adquisitiu. Llavors podrà transitar cap a altres modalitats de tinença.

Per això és essencial exigir un control dels ingressos de les unitats familiars beneficiàries del parc d'habitatges públic, i no només en el moment de l'accés al sorteig per a l'habitatge, sinó també al llarg del període d'arrendament i sobretot per a millorar la percepció pública que el parc d'habitatges realment es destina a qui ho necessita i no és una loteria, o un sistema corruptible.

Les reduccions fiscals o ajudes a la compra del primer habitatge poden resultar contraproductives perquè tendeixen a afavorir les persones que també haurien pogut accedir a l'habitatge sense el subsidi; i sovint, el que acaba passant és que les ajudes públiques es transfereixen a unitats familiars que compren cases

L'oportunitat del teletreball després de la pandèmia és un factor amb el qual els urbanistes no havien comptat mai

més grans o de més qualitat del que s'haurien pogut permetre sense l'ajuda. En principi això no seria cap problema si no fos que els recursos públics són limitats, i deixen de poder-se invertir en els col·lectius més vulnerables.

La clau, llavors, és fomentar altres models de tinença. La construcció i úsdefruit de projectes d'habitatge sobre sòl públic en dret de superfície té uns efectes que van molt més enllà: d'entrada, aporten seguretat econòmica als usuaris, en el sentit que tenen uns drets adquirits de fins a 75 o 90 anys, que els donen certeses al llarg de tota la seva vida. Això els permet estalviar o invertir en projectes laborals, la qual cosa també garanteix una estabilitat per als seus descendents. Però sobretot, el règim del dret de superfície impedeix la revenda del sòl a tercers, perquè es manté sempre de propietat pública. Per tant, les operacions ofereixen una garantia de transparència a totes les parts i s'eviten els processos especulatiu que generen plusvàlues cada vegada que les propietats canvien de mans en entorns urbans amb molta demanda.

Les polítiques d'habitatge necessiten una mirada territorial

Tal com he argumentat en d'altres publicacions, la qüestió de l'habitatge té múltiples arestes, i una d'elles és que cal abordar-lo des de la gestió territorial. El capitalisme del segle XX ha tendit a concertar el capital i l'activitat econòmica prop de les grans ciutats globals o capitals d'estat. Això ha canalitzat tota la demanda cap a un sol lloc, amb un mecanisme pervers pel qual, al mateix temps que les ciutats han explotat demogràficament, ha augmentat la seva capacitat d'aixecar impostos i millorar els seus centres urbans, en un cicle viciós que atreu més capital, més luxe i més gentrificació.

L'única manera de contrarestar aquestes situacions és afavorint un creixement territorial més isòtrop, en xarxa, amb múltiples polaritats que generin ofertes complementàries per a viure amb qualitat.

L'oportunitat del teletreball després de la pandèmia és un factor amb el qual els urbanistes no havien comptat mai, i que en canvi pot resultar molt efectiu per a distribuir

la població en nuclis més equilibrats. Si bé no es pot parlar d'èxode de les ciutats amb molta pressió immobiliària, sí que hi ha hagut un cert descens de les unitats familiars més joves —aquelles que no són propietàries— cap a perifèries més assequibles. També l'activitat econòmica està considerant descentralitzar-se a la recerca d'espais més assequibles, i el repte d'aquestes gairebé mil ciutats intermèdies d'Europa.⁴ ■

---

⁴ Segons l'OCDE, hi ha més de 800 ciutats a Europa de més de 50.000 habitants, la meitat de les quals amb una mida d'entre 50.000 i 100.000 habitants, i unes 260 de 100.000 a 250.000 habitants.

■ Bibliografia

APUR. «Les jeunes actifs et leur accès au logement à Paris». París: APUR, 2006.

COMISSIÓ EUROPEA. «Denmark: Vulnerable residential areas produce highly educated young people» [en línia]. Disponible a: <www.ec.europa.eu>.

COURNÈDE, Boris; PLOUIN, Marissa. «No Home for The Young? Stylised Facts and Policy Challenge» [en línia]. A *OECD Working papers*. Disponible a: <www.oecd.org>.

OECD. «Building for a better tomorrow: Policies to make housing more affordable [en línia]. A *Employment, Labour and Social Affairs Policy Briefs, 2021*. Disponible a: <www.oecd.org>.

SCANLON, Kath. «Social housing in Europe, Housing affordability: Policies in the rental market» [en línia]. A *London School of Economics / Bank of Spain*, de 20 de novembre de 2019. Disponible a: <www.bde.es>.

SISTERNAS TUSELL, Maria. «L'habitatge assequible a Europa: polítiques públiques innovadores que poden abordar amb eficàcia la crisi de l'habitatge» [en línia]. A *Notes internacionals*, a setembre del 2017. Disponible a: <www.cidob.org>.

STATISTA. «Distribution of French young adults aged between 18 and 30 years old in 2021, by housing situation» [en línia]. Disponible a: <www.statista.com>.

WHITEHEAD, Christine; WILLIAMS, Peter. «Changes in the regulation and control of mortgage markets and access to owner-occupation among younger households» [en línia]. A *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, núm. 196, 2017. Disponible a: <www.doi.org>.

fòrum

Julia R. Sánchez

“Som una generació conscienciada sobre el repte climàtic, però calen accions reals per canviar el sistema econòmic i ecològic”

Una conversa amb [Marta Rosique](#)

Una generació que ha crescut enllaçant crisi rere crisi. Afrontar un present ple d'incertesa i precarietat i un futur que no permet construir una vida plena. Una conversa amb Marta Rosique, diputada del Jovent Republicà al Congrés, i Julia R. Sánchez, presidenta del Consell Nacional de Joventut de Catalunya.

Laura Estrada > Venim d'una crisi sanitària, tenim a l'horitzó una crisi climàtica i estem immerses en una crisi econòmica que el que ha fet és aguditzar les vulnerabilitats que tenen les joves, com per exemple, l'entrada al mercat laboral. Com entren les joves al mercat laboral, les que hi poden entrar?

Marta Rosique > Voldria puntualitzar en el moment que s'estabilitza una situació no es pot parlar de crisi com a tal. És a dir, la situació de precarietat ara ja és la normalitat. El que sí que crec que podem dir és que des del 2008 s'ha accentuat aquesta precarietat que ja existia, fins al punt que no coneixem les condicions que hi havia fa deu anys. I fins al punt que no ens plantejem que puguem tornar mai a les condicions de fa deu anys, quan en alguns casos, eren millors. Estem anant a pitjor, les condicions laborals són cada cop pitjors i això fa que entrem al mercat laboral amb una inestabilitat absoluta. Tu pots haver estudiat el que sigui —si és que has estudiat— i saps perfectament que els teus estudis no marcaran el lloc on acabaràs treballant. Entres a una feina sense saber quant de temps t'hi estaràs perquè

hem normalitzat tant la precarietat que hem assumit que és normal anar constantment canviant de feina. I hi ha fins i tot qui ho ven com una sort!

Laura Estrada > El «job hopping».

Marta Rosique > Exacte, que sembla que quan li poses un nom en anglès d'alguna manera es romantitza la precarietat. Anem acceptant que tot això és normal. També hem normalitzat no atrevir-te a denunciar les condicions de precarietat perquè saps que sempre hi haurà algú disposat a assumir condicions pitjors. Estem parlant del fet que tinguis un salari molt inferior a tota la resta de generacions però que ni tan sols et puguis plantejar que cobres poc perquè clar, qui ets tu, sense experiència, com per cobrar dignament i cobrir les teves necessitats, com emancipar-te?

Julia R. Sánchez > La crisi derivada de la Covid —que encara hem de veure la totalitat dels seus efectes— ha accentuat aquesta realitat que ja existia de precarietat. Quins factors l'expliquen? Quan parlem dels condicionants laborals del jovent

Rosique > Si tu no tens un salari digne i una estabilitat laboral, no hi ha manera que puguis plantejar-te emancipar-te

inevitablement parlem de temporalitat i parcialitat no desitjada, perquè el percentatge de parcialitat entre joves és altíssim, especialment entre dones, però sovint és una percepció falsa de la parcialitat perquè hi ha la combinació de més d'una feina parcial per poder tenir aquella jornada completa que no es pot tenir, i no perquè no es vulgui. En aquest sentit hi ha la reforma laboral del 2012 que va fer molt mal en tots els àmbits, especialment entre el jovent i a escala laboral pel que fa a contractació, ja que permetia frau a la llei amb contractes fraudulents, que eren temporals que no respectaven la realitat. Això ara s'està corregint, però encara queda molt per fer. Quan parlem d'entrada al mercat laboral nosaltres destaquem sobretot la manca de formació en el que són drets laborals. De fet al Ple monogràfic que vam fer al Parlament aquest 2022, una de les demandes que vam posar en va ser que hi hagués més formació, perquè nosaltres sortim de l'ESO amb setze anys, que és l'edat en què podem començar a treballar, i ningú ens ha ensenyat com és un contracte laboral, no el sabem llegir, no sabem què és una nòmina, o que tenim dret a la

quitança... Tot de coses fonamentals. Per això nosaltres impulsem i demanem al Departament d'Educació que es coordini amb qui convingui i que miri de quina manera es pot encabir tot això dins del programa formatiu, però que garanteixi un mínim perquè les persones joves tinguin les bases del dret laboral.

Laura Estrada > I què passa amb les pràctiques formatives, siguin curriculars o extracurriculars? Generalment, l'entrada principal al mercat laboral.

Julia R. Sánchez > Aquí apareix la primera vulneració que sempre hem denunciat, perquè hauria de ser l'entrada al mercat i per a les empreses també hauria de ser beneficiós formar un futur treballador, però a la pràctica ens trobem que el jovent acaba cobrint tasques que són pròpies de l'empresa sense cobrar sou amb el pretext de «són becari» —i si es cobren, potser és a cinc euros l'hora—; que no es dona continuïtat al final del període de proves; que molts cops no hi ha ni tan sols contracte perquè es regeix per conveni i per tant no hi ha relació laboral ni hi ha cobertura legal...

Marta Rosique > I el problema és que tot això perjudica les fases d'emancipació. Si tu no tens un salari digne i una estabilitat laboral, no hi ha manera que puguis plantejar-te emancipar-te i per tant, poder llogar una casa o comprar-la. Són coses implantables. És veritat que ara hi ha la reforma laboral, però en clau juvenil encara trobem diversos problemes. Estan creixent el nombre d'indefinitos, sí, però les dades indiquen que s'han triplicat el nombre de fixos discontinus. I per tant estem agafant els fixos discontinuus com l'alternativa al que passava amb els contractes d'obra i servei de les ETT. Per tant, tot allò que nosaltres volíem evitar, que era l'ús fraudulent dels contractes d'obra i servei per part de les ETTs i empreses multiserveis, ara encara es promou més perquè ens estem trobant que aquest tipus d'empreses poden fer fixos discontinus. Per tant, ara poden fer contractes indefinits, i això vol dir que els estem donant més força. On anem a parar? Doncs, anem a parar a un món on les empreses multiserveis decideixin com ens mouran dins del mercat laboral sense que siguin les pròpies empreses qui

ens contractin directament i puguin escollir en funció de cada moment? N'hauríem de prendre consciència.

Laura Estrada > Lligat al que comentàvem ara, hi ha els que entren al mercat laboral i els que no hi entren. La dada preocupant és que gairebé la meitat del jovent que podrien estar treballant no ho estan fent.

Julia R. Sánchez > Hi ha dos aspectes clau: els que no es comptabilitzen perquè ho fan en negre, que és la gran realitat de les persones joves. És el que deia la Marta: no tenim consciència que abans hi havia altres condicions laborals, i ara acceptem el que se'ns dona... També perquè juguen amb la necessitat que tenim les persones joves de poder cobrar per poder-nos emancipar... de tot això se n'ha de fer una lectura de classe on òbviament qui surt més vulnerable és qui parteix ja d'una situació més precària i que, per tant, no té les mateixes condicions i té unes altres necessitats. Per això les ofertes que fan, ara que és tan econòmic per les empreses acomiadar i vulnerar drets, ja que juguen amb les necessitats de les persones joves a l'hora de treballar. Això afecta al que seria l'economia submergida. També per desconeixement, encara hi ha molta gent que no sap per què et perjudica tant treballar en negre. D'altra banda, quan comentaves els que no treballen, m'han vingut en ment els *ni-nis* —ni estudien ni treballen—, quan això és una conseqüència d'estar en una situació on el mercat no et deixa entrar pel que ja hem comentat, i alhora no pots continuar formant-te perquè ja estàs hiper format. Ara tenim una carrera, un màster... ens estem formant molt però això no garanteix res. I potser fins als 30 no veiem una possibilitat de tenir estabilitat laboral. Amb totes les

Sánchez > El jovent no és homogeni, i justament agafar-ho com a homogeni és el que et porta a no trobar mai una solució

afectacions que té tot això en salut mental, ja que genera manca de perspectiva vital. I també s'ha vist que tots els salaris després del 2008 s'han anat recuperant menys els del jovent.

Marta Rosique > M'agrada que treuguis el tema de l'economia submergida perquè és veritat que se'n parla poc. Però clar quan et plantejges si et surt a compte cotitzar tenint en compte el salari precari que rebem, és evident que augmenta l'economia submergida. Llavors el plantejament hauria de ser diferent: Com augmentem els salaris, donem unes condicions laborals que puguin fer entendre la gent que cotitzar li serà beneficiós, i que a la llarga els anys cotitzats li seran beneficiosos per quan necessitin una baixa laboral, o per més endavant quan necessitem pensions? De vegades sembla que estigui lluny però és que dependrà del que fem ara.

Laura Estrada > Evitar que la gent se'n vagi fora del mercat regulat?

Marta Rosique > Sí, perquè això fa que el sistema funcioni millor, que tinguem unes prestacions socials

molt millors però, a més, ens permet controlar que les condicions laborals són adequades. En l'economia submergida no tens aquest control, per la qual cosa les condicions sovint són encara més precàries i no hi ha cap mena de jornada laboral definida. Llavors, crec que tenim un problema amb l'entrada al mercat laboral que va vinculat a quines condicions laborals se'ns ofereixen dins del mercat. I, sobretot, quines capacitats d'entrada tens dins del teu sector.

Laura Estrada > Heu mencionat que cada cop hi ha més joves sobrequalificats però per altra banda cada cop són menys els que van a la universitat.

Marta Rosique > Sí, perquè hi ha una diferenciació molt gran dins del jovent. Però per què és important fer educació superior —sigui universitat o FP—? Perquè ara cada cop les feines que s'ofereixen són més qualificades. Però quin problema tenim que és previ a tot això? L'abandonament escolar prematur, que és increïble, que fa que ja d'entrada pugui ser difícil l'accés a l'educació superior o al mercat laboral. I aquesta qüestió sí que és purament de

classe. Perquè si analitzem els barris on hi ha abandonament escolar prematur, majoritàriament veiem que és en famílies en condicions laborals pèssimes, situacions econòmiques complicades que promouen a poc a poc que els sigui molt més complicat poder tenir un ambient on poder estudiar i seguir formant-se. Per tant sí que és veritat que dins del propi jovent —que el jovent ja sol ser el més precari— també hi ha una condició de classe que encara evidencia molt més que hi ha un jovent encara més precari.

Julia R. Sánchez > El jovent no és homogeni, i justament agafar-ho com a homogeni és el que et porta a no trobar mai una solució, una resposta que ajudi a la part més vulnerabilitzada. Parlo d'aquests joves que no tenen la motivació d'estudiar però que a sobre han de començar a treballar perquè no tenen alternativa.

Laura Estrada > I tampoc hem parlat d'una part de jovent, que cada cop és més majoritària, que és el jovent migrat.

Marta Rosique > Generalment es troba en situacions molt precaritzada

Sánchez > Més del 40-50% [del jovent] no podien seguir vivint on havien nascut perquè no podien pagar el lloguer

des per la seva condició d'instabilitat legal. Mentre tinguem la llei d'estrangeria que tenim és del tot impossible que les persones joves que acabin de migrar cap a Catalunya puguin tenir unes condicions laborals dignes, si és que podem parlar de tenir feina directament. Si t'obliguen a treballar de forma il·legal per tenir nacionalitat està clar que generes una economia submergida i que estaran més que explotats a la feina, fet que contribuirà a precaritzar encara més tot el mercat laboral. Pel que dèiem: sempre que hi hagi algú que per obligació hagi d'acceptar unes condicions pitjors, tot el jovent se'n ressenteix.

Julia R. Sánchez > I quan parlem de vulneracions, hem de tenir en compte que hi ha graus: si ets jove, et vulnereu. Si ets jove i migrant, tens una doble vulneració. Si a sobre ets dona, més.

Laura Estrada > D'aquesta precarització se'n deriva la impossibilitat d'emancipar-se, que ja ha anat sortint el tema. Catalunya, de fet, és dels llocs on més costa. Davant d'això, com ens emancipem?

Julia R. Sánchez > Podríem parlar hores d'emancipació. Al CNJC vam fer un informe que es deia «Joves llogateres. Dret a l'habitatge (2020)» que parlava precisament d'això, de l'expulsió de les grans ciutats, la dada crec que era que més del 40-50% no podien seguir vivint on havien nascut perquè no podien pagar el lloguer. I quan parlem de lloguer, la realitat de les joves és compartir pis, i sobretot les dones. Per tant, el jove que es pot arribar a emancipar ho farà compartint pis. Però qualitativament i quantitativament com és aquesta emancipació? Amb aquestes dades de l'informe veiem que la gran majoria deixava de fer altres coses per poder pagar el lloguer, i ens referim a dietes saludables, per exemple, coses que acaben passant factura, també a la salut mental. Si parlem d'un lloguer per anar a viure sols, hem de dedicar entre un 90 i un 120% del nostre salari. Quan es diu que per poder viure sense caure en la pobresa, no s'ha de destinar més del 30% al lloguer. I comprar ja ni ho contemplem.

Laura Estrada > I cap on ens porta que no puguem comprar?

Rosique > Cada cop hi ha més pisos en unes soles mans, que acostumen a ser grans tenidors o bancs, i que el que fan és que l'habitatge no sigui un dret sinó un bé de mercat

Marta Rosique > Si això comportés un augment del parc públic d'habitatge per garantir un lloguer amb uns preus regulats i més baixos, dins de tot veuríem que l'emancipació és viable. Però és que el que ens trobem és que cada cop hi ha més pisos en unes soles mans, que acostumen a ser grans tenidors o bancs, que tenen els seus propis interessos, i que el que fan és que l'habitatge no sigui un dret sinó un bé de mercat. Les dades situen que a Catalunya la mitjana d'edat d'emancipació són els 30 anys... Si ens emancipem als 30 vol dir que fins que no es tenen fills ens n'anem als 35 o més llarg.

Laura Estrada > En què repercuteix això?

Marta Rosique > D'una banda, en la teva situació a nivell laboral. Si tu tens ja resolta la situació d'estabilitat emancipatòria, et permet poder tenir el temps i la tranquil·litat per plantejar-te en quines condicions treballar. D'altra banda, en condicions laborals estables et pots plantejar emancipar-te. Després també és veritat que com més tard es tenen fills, menys se'n tenen... i també necessitem una renovació generacional perquè si

no, el sistema no és estable. Que a vegades a nosaltres ens queda lluny perquè ara ni ens ho plantejem — perquè no ens han permès que ens ho plantegéssim—, però a la pràctica tot això afecta al sistema.

Julia R. Sánchez > Sobre la maternitat, encara hi ha gent que se sorprèn que no estiguem sent mares. De debò us sorprèn que en aquestes condicions no tinguem fills? Qui tindria fills així, sense estabilitat, sense contracte indefinit...?

Laura Estrada > On ens emancipem? Podem viure a les grans ciutats?

Marta Rosique > Crec que hi ha una diferència entre les zones rurals i urbanes quant a emancipació, però el que és comú és que ja no es viu on es treballa. Però no perquè no hi hagi la voluntat, sinó perquè no hi ha opció. I crec que això complica la implicació social en l'entorn. Perquè si tu vius on treballes, segurament t'impliques associativament en el lloc on vius i treballes. I per tant, també genera un sentiment de col·lectiu més fort. I entens quina és la necessitat que tot allò que facis pugui ser útil per al teu entorn. Però

estem tan dispersos i tan inestables, que el propi sistema se n'aprofita, perquè promou que es desincentivi la participació social.

Laura Estrada > Però pot tenir una contrapartida positiva, tenint en compte que es descentralitza l'activitat, la vida i no tot recau o s'exploten els mateixos nuclis urbans...

Julia R. Sánchez > Crec que seria positiu si hi hagués la voluntat de marxar, però al final el resultat són ciutats dormitori, la gran majoria de gent que va a viure a un poble de l'AMB, només hi va a dormir, perquè treballa a Barcelona. Segurament hi haurà qui sí que s'implica als altres nuclis, però molta gent que acaba marxant ho fa perquè és l'únic que es pot permetre, però l'entorn i la família no seran al nou domicili. Per tant com deia la Marta, no hi haurà aquesta implicació social i comunitària, que és el que genera potser aquesta descentralització integral, no només d'on anem a dormir o on tenim el sostre.

Marta Rosique > A mi la reflexió sobre la descentralització em sembla interessant però potser s'hauria de plantejar des del punt de vista de: quins tipus de feina estem donant? Com fem que hi hagi voluntat de treballar tenint en compte la perspectiva necessària de la descentralització? Potser també hem de reflexionar sobre com està el mercat laboral i econòmic i adonar-nos que no estem cobrint 100% les nostres necessitats com a societat. Ens trobem per exemple que cada cop hi ha menys joves que vulguin implicar-se en l'agricultura, però és que si ens adonem que davant de la globalització —fins i tot davant de la guerra d'Ucraïna— l'única

Sánchez > Els mecanismes que tenim a escala democràtica són molt lents, i llavors de vegades dona la falsa sensació que mai canvia res

opció que tenim és tenir més sobirania alimentària, per exemple, no tenim altra com a país que fer una inversió en aquest àmbit i per tant generar una implicació més gran. Cal fer apostes de sobirania i que el nostre mercat econòmic i social vagi en aquesta línia. I parlo de mercat, que ja no m'agrada aquesta paraula perquè utilitzar-la vol dir que estem assumint que res del que fem a la pràctica és per poder satisfer els nostres interessos, sinó que els fem per un intercanvi comercial.

Laura Estrada > Sobre aquesta participació política: segons les dades més recents, vuit de cada deu joves diuen que van a votar i que participen de manifestacions. Però en temps de crisi, cau el suport a la democràcia. Creieu que la democràcia pot ser un sistema cada cop menys atractiu entre el jovent?

Julia R. Sánchez > També pot ser perquè els mecanismes que tenim a escala democràtica són molt lents, i llavors de vegades dona la falsa sensació que mai canvia res. Que a vegades realment no canvia res, eh? Per falta de voluntat, però a vegades és per culpa de la lentitud, que no

es veu el resultat a curt termini. A mi m'agradarà veure què passa a les properes eleccions. Perquè Itàlia, sense anar més lluny, amb la victòria de l'extrema dreta s'ha vist que ha caigut molt la participació, i entre els joves encara més.

Marta Rosique > Crec que nosaltres som una generació que ni ens plantejem que no pugui haver-hi un sistema democràtic. Perquè ens han educat en una certa democràcia, o en els valors democràtics. Això és positiu per una banda, perquè fa que siguem més exigents pel que fa a la qualitat democràtica; però també és cert que té un vessant negatiu i és que no som conscients de fins on podem arribar. No coneixem el nostre passat de falta de democràcia. En situació de crisi, hem vist que les institucions no han sabut cobrir les nostres necessitats, en part perquè no han comptat amb el jovent per guiar-se quan érem els que més patíem les conseqüències i qui més les patirem en un futur; i en part també, ens hem trobat que cada cop que es donava un cert moment més col·lectiu dins del jovent català d'avançar col·lectivament, amb propostes que arribaven al Parlament, després to-

pàvem amb la negativa del Tribunal Constitucional. Això vol dir que hi ha alguna cosa que no funciona o que no ens deixen avançar quan tenim la necessitat de fer-ho. Ens trobem en un problema respecte a l'Estat espanyol molt clar de deslegitimació de les formes de funcionar, que en cap cas promouen la participació política —perquè ja està pensat per mantenir determinats privilegis.

Laura Estrada > I les institucions catalanes?

Marta Rosique > Sí que hi ha hagut un gran distanciament entre la gent jove i la política. Aquest distanciament sempre hi havia sigut d'alguna manera, però és veritat que la falta de defensa de la institucionalitat ha promogut més populisme antipolític.

Julia R. Sánchez > Al final hi ha aquest rebuig cap a la institució per part d'alguns joves perquè interpreten la corrupció de certs polítics amb el «tot». Al CNJC ens hem trobat entitats que han rebutjat entrar al Consell «perquè és massa institucional». Sense entendre la importància del que representa aquesta part

Sánchez > Sempre que hi hagi menys participació, la dreta en sortirà beneficiada. I encara més amb aquests discursos populistes de l'extrema dreta

institucional, que estem en un sistema democràtic i existeixen aquests mecanismes per defensar la democràcia i participar. Crec que aquest rebuig, sigui per la manca d'interpel·lació o de consideració envers les persones joves, genera aquest sentiment de «no ens representen», i es cau en aquest vessant perillós del populisme.

Marta Rosique > Per això hem de dotar de legitimitat les institucions, permetent que siguin canviabils i fent que representin els consensos de la societat actual. L'antipolítica busca acabar amb l'únic espai de representació que tenim la població no dominant, que som la majoria, per mantenir el poder només entre els pocs que controlen la gran majoria de recursos econòmics. Per evitar-ho, les institucions han de funcionar de manera democràtica i republicana. I a dia d'avui això no passa suficientment. La política institucional ha de ser de relleus, tota la població pot ser representant política. En el moment que ens trobem que hi ha polítics enquistats en aquestes institucions, que generen xarxes clientelars que no hi ha manera de desfer, que tot queda entre els que

es dediquen a la política institucional no arriba a la gent del carrer, vol dir que no estem sent ni democràtics ni republicans. Hauríem de ser capaços de generar més formació i canalitzar molt més tot allò que s'està discutint, organitzant la participació en la clau propera, que és la clau local. Si tenim un municipalisme que no es té en compte dins del sistema, que té poques competències i capacitat d'acció, tenim un problema d'entrada: i és que no s'està intentant promoure de veritat la participació política.

Laura Estrada > Us preocupa?

Julia R. Sánchez > Sí, perquè com a joves, al final, encara que no ens sentim interpel·lats hem de seguir fent incidència en aquest sentit. Hi ha una distància clara entre el que és institució política que es fa, i després la ciutadania. Es va a votar quan hi ha eleccions sí, i potser qui està més implicat sí que ho veu més de prop, però sí no... hi ha una distància abismal i això tampoc incentiva aquests canvis, aquesta renovació que és tan necessària.

Marta Rosique > A mi també em preocupa. Cada cop hi ha més gent

jove que s'està acostant a postulats d'extrema dreta perquè venen un discurs fàcil, que a la pràctica pot desembocar en una falta de democràcia. I no genera una consciència real de tot plegat. És cert que hi ha hagut molta corrupció dins de la política, sobretot en els partits del règim, però si algú realment vol que la política s'acosti a la gent, el que cal és tallar amb tots els polítics que tinguin lligams amb la corrupció.

Laura Estrada > És urgent recuperar la participació juvenil?

Julia R. Sánchez > Sempre que hi hagi menys participació, la dreta en sortirà beneficiada. I encara més amb aquests discursos populistes de l'extrema dreta. Per tant és importantíssim, és urgent que s'incentivi la participació juvenil i s'eduqui en la importància d'aquesta, perquè crec que a vegades no s'entén com de rellevant és i quin impacte té. No sabem el que podem arribar a fer si nosaltres participem a nivell polític. I a nivell social, aquesta xarxa que es crea que es tradueix en lluitar contra un sistema que denunciem que és egoista, competitiu, amb uns valors

Rosique > Els drets no es conquereixen sense que hi hagi ningú darrere

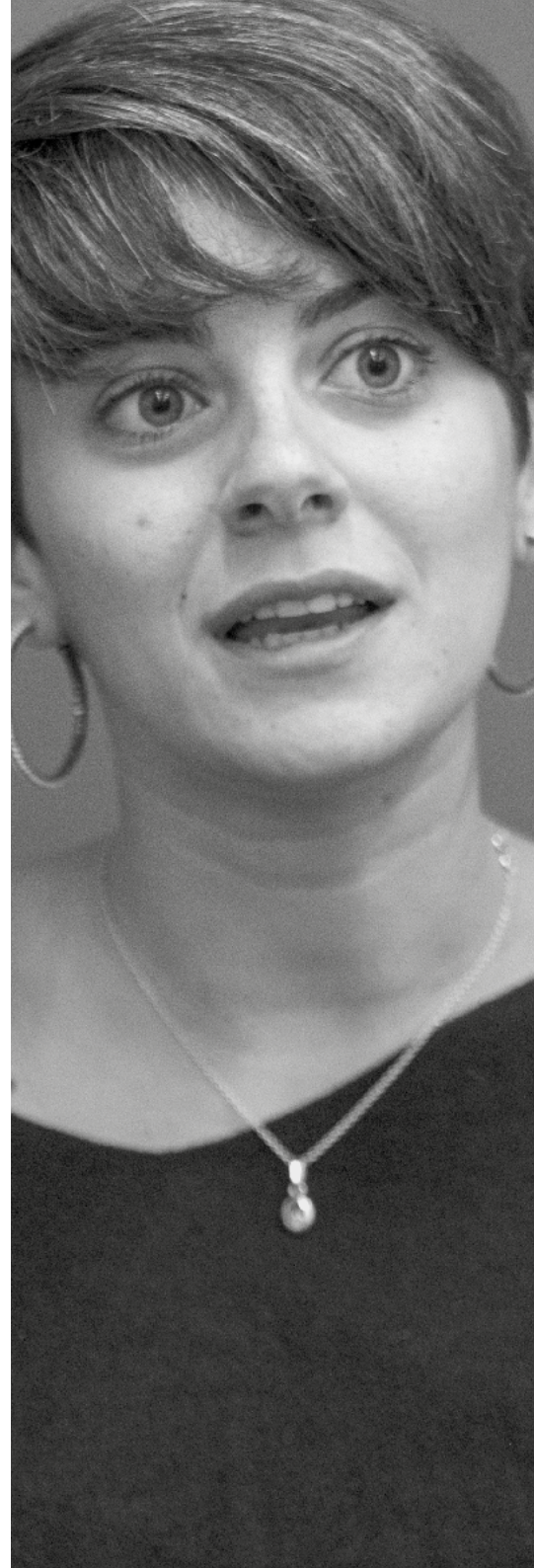
que no incentiven el que és el nostre ideal polític. Només es combat participant de manera col·lectiva.

Marta Rosique > Hi coincideixo. És urgent la implicació a reacció però també des de la proactivitat. És a dir, els drets no es conquereixen sense que hi hagi ningú darrere. Tenim molts exemples recents de coses que hem aconseguit canviar gràcies a la implicació del jovent: la rebaixa de les taxes universitàries del 30% és una victòria juvenil. Ho hem aconseguit gràcies al fet que hi ha un moviment organitzat a nivell estudiantil sobretot que, d'una banda ha generat mobilització al carrer —per tant ha generat la consciència col·lectiva que feia falta per al canvi—; i per altra banda a través de la via institucional s'ha aconseguit canalitzar. Llavors realment hi ha possibilitats de canvi.

Laura Estrada > Hi ha més temes. Les últimes dades de l'OCH, entre altres coses, deia que les agressions en grup d'edat entre 26-31 anys han augmentat prop d'un 50%. Segons la FAD, a més, cada cop hi ha més joves de 15-29 anys que neguen la violència de gènere. El 43%

de nois joves no veu desigualtats entre homes i dones. Quina lectura en feu i què ens ha de preocupar com a societat?

Marta Rosique > Crec que hi ha una polarització en les generacions més joves que nosaltres. En el moment en què el moviment feminista es fa majoritari i aconsegueix també més drets, es genera una polarització. El repte és com som capaços d'entendre que els drets que s'aconsegueixen per un grup de gent —en aquest cas, dones— és beneficiós per a tota la societat. Que les dones tinguem, per exemple, el dret de dol gestacional que s'ha aprovat recentment, no perjudica els homes. Ells també tenen aquest dret en tant que familiars. I ha de calar una idea molt clara que fa temps que el món feminista diu, però que ara sembla que amb l'extrema dreta costa, que és que no estem demanant que les dones tinguem més drets, sinó els mateixos. A mi em preocupa, estant allà al Congrés amb els de Vox i veient les dones de Vox, que es visualitzi la lluita feminista com un augment dels privilegis de les dones quan no en tenim cap.

Julia R. Sánchez > Aquest debat el recordo també de quan era més petita, això és no entendre d'entrada què és la lluita feminista i el que demana. Comparteixo i afegeixo que és preocupant veure com es normalitzen discursos, que a vegades no són directament contra el feminisme, però que van introduint elements que es van integrant sobretot entre els joves, i que després es reproduïxen com a normals. Amb l'escàndol del Colegio Mayor de Madrid on un grup de nois feia apologia de la violació contra unes noies d'un col·legi proper, veia a Twitter comentaris com «No passa res, era una broma». I no, no és una broma! Si a les xarxes, on estem bombardejats per molts missatges, normalitzem això com una broma, com si no passés res, estem normalitzant aquest discurs i dinàmiques que després es tradueixen en les dades de l'OCH o FAD... Per tant, s'ha d'atacar d'arrel, fer més pedagogia conjunta. La crítica que podem fer és que ara ens falta pedagogia per arribar on volem. I sí, és preocupant, són preocupants les dades actuals, l'augment de números. Què està passant si havíem aconseguit arribar a una xifra positiva, per què retrocedim?

Marta Rosique > Hem hagut de passar necessàriament per una fase de denúncia del que hi havia, i hem de passar per la fase de la pedagogia. En sentit que hem de conviure amb la resta de la societat, i per tant ens interessa que la resta de la societat també entengui la necessitat que nosaltres tinguem els nostres drets adquirits.

Laura Estrada > Una altra polèmica en relació amb qüestions de discriminació, en aquest cas homòfobes, ha estat el tuit de l'Iker Casillas i Carles Puyol...

Sánchez > Tot el que siguin tabús i estigmes entorn dels problemes de salut mental, el que fan és accentuar-los i perpetuar-los. El que ens afecta individualment té un efecte com a societat

Marta Rosique > Van demostrar ser uns homòfobs absoluts, però una part bona —si és que es pot—, és que van acabar demanant disculpes. I fa cinc anys potser no haurien demanat disculpes, sinó que ho haguessin fet potser encara més gros, haurien sortit altres futbolistes a defensar-los i per tant, haguessin quedat com els grans herois. Per tant crec que és positiu que un futbolista que cobra milions d'euros acabi demanant disculpes. Crec que és bo que haguem generat la força suficient de poder fer canviar d'opinió a la gent. I que un futbolista faci un tuit homòfob té una repercussió directa a la gent que és terrible.

Julia R. Sánchez > Casillas i Puyol són referents del jovent. Fer el tuit és perillós, però celebro que la reacció social sigui de condemna, que se'ls assenyali com a homòfobs. Aquest tipus de tuit deixen clar que tenen la homofòbia interioritzada.

Laura Estrada > Sí que és cert que els joves cada cop identifiquen abans o saben llegir abans les violències; tenen més eines per identificar abans comentaris com aquests.

Julia R. Sánchez > Sí que s'identifiquen abans però encara tenim un problema de tabú, no se'n parla prou. Ho tenim tots molt interioritzat encara, malgrat l'educació rebuda o espais polititzats. Sí que s'ha millorat respecte a altres generacions, però queda molta feina sobretot en etapes juvenils. Ho diem també en salut mental: tot el que siguin tabús i estigmes entorn a una problemàtica, el que fa és accentuar-la i perpetrar-la. El que ens afecta individualment té un efecte com a societat. Per tant el repte és: com creem aquests espais col·lectius per poder-ne parlar i compartir-ho també entre nosaltres.

Marta Rosique > És veritat que som una minoria dins la societat i per tant encara estem lluitant contra uns marcs que es van establir o que venien establerts en generacions anteriors. Aquest és el xoc gros. Els joves que fan comentaris homòfobs segurament és perquè ho han sentit a casa, ningú neix homòfob. Ho han rebut i viscut. Però és positiu que comencem a visualitzar-ho molt més i a normalitzar molt més el que és la llibertat d'expressar-te lliurement en la orientació sexual, o de gènere. En

aquest sentit crec que s'està fent una revolució juvenil que caldrà que tota la resta de generacions la puguin acompanyar.

Laura Estrada > Aquesta pandèmia ha posat de manifest també que hi ha hagut un increment de l'angoixa, d'ansietat, trastorns alimentaris o de conducta entre el jovent. Quins reptes tenim com a societat davant d'això?

Julia R. Sánchez > Crec que la crítica és contra el model i el sistema. Hem de canviar el paradigma de salut mental començant a educar des de petits en el benestar emocional, en què és el malestar... Perpetuem aquesta visió del tabú i estigma cap a la salut mental, quan hauríem de treballar-ho des de petits, tenir eines per quan no estiguem bé. El malestar és natural, sempre hi haurà alguna cosa que et podrà fer sentir malament, la cosa és quines eines tenim per gestionar-ho. Hem de deixar-ho de veure com una qüestió individual. He notat un canvi amb el meu entorn, que ara diem obertament que anem al psicòleg. Fa uns anys era impensable, ens n'amagàvem. Ara hem canviat,

Sánchez > Som una generació conscienciada sobre el repte climàtic, però calen accions reals per canviar el sistema econòmic i ecològic

perquè n'entendem la importància, però encara queda molta feina per fer a nivell de normalitzar-ho. Una cosa amb què ens trobem és que a partir dels divuit anys els joves s'han de buscar la vida per qüestions de salut mental, quan en realitat el que vivim als divuit pot ser molt diferent al que els passa als de 25 o 30 anys. Potser necessitem una especialització per aquesta franja d'edat. De reptes, crec que n'hi ha un que serà més lent que és el de fer un canvi de paradigma. Ara per exemple hi ha la campanya de prevenció del suïcidi de la Generalitat en marxa i crec que és un pas important. Així com s'han fet grans campanyes al llarg de la història per exemple contra el tabac, l'alcoholisme... també s'ha de fer en salut mental, per exemple amb el suïcidi. Recordem que el suïcidi és la primera causa de mort no natural entre persones joves. I el segon repte és una aposta també política de destinar més recursos per donar resposta psicològica.

Marta Rosique > Crec que anem cap a un empitjorament en clau de salut mental i això ens ha de preocupar. Cada cop hi ha menys oportunitats de futur, o menys visió de futur... una

cosa que si ens ho plantejem d'entrada ens estressa. Crec que això ve per diverses qüestions, que algunes poden canviar com les condicions materials —que a nivell legal, com ara l'emancipació, es poden canviar—, però també hi ha qüestions que no controlem i que són més globals: anem cap a una militarització de la societat, cap a un major autoritarisme a nivell global. No només ens calen més recursos com posar més psicòlegs a la salut pública, que són necessaris, sinó que aconseguim que la gent pugui parlar obertament dels seus problemes sense que això sigui un problema en el seu entorn. Les generacions d'abans no van saber trencar els tabús, ara aquesta falta de no haver-ho sabut fer ens impacta a nosaltres.

Laura Estrada > Els joves creieu que estan conscienciats amb el medi ambient? I creieu que això implicarà inevitablement un canvi de costums, de manera de viure, de consumir?

Julia R. Sánchez > En tenim molts exemples: com l'anomenada ecoansietat o el moviment de F4F... Som una generació conscienciada sobre el repte climàtic, però calen accions

reals per canviar el sistema econòmic i ecològic. El «si no fem res, el món s'acaba», és angoixant però és veritat. Crec que hi ha consciència però alhora veig que ens genera un malestar. Però tampoc és normal que tinguem ansietat per això i ja ni se'ns passi pel cap no reciclar, però al costat tinguem empreses com Inditex que mantenen el seu model de negoci i continuen contaminant. Crec que sí que volem canviar la manera de consumir, de viatjar... però això té un cost, i a vegades no ens ho podem permetre. Vull anar al mercat i comprar producte local, però és que no tinc els diners per fer-ho perquè com dèiem, no tinc una feina estable que m'ho permeti. Llavors, volem fer un canvi de paradigma com a joves? Sí, i tant, però sempre topem amb la mateixa pregunta: podem fer-ho? La nostra realitat actual ens ho permet?

Marta Rosique > El nostre futur en clau ambiental ens planteja la necessitat de trobar canvis reals que passen per modificar el sistema econòmic sí o sí. Perquè necessàriament hem de trencar amb el lliure mercat. Llavors en el moment en què nosaltres hem de marcar obligacions a les grans empreses,

Rosique > Anem cap a un empitjorament en clau de salut mental i això ens ha de preocupar. Cada cop hi ha menys oportunitats de futur, o menys visió de futur

o hem d'establir percentatges de compra o obligar perquè el transport de mercaderies ja no passi pels camions i vaixells, inevitablement hem de trencar amb el lliure mercat. I aquest és el gran obstacle. Ara, també hem de promoure una aposta decidida per la transició ecològica que passa per assumir que hi haurà productes que potser no haurem de consumir. Per què necessitem consumir productes que no són de temporada? O que produeixen a Amèrica Llatina? És que no en tenim prou amb el que podem produir aquí? Potser aquí és on comença el nostre replantejament del model diari. Un altre cas: per què necessitem tenir les coses el mateix dia que les demanem? És que no podem tornar a la planificació? Si volem demanar pizzes i trucar perquè ens la portin a casa, no podríem haver-ho planificat ahir? O viatjar, no dic que no puguem viatjar, sinó que fer-ho no suposi un impacte ambiental. Per exemple de Madrid a Barcelona, fa uns anys tothom hi anava en avió perquè era més ràpid. Des que hi ha l'AVE, ara el més ràpid és el tren. A Catalunya, si veiem que el sistema ferroviari no funciona, és evident que tothom agafarà el cotxe. El que cal, doncs, és

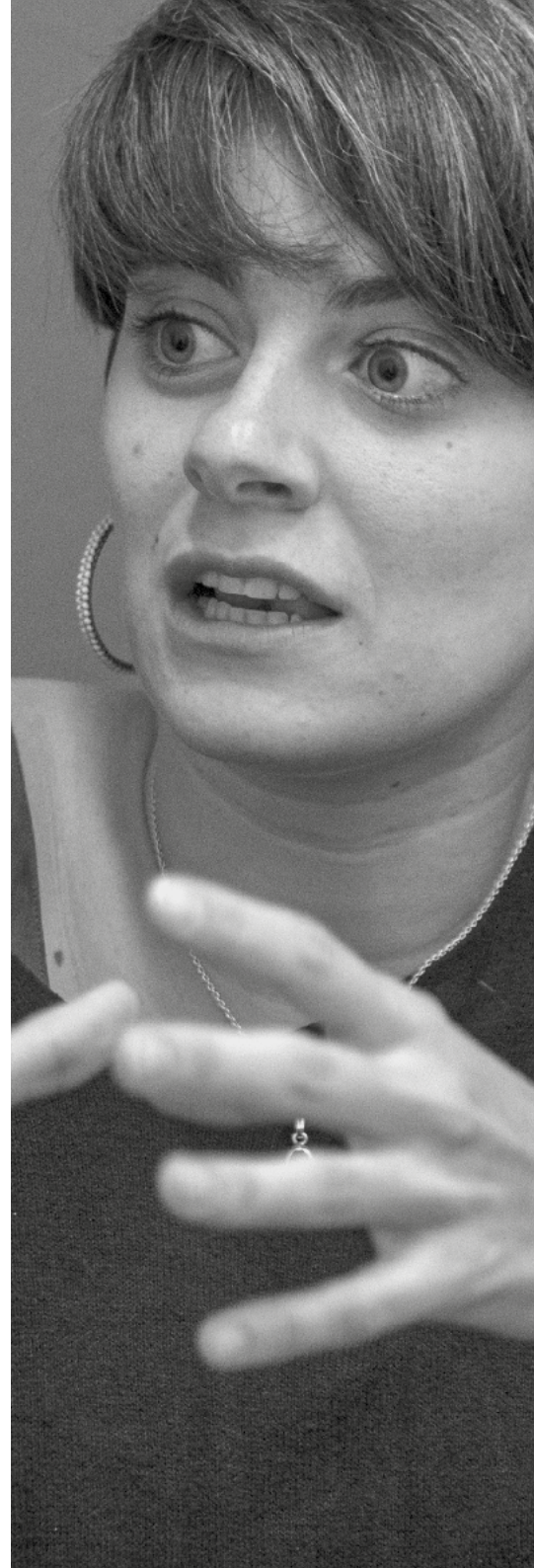
una inversió clara. Si l'Estat no-més executa el 35% del pressupost previst a Catalunya —que hauria de poder suposar un canvi en la inversió del sistema ferroviari—, és evident que no s'està fent una aposta per la transició ecològica.

Julia R. Sánchez > Deies això de l'AVE, que la gent l'agafarà perquè és més ràpid, però encara som lluny de veure la gent dient que escull el tren per motius ecològics, és a dir, que falta pedagogia pel canvi de consciència, d'alliberar-nos d'aquesta falsa necessitat de tenir-ho per a l'ara. Les compres online, per exemple, «compro per Amazon una cosa a Finlàndia i vull que en dos dies m'arribi a casa» sense pensar en el que suposa tot això. Se'ns educa en la immediatesa, això té un impacte sobre tots els aspectes.

Marta Rosique > I a costa de qui? No ens n'oblidem, perquè si parlem de justícia global, nosaltres aquí som els privilegiats a costa d'empobrir gran part del món.

Laura Estrada > D'aquí 20 anys quants anys tindreu?

Julia R. Sánchez > 42.

Rosique > Si l'Estat només executa el 35% del pressupost previst a Catalunya és evident que no s'està fent una aposta per la transició ecològica

Marta Rosique > 46.

futur aportaran a tota la resta, no només per a ells. ■

Laura Estrada > Com us agradaria veure, quan tingueu 42 i 46 anys, les joves de la vostra edat d'ara?

Julia R. Sánchez > M'agradaria que em passés el que em passa encara ara, de veure que se m'acosta gent gran que em diuen «jo vaig ser al CNJC també», i com ells, voldria saludar algun jove implicat que espero que estigui amb altres lluites, la veritat, perquè voldrà dir que hem avançat —riuen. Però espero veure que aquesta participació continua, i tant de bo que hagi augmentat. No només a escala política, també socialment. Potser perquè soc de Barcelona, de barri, i tampoc he vist tanta xarxa, però confio d'aquí uns anys veure'n més.

Marta Rosique > L'ideal seria veure la gent jove més empoderada. Amb més facilitats per donar la seva opinió de qualsevol cosa, que puguin viure com vulguin, que siguin lliures. I espero que siguin més feliços. Sé que sona una mica bàsic, però crec que la felicitat voldria dir que veuen un futur en la seva vida. I espero que el puguin visualitzar i que puguin sentir que a més a més, amb aquest

Exposició itinerant

1837 • 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

Més informació

www.irla.cat/expovalencianisme

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

variables

Comunitats energètiques locals: un nou model contra el canvi climàtic i l'increment dels preus

vista prèvia >

Les comunitats energètiques locals representen una finestra d'oportunitat per avançar en diversos reptes cabdals per a la nostra societat. Són una eina per combatre el canvi climàtic tot apostant per les renovables, i alhora representen una opció per transformar el sistema energètic dirigit pels oligopolis. Actualment, a nivell legislatiu, s'afronta el repte de com acomodar aquestes figures en l'ordenament jurídic per fer-les més viables.

Laura Garcia

Enginyera industrial especialitzada en el sector energètic

laura.garcia@grupotrebolenergia.es

Un ajuntament promou la instal·lació en un equipament municipal d'una planta solar fotovoltaica de 100 kW que genera 135 MWh/any mitjançant la cessió de la coberta durant quinze anys, amb un cost d'instal·lació i de posada en marxa de 100.000 euros. En aquest projecte s'hi afegeixen 100 veïns i veïnes que aporten un capital social de 100 euros per cap. La participació de cada persona sòcia és 1 kW i rebran la part corresponent com a descompte d'autoconsum en la factura elèctrica mensual. Aquest és només un exemple de com es pot formar una comunitat energètica local, també coneguda com a comunitat local d'energies renovables. Un fenomen que no és nou, però que està guanyant rellevància en els darrers anys.

La lluita contra el canvi climàtic, la descarbonització i la innovació tecnològica amb l'aparició de nous usos de l'electricitat com el vehicle elèctric, l'autoconsum i l'emmagatzematge, està generant un nou paradigma energètic. El sector està experimentant grans transformacions amb noves realitats com són les comunitats energètiques, en les quals els consumidors generen, intercanvien

o contracten conjuntament l'energia. El comportament dels consumidors és, per tant, cada vegada més actiu, exercint alhora de consumidors i generadors, el que s'anomena «*prosumers*». En aquest escenari canviant han aparegut nous participants en el sistema elèctric com són el consumidor actiu, l'agregador energètic i la comunitat energètica local.

Les comunitats energètiques són un concepte ampli i innovador que ja s'ha implantat amb fórmules diverses a diferents llocs d'Europa i que està guanyant protagonisme davant dels reptes de la transició energètica i l'emergència climàtica, que porten associats nous models de governança. Uns nous models que van de baix a dalt, posant en valor la participació de la ciutadania que s'organitza amb cooperatives. Una contraposició absoluta amb el model oligàrquic existent a l'Estat espanyol.

Què és una comunitat energètica?

Una comunitat energètica és una nova forma jurídica pensada per tal que diferents agents —persones físiques, empreses, entitats

públiques...— puguin agrupar-se per autoconsumir energia produïda per si mateixos mitjançant energies renovables. Representen un canvi en el model de la gestió de l'energia, acostant-lo a la ciutadania per tal d'empoderar-la en la gestió d'un recurs bàsic, ja que tenen una forma d'organització col·lectiva, en què la participació ciutadana —oberta i voluntària— és el pilar central i clau per al seu impuls.

L'objectiu de les comunitats energètiques és proporcionar beneficis ambientals, econòmics o socials als seus membres o a les zones on operen i no pas beneficis financers. Promouen projectes d'energies renovables, ja que, per davant de tot, busquen beneficis directes per a la ciutadania. Així, promouen, per exemple, com abordar situacions de pobresa energètica, la millora de l'accés a l'energia o la reducció de les factures de l'electricitat mitjançant l'autoconsum i millores en l'eficiència energètica —i, per tant, reduccions en el consum i en el cost de l'energia.

En conseqüència, les comunitats energètiques contribueixen a reestructurar el sistema energètic i a

Com que no hi ha un marc normatiu específic, la regulació de les comunitats energètiques es basa, avui dia, en el Reial Decret 244/2019 que regula les condicions administratives, tècniques i econòmiques de l'autoconsum d'energia elèctrica

convertir-lo en un sistema sostenible amb zero emissions de gasos d'efecte hivernacle (GEI) i una petjada mediambiental molt baixa o nul·la; així com a contribuir a un sistema energètic més descentralitzat i democràtic. Mitjançant els projectes de comunitats energètiques, la ciutadania pot aliar-se amb altres actors del mercat per a realitzar inversions conjuntes en actius energètics, actuant com a única entitat en els sistemes i mercats energètics que faciliti l'atracció d'inversions privades en energies netes.

La Directiva 2019/944 del Parlament Europeu i del Consell sobre normes comunes pel mercat interior de l'electricitat les defineix de la següent manera: «*Es basa en la participació voluntària i oberta el control efectiu del qual l'exerceixen socis o membres que siguin persones físiques, autoritats locals, inclosos municipis o petites empreses. L'objectiu principal consisteix a oferir beneficis ambientals, econòmics o socials als seus membres o socis o a la localitat on es desenvolupa la seva activitat, més que generar una rendibilitat financera. Participa en la generació, inclosa la procedent*

d'energies renovables, la distribució, el subministrament, el consum, l'agregació, l'emmagatzematge d'energia, la prestació de serveis d'eficiència energètica o la prestació de serveis de recàrrega per a vehicles elèctrics o d'altres serveis energètics pels seus membres o socis».

Les comunitats d'energies renovables i les comunitats ciutadanes d'energia

La normativa té dues formes de definir una comunitat energètica: les comunitats d'energies renovables o locals (CER) i les comunitats ciutadanes d'energia (CCE).

En general, les CER tenen una orientació prioritària al desenvolupament de projectes d'energies renovables, preferentment amb un enfocament de proximitat vers el consumidor. La realització de diverses activitats en tota la cadena de valor del sistema elèctric permet complementar els projectes de generació de les comunitats energètiques amb l'emmagatzematge energètic, el desenvolupament d'infraestructures específiques de la xarxa o la recàrrega de vehicles

elèctrics, el que situa les comunitats energètiques com a agents rellevants en el desplegament de recursos energètics distribuïts.

En el cas de les CCE s'obre la porta al fet que hi hagi una distància geogràfica indeterminada. En aquest supòsit, doncs, es troben les cooperatives energètiques que han invertit en projectes renovables a una escala més enllà del municipi, sigui a nivell comarcal, regional o nacional.

En relació amb el model energètic, una particularitat de les CER és que estan centrades únicament en fonts d'energies renovables mentre que les CCE poden incloure un altre tipus d'energies, incloent-hi instal·lacions de gas natural i inclús generadors amb dièsel. Per altra banda, les CER són menys restrictives que les CCE, ja que poden incorporar diferents vectors energètics —electricitat, calor i fred— mentre que les CCE se centren en l'electrificació del consum.

Marc normatiu actual

Però, com es regulen les comunitats energètiques locals? El concepte de

Les comunitats energètiques o locals tenen una orientació prioritària al desenvolupament de projectes d'energies renovables, preferentment amb un enfocament de proximitat vers el consumidor

comunitats energètiques va començar a sorgir a finals de 2018 dins la Directiva Europea 2018/2001 relativa al foment d'ús d'energia procedent de fonts renovables (CER) i la Directiva Europea 2019/944 sobre les normes comunes per al mercat interior de l'electricitat (CCE).

Aquestes directives europees¹ s'han de traslladar a l'ordenament jurídic dels Estats membres. Així doncs, no és fins al 23 de juny de 2020 que el Reial Decret Llei 23/2020 tracta a escala estatal el concepte i els possibles mecanismes de les comunitats energètiques renovables i d'instal·lacions de petita magnitud i es posa l'èmfasi en la participació ciutadana dins del procés de transició energètica. Així, s'incorporen tres noves figures: instal·lacions d'emmagatzematge, agregadors independents i comunitats d'energies renovables.

Abans de la incursió de la figura de comunitats energètiques a l'àmbit estatal, a Catalunya es comença a

traçar un camí per a la regulació dels compromisos en la mitigació i l'adaptació del canvi climàtic dins la Llei 16/2017, del canvi climàtic. Dins del mateix marc, s'aprova el Pacte Nacional per a la Transició Energètica per l'Acord del Govern de la Generalitat de Catalunya de 31 de gener de 2017. D'aquesta manera, el Govern de la Generalitat assumeix el compromís d'arribar a la neutralitat de carboni el 2050, a més de facilitar la implantació d'instal·lacions d'energia renovable per a l'acompliment d'aquest compromís, posant l'accent també en la descentralització del sistema elèctric mitjançant la implantació de generació distribuïda renovable.

Consegüentment, com que no hi ha un marc normatiu específic, la regulació de les comunitats energètiques es basa, avui dia, en el Reial Decret 244/2019 que regula les condicions administratives, tècniques i econòmiques de l'autoconsum d'energia elèctrica. Durant la redacció d'aquest article, l'octubre del 2022, l'Estat espanyol ha modificat la seva política que les Comunitats energètiques no

poguessin tenir més de 500 metres de diàmetre, per ampliar-ho a dos quilòmetres, una de les distàncies permeses més curtes de la UE. Caldrà veure com acaba redactant-se l'articulat.

A escala local i des del 2008, la UE inicia una iniciativa per canalitzar i reconèixer la participació del món local en la lluita contra el canvi climàtic. Aquest pacte va evolucionar i ampliar els seus compromisos incloent-hi l'adaptació al canvi climàtic a partir de 2015 sota el nom de Pacte dels Alcaldes i Alcaldesses pel Clima i l'Energia. Més de 700 municipis s'hi han adherit.

El mateix 2015, l'ONU va aprovar l'Agenda 2030 per al Desenvolupament Sostenible que inclou 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de caràcter ambiental, social i econòmic a assolir a escala mundial. La incorporació d'aquestes noves figures, com són les comunitats energètiques, permeten incidir directament en tres d'aquests objectius: Energia assequible i no contaminant —ODS 7—; Ciutats i comunitats sostenibles —ODS 11—; i Acció pel clima

¹ «Directiva UE 2019 / 944, sobre normas comunes para el mercado interior de la electricidad, Art. 16»; «Directiva UE 2018 / 2001, fomento uso de energía procedente de fuentes renovables, Art. 22».

A escala socioeconòmica, la creació de comunitats energètiques és un element de cohesió social i una font de creació d'ocupació local

—ODS 13. Indirectament, també es fa incidència a altres objectius de l'agenda.

Dins del marc actual també existeixen diferents programes d'incentius que poden col·laborar a fer més sostenibles econòmicament les comunitats energètiques. En el marc del Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència, finançat per la UE —NextGenerationEU—, es troba el PERTE d'energies renovables, hidrogen renovable i emmagatzematge que invertirà a escala estatal fins a 16.300 milions d'euros per implantar la transició energètica.

I cal tenir en compte que al ser un element nou, el marc normatiu anirà evolucionant i aportant modificacions per anar incorporant cada vegada més aquestes figures a l'ordenament jurídic.

Valor estratègic de les comunitats energètiques

Estratègicament, la creació de comunitats energètiques locals té un gran potencial, ja que és una

nova figura en la cadena de valor del sector energètic i l'elèctric, en particular. Aquesta figura tindrà un paper clau en la transició energètica perquè esdevé un agent intermediari en l'agrupació i l'agregació de consum per a una millor gestió de la demanda. L'èxit de les comunitats requereix:

- El paper protagonista per part de la ciutadania.
- Un ús intensiu de la tecnologia.
- L'evolució del marc legal i regulador.

A escala socioeconòmica, és un element de cohesió social i una font de creació d'ocupació local mitjançant l'obtenció de beneficis per a la comunitat.

Des del punt de vista ambiental, les comunitats energètiques resolen un dels principals problemes energètics del sistema peninsular com és la dependència energètica i la manca de sobirania, avançant en la reducció de les emissions d'efecte hivernacle mitjançant l'ús d'energies renovables. Així mateix, amb l'ús

d'energies renovables es redueix la demanda de combustibles fòssils.

Des del punt de vista socioeconòmic permeten obtenir una reducció de costos: amb les mesures d'eficiència energètica s'assoleix disminuir la demanda energètica. Com a resultat, a més, s'aconsegueix la reducció del cost del subministrament energètic per al conjunt de la comunitat. Un altre dels avantatges és el foment de la creació d'ocupació i l'estimulació del desenvolupament de negocis locals relacionats directament o indirectament amb el sector de les renovables, millorant les condicions de vida a les zones urbanes i rurals i generant més cohesió social. Un altre dels elements que ajuden a revertir és la dependència dels oligopolis energètics.

Ara bé, la implementació és complicada. Les principals barreres a afrontar són l'absència d'un marc normatiu pendent de desenvolupar —cal transposar la Directiva europea— i la complexitat a l'hora de realitzar els procediments administratius. I des del punt de vista de la participació ciutadana, les barreres són la dificultat d'accés al finança-

Les principals barreres a afrontar són l'absència d'un marc normatiu pendent de desenvolupar

ment i la manca de confiança dels inversors, que tenen una percepció d'elevat risc.

Actors estratègics

En una comunitat energètica local coexisteixen diferents tipus d'actors amb rols i nivells d'implicació: persones físiques, PIMES locals i/o administració pública local. També hi tenen cabuda empreses de serveis energètics, entitats financeres o fons d'inversió.

Però, quins són els interessos i les dificultats que tenen cadascun dels actors que hi poden participar?

D'una banda, trobem la ciutadania i les petites empreses, als quals la compra col·lectiva de serveis i instal·lacions renovables aporta un avantatge competitiu. La seva participació es veurà recompensada amb l'accés a nous serveis i capitalització de subvencions, així com amb l'increment del confort i de la qualitat ambiental, sense oblidar la reducció de la seva factura energètica; tot això, contribuint a la transició energètica i avançar cap a un nou model energètic més democràtic i descentralitzat.

Ahora, les principals dificultats estan associades a fer front a les inversions i al risc tecnològic i operatiu.

D'altra banda, l'administració local² també és un actor destacat, que té com a interès principal incrementar el benestar de la ciutadania, la creació de llocs de treball i la reducció d'emissions locals. La seva participació permetrà captar fons públics i fer una aportació en fons renovables millorant l'autosuficiència del municipi. Igual que en el cas de la ciutadania i petites empreses, la dificultat més gran està en el deute que es genera a l'hora de fer les inversions i el risc tecnològic o operatiu.³

La gestió dels diferents actors compta amb l'ajuda de les noves tecnologies. A banda de les tecnologies de captació i distribució de recursos, el sector energètic està experimentant grans transformacions, amb una tendència d'electrificació de la demanda i de la mobilitat elèctrica. Cada vegada més, es tendirà a integrar les

² DIPUTACIÓ DE BARCELONA, «Guia per a l'impuls de comunitats energètiques amb perspectiva municipal».

³ IDAE, «Guia para el desarrollo de instrumentos de Fomento de Comunidades Energéticas Locales».

intervencions en estalvi energètic i la generació renovable. En aquest marc conviuen diverses tecnologies:

- Comptadors intel·ligents: aquells que poden transmetre i rebre informació per facilitar la gestió de l'energia i la seva facturació.
- Sensòrica i Internet de les Coses (IoT): el monitoratge de dades i la relació d'equips i dades en una xarxa sense la intervenció humana directa o de l'ordinador.
- *Data science* i plataformes de gestió de dades: les dades dels consums s'analitzen i s'utilitzen per identificar noves oportunitats de crear valor, a través de plataformes que agreguen i creen perfils i productes a oferir.
- Tecnologies avançades de gestió de la demanda: com les *smart home* o *home Energy management System*, agrupació en *virtual power plants*.
- *Blockchain*: que permetrà gestionar les transaccions elèctriques i monetàries i permet operar de manera transparent, traçable i sense intermediaris tradicionals.

El primer actiu de Comptem va consistir en un mòdul fotovoltaic de 120 kW instal·lat en una marquesina per a un autoconsum compartit

Exemples de comunitats energètiques

En aquest darrer apartat s'exemplifiquen diversos casos que incorporen multitud de possibilitats d'acord amb la definició en la legislació europea.

Som Energia.⁴ Catalunya

Som Energia és una cooperativa de consum d'energia verda sense ànim de lucre. Les seves activitats principals són la comercialització i la producció d'energia renovable. Som Energia té l'objectiu d'impulsar un canvi de model energètic per assolir un model 100% renovable. Les seves activitats principals són la comercialització i la producció d'energia d'origen renovable i estan compromesos a impulsar un canvi del model energètic actual per assolir un model 100% renovable. Actualment la cooperativa té més de 82.980 socis i sòcies, que poden ser persones particulars, cooperatives, empreses, associacions...

La principal font de generació ha estat la fotovoltaica tot i que

⁴ Veure: <www.somenergia.coop>.

també compta amb instal·lacions minihidràuliques i producció de biogàs. Els projectes de generació fotovoltaica es troben principalment a Catalunya, tot i que en té en altres parts de l'Estat espanyol. La generació minihidràulica es fa a la Central De Valteina —Peñafiel, Valladolid—, mentre que la producció de biogàs es fa mitjançant tractament de purins en una planta a Torregrossa. A aquestes fonts de producció pròpia cal afegir-hi els projectes d'autoproducció fotovoltaica dels membres de la cooperativa i altres fonts de generació d'entitats col·laboradores que aporten electricitat per a la comercialització.

- Model d'operació: La principal activitat de Som Energia consisteix en la comercialització d'electricitat a què només poden accedir els membres de la cooperativa i seguint com a requisit fonamental que l'electricitat comercialitzada tingui certificat de garantia. Es busca satisfer la demanda amb generació certificada d'origen dels projectes propis assenyalats. La producció d'electricitat de Som Energia mitjançant projectes propis

s'injecta a la xarxa amb l'objectiu d'aconseguir aquestes garanties d'origen.

- Model de governança: Les persones sòcies de Som Energia formen part d'una cooperativa que requereix una aportació de capital social de 100€ per accedir-hi. La cooperativa té com a òrgan central l'Assemblea General, en la qual els membres tenen un sol vot.

Comptem.⁵ País Valencià

Comptem «Comunitat per a la Transició Energètica Municipal» és una comunitat energètica impulsada a El Realengo, una pedania de Crevillent. L'origen d'aquesta comunitat va ser el 2019 quan Enercoop va proposar la creació d'una comunitat energètica a l'Ajuntament de Crevillent. Es buscava revitalitzar espais urbans que estaven en desús.

Va ser una de les primeres iniciatives de comunitats energètiques i és una de les principals referències de la nova generació d'aquestes

⁵ Veure: <www.grupoenercoop.es>.

Des de Viure de l'aire es promou la instal·lació d'un aerogenerador Enercon E-103 EP2 de 2,35 MW al municipi de Pujalt

comunitats. Els membres de la comunitat energètica són unes 250 persones consumidores al voltant de les instal·lacions d'autoconsum d'aquest nucli. L'empresa responsable del desenvolupament de Comptem és el Grup Enercoop, que pertany a la Cooperativa Eléctrica San Francisco de Asís de Crevillent. Els principals socis col·laboradors han estat l'Ajuntament de Crevillent, la Generalitat Valenciana i l'Institut per a la Diversificació i Estalvi de l'Energia (IDAE). Té un fort caràcter de col·laboració públicoprivat. Per al finançament compta amb una aliança amb Caixa Rural Central. Com a socis tecnològics té ETRA I+D, Cobra i Neuroenergia.

El primer actiu de Comptem va consistir en un mòdul fotovoltaic de 120 kW instal·lat en una marquesina per a un autoconsum compartit. Incorpora una bateria 240 kVA i un punt de recàrrega de vehicles elèctrics. Aquest model d'autoconsum en el nucli urbà es va plantejar per a complementar-se amb la instal·lació de plantes solars en terra, a l'àrea periurbana, donant prioritat sempre a l'autoconsum per evitar les pèrdues a la xarxa.

- Model d'operació: L'objectiu de Comptem és replicar el model de telefonia mòbil cel·lular i aplicar-lo a una xarxa d'instal·lacions d'autoconsum col·lectiu de manera que es creï un conjunt de cèl·lules per subministrar energia renovable de forma àmplia. Cadascuna d'aquestes cèl·lules té una amplitud de 500 metres d'acord amb la normativa d'autoconsum col·lectiu estatal vigent en el moment del seu disseny i execució.
- Model de governança: Comptem és una iniciativa dins del grup empresarial d'una cooperativa — Enercoop de la Cooperativa elèctrica San Francisco de Asís—, en què l'impuls i gestió és responsabilitat d'aquest últim i la comunitat energètica s'emmarca dins de les activitats de cooperatives.

Viure de l'aire.⁶ Catalunya

En aquesta iniciativa hi pot participar qualsevol persona física, família o entitat sense ànim de lucre, amb

---

⁶ Veure: <www.viuredelaire.cat>.

l'aportació econòmica que correspongui per disposar del nombre de participacions que decideixi. El projecte també està obert a la participació de petites empreses sempre amb la premissa de voler contribuir a la democratització dels sistemes energètics. Actualment són més de 615 participants.

Des de Viure de l'aire es promou la instal·lació d'un aerogenerador Enercon E-103 EP2 de 2,35 MW al municipi de Pujalt, de propietat compartida entre totes les persones, d'entorns rurals o urbans, i entitats sense ànim de lucre i petites empreses que hi participen.

- Model d'operació. L'activitat principal és la generació èdica mitjançant un aerogenerador el qual es finança amb la inversió de les persones participants, que compren el que equivaldria el seu consum amb energia verda. Es fa a través de participacions, el valor de les quals és 700 euros cadascuna.
- Model de governança: Eolpop SL és la responsable de la promoció i la realització del projecte i l'encarregada d'emetre els comptes

Les comunitats energètiques impliquen noves formes d'organització de diverses activitats alineades amb la transició energètica

participatius que fan possible la propietat compartida de l'aerogenerador.

Conclusions

Les comunitats energètiques impliquen noves formes d'organització de diverses activitats alineades amb la transició energètica. Són un agent de canvi cap a una economia amb zero emissions i amb la transformació dels sistemes energètics tradicionals en nous sistemes caracteritzats per una creixent penetració de les energies renovables, una descentralització progressiva dels recursos energètics i dels mercats d'energia i un paper protagonista i actiu dels consumidors.

Els pilars fonamentals que les constitueixen són:

- Es tracta d'entitats jurídiques.
- S'impulsen per la participació oberta i voluntària de la ciutadania.
- Els associats o membres n'exerceixen el control efectiu.
- Posen per davant objectius ambientals, socials i de reducció dels costos dels subministrament energètics al benefici econòmic.
- Malgrat el nombre creixent de projectes de comunitats energètiques que estan apareixent a tot Europa, la seva importància a mitjà i llarg termini dependrà d'alguns reptes que tenen al davant.
  - En primer lloc. L'articulació d'un marc regulador integral, estable i coherent. Una de les principals barreres de les comunitats energètiques és la necessitat de desenvolupar de manera integral el marc regulador i normatiu que se'ls aplica, i això comporta:
    - Reduir barreres normatives que dificulten la posada en marxa de les comunitats energètiques. Aquí s'inclouen traves reguladores, tècniques i administratives, relacionades amb les autoritzacions i les connexions a la xarxa, incloent-hi les limitacions de distància entre punts de generació i consum.
    - Integrar de forma coherent figures reguladores a la normativa.
- Hi ha diferents figures a tenir en compte com ara les comunitats energètiques, l'autoconsum, les microxarxes i els procediments administratius corresponents. És fonamental el desenvolupament d'un marc normatiu que incorpori noves figures com els agregadors o altres prestadors de serveis i altres intermediaris.
  - Definir i acotar el rol dels distribuïdors que estableixi la interacció entre els sistemes físics de les comunitats energètiques i la xarxa de distribució.
- En segon lloc, cal que es desenvolupin alternatives innovadores per al finançament de projectes i l'impuls de la cooperació publicoprivada. El model de desenvolupament de les comunitats energètiques requerirà noves solucions de finançament que permetin gestionar de manera eficient els riscos econòmics i financers específics de cada iniciativa. Això implicarà desenvolupar nous productes financers, amb condicions de finançament especials, com esquemes de tipus d'interès i períodes de finançament dissenyats específicament per tenir en compte els re-

La descentralització del sistema elèctric és la clau perquè la transició energètica es desenvolupi de manera democràtica i equitativa

cursos propis, el perfil d'inversions i les necessitats de cada projecte.

La col·laboració publicoprivada també serà essencial per a facilitar el finançament de les inversions.

Les institucions públiques poden jugar un paper crític en la mitigació de contingències associades a les inversions, ja sigui assumint riscos directament —participant en les comunitats energètiques o mitjançant la titularitat de determinats actius— o oferint que es permetin reduir els riscos de forma directa. Aquestes actuacions mitigaran el risc economicofinancer dels projectes i els faran més viables.

I finalment, en darrer lloc, el repte del desplegament eficient de les comunitats energètiques. Una de les claus de l'èxit de les comunitats energètiques és que el seu desplegament compleixi amb criteris d'eficiència. Això implica que el seu desenvolupament ha d'associar-se a un benefici social net positiu. A més dels beneficis econòmics, socials i mediambientals mencionats anteriorment, un desplegament eficient de les comunitats energètiques a mitjà i llarg termini hauria d'implicar que esdevinguin viables des del punt de vista financer o

almenys que no depenguin d'un nivell elevat de subvencions.

La descentralització del sistema elèctric és la clau perquè la transició energètica es desenvolupi de manera democràtica i equitativa. En aquest paradigma les comunitats energètiques juguen un paper principal. De cara al futur, es preveu que aquestes comunitats es trobin cada cop més presents en el sector energètic nacional, principalment si es compleix la previsió d'adequar el marc legal corresponent en els propers anys. Actualment, són moltes les organitzacions que confien en el model de les comunitats perquè la ciutadania s'involucri en la transició energètica i que es troben a l'espera que l'avanç legislatiu i organitzatiu es trobi anivellat amb el tecnològic per a poder fer dels seus projectes una realitat. ■

■ Bibliografia

DIPUTACIÓ DE BARCELONA. «Guia per a l'impuls de comunitats energètiques amb perspectiva municipal». Barcelona: Diputació Barcelona, 2021.

IDAE. «Guia para el desarrollo de instrumentos de Fomento de Comunidades Energéticas Locales». A *Guías IDAE*, 2020.

MENÉNDEZ SÁNCHEZ, Jaime; FERNÁNDEZ GÓMEZ, Jorge. «Comunidades energéticas. Casos de estudio». A *Cuadernos Orkestra*, núm. 5, 2022.

PARLAMENT EUROPEU. «Directiva UE 2019 / 944, sobre normas comunes para el mercado interior de la electricidad, Art. 16» [en línia]. A *Diari Oficial de la Unió Europea*. Disponible a: <www.boe.es/doue>.

PARLAMENT EUROPEU. «Directiva UE 2018 / 2001, fomento uso de energía procedente de fuentes renovables, Art. 22» [en línia]. A *Diari Oficial de la Unió Europea*. Disponible a: <www.boe.es/doue>.

RAFAEL FONT I FARRAN
RAFAEL FONT VALLANT
VIDA D'UN REVOLUCIONARI

VENTURA GASSOL
UNA BIOGRAFIA POLITICA
MANUEL PÉREZ NESPEREIRA

JOAN SAURET
TASCA I ESPERANÇA
ÀLVAR LLOBET

NATIVITAT YARZA
MESTRA, ALCALDESSA, MILICIANA
ANTONI DALMAU · ISIDRE SUBROCA

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

BIOGRAFIES POLÍTIQUES

www.irla.cat/publicacions

full de càlcul

El model de finançament local: la necessitat de donar més autonomia financera als municipis

vista prèvia >

Els ajuntaments són la institució més propera a la ciutadania. Són els qui, moltes vegades, assumeixen competències que no els hi són pròpies per poder respondre a una necessitat local. Però no tenen autonomia fiscal. La seva capacitat ve donada, sobretot, a partir de les transferències d'altres administracions o d'impostos regulats a nivell estatal. Un sistema que provoca desajustos i ineficiències i que reclama una actualització.

Paula Salinas

Economista i membre de KSNET

paula.salinas@ksnet.eu

Introducció

L'actual model de finançament dels municipis es va desenvolupar a partir de la Llei 39/1988 Reguladora de les Hisendes Locals, i la seva posterior reforma, la Llei 51/2002. Aquest model ha donat als municipis una certa autonomia financera, i els ha proporcionat recursos suficients perquè poguessin oferir a la ciutadania els serveis considerats com a típicament locals: l'enllumenat públic, la recollida d'escombraries, l'urbanisme... Ara bé, la realitat socioeconòmica ha canviat considerablement d'ençà que es va dissenyar aquest model. Actualment, els ajuntaments juguen un paper cada vegada més rellevant en l'àmbit de les polítiques de l'Estat del benestar, especialment les relacionades amb els serveis socials, l'educació o el mercat laboral. La crisi sanitària derivada de l'expansió de la Covid-19, juntament amb l'augment de les desigualtats que s'observa en les darreres dècades, no han fet més que accentuar la necessitat de reforçar el paper dels governs locals, de manera que puguin contribuir a la recuperació del país.

Aquesta situació, juntament amb l'exemple d'altres països europeus

en els que els governs locals gaudeixen d'una major autonomia i un major pes en la distribució de competències bàsiques de l'Estat del benestar, així com pel que fa a recursos econòmics, justifica que es posi de nou sobre la taula el debat sobre quines competències han de desenvolupar i com s'han de finançar els municipis, per tal de poder afrontar les noves necessitats de la ciutadania. En aquest sentit, cal destacar que el 2017 es va constituir una comissió al Congrés dels Diputats per a la revisió del model de finançament local, en paral·lel a una comissió que havia de dur a terme una revisió del model de finançament autonòmic, si bé les propostes que van sorgir del treball de la comissió no s'han arribat a implementar.

A grans trets, l'anàlisi del model de finançament dels municipis posa de relleu que resulta necessari millorar la seva corresponsabilitat fiscal, dotant-los d'una major autonomia a l'hora de determinar els seus propis ingressos i reduint la seva dependència de les transferències procedents d'altres nivells de govern. Així mateix, hi ha diferents aspectes de cadascun dels elements del model

de finançament que requereixen una reforma, per tal de fer que el sistema sigui més eficient i més equitatiu.¹

Els municipis com a peça clau de l'Estat del benestar

Les necessitats ciutadanes a les quals han de donar resposta els ajuntaments han canviat considerablement en les darreres dècades. Si bé l'Estat del benestar s'havia dissenyat de tal manera que eren les CCAA les principals encarregades del seu desplegament, el cert és que els municipis han tingut també un paper fonamental en el seu desenvolupament. D'una banda, la Llei 7/1985, de Bases Reguladores del Règim Local ja els hi atorga algunes competències en els àmbits dels serveis socials, l'educació o la salut. D'altra banda, mitjançant convenis i contractes programa amb la Generalitat, els hi han estat delegades altres competències rellevants també en aquests àmbits, o en d'altres com l'habitatge. Final-

---

1 VILALTA (et al.), Autonomía y equidad en la financiación municipal: dos principios compatibles; SALINAS; TABERNER; VILALTA, Propuestas de reforma del sistema de financiación local. Revisión de la literatura.

El model de finançament dels municipis està conformat per dues peces clau: els recursos que procedeixen de la seva cistella tributària i els recursos que procedeixen de transferències atorgades per altres administracions

ment, en ser el nivell d'administració més proper al ciutadà, és també qui es veu obligat a respondre a les demandes ciutadanes quan sorgeixen noves necessitats. Aquesta situació ha provocat que bona part de la despesa que realitzen els ajuntaments correspongui a programes sobre els quals no tenen una competència assumida, i per tant, per a la qual no disposen del finançament adequat.

Diversos estudis, previs a la Llei 27/2013, de Racionalització i Sostenibilitat de l'Administració Local, han quantificat l'import de la despesa no obligatòria que realitzen els municipis.² Els resultats indicaven que la despesa no obligatòria realitzada per part dels municipis catalans per al període 2000-2005 ascendia al 30% de la seva despesa total, i es centrava principalment en l'àmbit de la cultura, la protecció civil, l'educació i la promoció social. Aquests estudis corroboren el paper fonamental dels ens locals a l'hora de donar una resposta més immediata a les noves demandes i necessitats de la seva

ciutadania, finançant activitats i serveis que no són de la seva competència i, un terç de la qual corresponia a despesa que hauria de realitzar la Generalitat de Catalunya. Aquesta situació, però, pot haver canviat substancialment en la darrera dècada, ja sigui arran del canvi normatiu que va representar la Llei 27/2013, o de l'increment de les desigualtats generat per les dues crisis econòmiques que s'han produït durant les primeres dècades del segle XXI.

A més, cal tenir en compte que els governs de les grans ciutats poden haver de donar resposta a unes necessitats ciutadanes molt diferents als municipis de menor mida poblacional, ja siguin derivades de l'elevada concentració demogràfica de la població, dels majors nivells de pobresa i desigualtat o del seu elevat nivell d'activitat socioeconòmica, entre d'altres. A més, les grans ciutats no només donen servei a les persones que hi estan empadronades sinó també a les persones de les poblacions del seu entorn o de la seva àrea metropolitana, i sovint són els motors econòmics d'una regió o país, la qual cosa pot també incrementar les seves necessitats de despesa

de manera considerable. Aquestes especificitats de les grans ciutats, fan recomanable que el seu sistema de finançament també sigui específic, i que els atorgui una major autonomia i una major corresponsabilitat fiscal.³ No obstant, en pocs països les grans ciutats i les àrees metropolitanes reben un tractament diferent a la resta de municipis.⁴ En el cas de Catalunya, si bé és cert que els municipis de més de 75.000 habitants tenen un model de finançament diferent al de la resta de municipis, aquest model no permet donar resposta a les seves possibles necessitats de despesa diferencials, ni els aporta una major autonomia fiscal, tal com s'exposa en el següent apartat.

Com es financen els municipis?

El model de finançament dels municipis està conformat per dues peces clau: els recursos que procedeixen de la seva cistella tributària i els recursos que procedeixen de transferències atorgades per altres admi-

2 MAS; SALINAS; VILALTA, «Informe sobre el gasto no obligatorio de los municipios españoles. Ejercicios 2004-2007».

3 BIRD, Central Local Fiscal Relations and the Provision of Urban Public Services. RM 30.

4 BAHL, «Financing metropolitan cities».

Taula 1

Ingressos dels municipis de Catalunya. Drets reconeguts nets. Liquidació 2020

	Ingressos (M€)	%
Cistella tributària	6.197,94	59,7%
Transferències corrents i de capital	3.642,19	35,0%
Ingressos patrimonials i financers	555,01	5,3%
TOTAL	10.395,13	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir de Ministeri d'Hisenda i Funció Pública.

nistracions, ja sigui l'Estat, la Generalitat de Catalunya o les diputacions. Tal com es pot observar a la Taula 1, d'acord amb les dades de la darrera liquidació del pressupost disponible del 2020, gairebé el 60% dels ingressos dels municipis catalans procedeixen de la seva cistella tributària, que inclouria els impostos directes i indirectes i les taxes i preus públics; el 35% procedeix de transferències corrents i de capital procedents, en la seva majoria, d'altres nivells de govern; i el 5,3% procedeix d'ingressos patrimonials i financers. En relació amb la seva cistella

tributària, aquesta està formada per cinc impostos: l'Impost sobre Béns Immobles (IBI), l'Impost sobre Vehícles de Tracció Mecànica (IVTM), l'Impost sobre Activitats Econòmiques (IAE), l'Impost sobre l'Increment del Valor dels Terrenys de Naturalesa Urbana (IIVTNU) i l'Impost sobre Construccions, Instal·lacions i Obres (ICIO). Els quatre primers són impostos directes —graven la riquesa en si mateixa— i el darrer és indirecte —grava la utilització d'aquesta riquesa. En conjunt, aquests impostos representaven al 2020 el 42,2% dels ingressos municipals totals. Un

fet que diferencia el model espanyol del model nòrdic o anglosaxó és que, mentre en aquests altres models els municipis disposen de tan sols un o dos impostos, a l'Estat espanyol aquests disposen de cinc impostos diferents, si bé amb una capacitat recaptatòria més reduïda, amb l'excepció de l'IBI.⁵

L'impost amb un pes més rellevant en la cistella tributària és l'IBI. Al 2020, aquest impost va aportar als municipis catalans 2.907,54 milions d'euros, un 28% dels seus ingressos totals. Això vol dir que, del total d'ingressos obtinguts a través d'impostos, el 46,9% procedeixen de l'IBI. És sens dubte l'impost municipal més important. El segueixen, per aquest ordre, l'IIVTNU —530,35 milions d'euros; que suposa el 5,1% del total dels ingressos—; l'IVTM —396,78 milions d'euros; que suposa el 3,8% dels ingressos—; l'IAE —393,74 milions d'euros; que suposa el 3,8% dels ingressos—; i l'ICIO —159,37 milions d'euros; que suposa el 1,5% dels ingressos.

⁵ DURÁN, «Els impostos municipals: anàlisi i proposta de millora».

**Del total d'ingressos obtinguts a través d'impostos,
el 46,9% procedeixen de l'IBI**

Taula 2

Ingressos tributaris dels municipis de Catalunya. Drets reconeguts nets. Liquidació 2020

Tipus d'ingrés	M€	%
Impostos directes	4.351,21	41,9%
Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF)	122,65	1,2%
Impost sobre Béns Immobles (IBI)	2.907,54	28,0%
Impost sobre Vehícles de Tracció Mecànica (IVTM)	396,78	3,8%
Impost sobre Increment del Valor dels Terrenys de Naturalesa Urbana (IIVTNU)	530,35	5,1%
Impost sobre Activitats Econòmiques (IAE)	393,74	3,8%
Altres impostos directes	0,15	0,0%
Impostos indirectes	256,61	2,5%
Impost sobre el Valor Afegit (IVA)	79,21	0,8%
Impostos especials (IIEE)	17,62	0,2%
Impost sobre construccions, instal·lacions i obres (ICIO)	159,37	1,5%
Altres impostos indirectes	0,40	0,0%
Taxes, preus públics i altres ingressos	1.590,12	15,3%
TOTAL	6.197,94	59,7%

Font: Elaboració pròpia a partir de Ministeri d'Hisenda i Funció Pública.

Els municipis de més de 75.000 habitants disposen, a més, d'una participació territorialitzada en l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques —l'1,6875% de la quota líquida estatal d'aquest impost—, l'Impost sobre el Valor Afegit —l'1,7897% de la recaptació líquida, novament en la part no

cedida a les CCAA— i en els Impostos Especials —el 2,0454% de la recaptació líquida estatal imputable a cada municipi dels impostos sobre la cervesa, el vi i les begudes fermentades, sobre productes intermitjos, sobre l'alcohol i begudes derivades, sobre hidrocarburs i sobre les labors del

tabac. Els municipis turístics,⁶ malgrat no entrar en l'apartat de més de 75.000 persones, tenen també cedit un 2,0454% dels impostos sobre hidro-

⁶ Es considera municipi turístic aquelles poblacions de més de 20.000 habitants amb més d'un 50% d'habitats de segona residència respecte al total de llars.

En relació amb les transferències, aquestes aporten als municipis catalans el 35% dels seus ingressos

carburs i sobre les labors del tabac, també en la part no cedida a les CCAA. Els recursos procedents d'aquestes participacions aporten, globalment, el 2,2% del total de ingressos municipals. Per tant, si bé els municipis més grans disposen d'aquesta participació en els grans impostos del sistema fiscal espanyol, aquesta és molt poc rellevant en el conjunt del seu finançament.

A Catalunya, els municipis disposen addicionalment d'una participació en l'Impost sobre les estades en establiments turístics. Segons l'establert a la Llei 5/2017, aquesta participació és del 50% per al conjunt de municipis, si bé en el cas de Barcelona aquest percentatge s'incrementa amb el 50% de l'increment en la recaptació derivat de l'aplicació d'uns tipus més elevats. En conjunt, els impostos municipals i les participacions en impostos estatals o autonòmics representen el 44,4% dels ingressos municipals, mentre que les taxes, preus públics i altres ingressos representen el 15,3% del total.

En relació amb les transferències, aquestes aporten als municipis catalans el 35% dels seus ingressos, i les procedents de l'Estat representen el 67,5% del total de transferències. Es

tracta, fonamentalment, de la subvenció incondicionada que reben els municipis en forma de participació municipal en els tributs de l'Estat —per als municipis de menys de 75.000 habitants— i en forma de fons complementari —per als municipis de més de 75.000 habitants i les capitals de província i de CCAA.

La distribució de la participació municipal en els tributs de l'Estat entre els municipis de menys de 75.000 habitants es realitza a través d'una fórmula, en la que intervenen tres variables: població, esforç fiscal i capacitat tributària.⁷ No obstant, tal com està dissenyada la fórmula, no recull adequadament les necessitats de despesa dels municipis ni a cap criteri d'equitat redistributiva entre ells.⁸ Els municipis de més de 75.000 habitants, d'altra banda, reben els recursos del fons complementari, el qual es calcula aplicant un índex d'evolució a la quantia corresponent a l'any base 2003. És a dir, la fórmula establerta fa que es mantingui

7 SALINAS; TABERNER; VILALTA, *Propuestas de reforma del sistema de financiación local. Revisión de la literatura*.

8 VILALTA (et al.), *Autonomía y equidad en la financiación municipal: dos principios compatibles*.

la distribució de recursos existent al 2003, independentment de com hagin evolucionat les necessitats de cadascun d'aquests municipis. De fet, ni tan sols el 2003 el repartiment s'havia calculat en base a aquestes necessitats de despesa.

A més, els municipis també reben una subvenció incondicionada de la Generalitat de Catalunya, el Fons de Cooperació Local, especialment rellevant per als municipis més petits. Aquest fons va ascendir el 2020 a 86,31 milions d'euros. No obstant, els municipis catalans van obtenir un total de 689,43 milions d'euros a través de transferències procedents de la Generalitat —suposa el 18,9% del total de transferències—, dels quals només un 12,5% corresponen al Fons de Cooperació Local. Per tant, la major part d'aquests recursos s'hauria de canalitzar a través de subvencions específiques o condicionades, destinades al finançament d'un ampli ventall d'activitats o al finançament d'inversions.

D'acord amb el que apunta l'economista Maite Vilalta (1962),⁹ i diversos

9 *Ibidem*.

Enfront del que caldria esperar d'un model de descentralització fiscal que, en la pràctica, no està molt llunyà del federalisme, el paper de les CCAA en el finançament local és molt reduït

Taula 3

Ingressos per transferències dels municipis de Catalunya. Drets reconeguts nets. Liquidació 2020

	Transf. corrents M€	%	Transf. de capital M€	%	Transf. totals M€	%
De l'Administració de l'Estat i la Seguretat Social	2.454,06	72,3%	4,03	1,6%	2.458,09	67,5%
De Comunitats Autònomes	612,55	18,1%	76,88	30,9%	689,43	18,9%
De Diputacions, Consells o Cabildos	209,55	6,2%	135,95	54,7%	345,50	9,5%
De Comarques	27,39	0,8%	0,81	0,3%	28,20	0,8%
D'Àrees Metropolitanas	44,69	1,3%	16,79	6,7%	61,47	1,7%
D'altres Entitats i Organismes Locals	21,37	0,6%	2,70	1,1%	24,07	0,7%
D'Empreses privades, famílies i institucions sense ànim de lucre	16,18	0,5%	5,82	2,3%	22,01	0,6%
De l'exterior	7,40	0,2%	5,88	2,4%	13,29	0,4%
Ajustos de consolidació	0,23	0,0%	-0,11	0,0%	0,13	0,0%
Total transferències	3.393,44	100%	248,75	100%	3.642,19	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de Ministeri d'Hisenda i Funció Pública.

estudis, una peculiaritat del sistema espanyol és que, enfront del que caldria esperar d'un model de descentralització fiscal que, en la pràctica, no està molt llunyà del federalisme, el paper de les CCAA en el finançament local és molt reduït. Malgrat que la pròpia Constitució espanyola conté una referència explícita al fet que les entitats locals

han de participar en els ingressos de les CCAA, la realitat és que el desplegament efectiu d'aquestes participacions és mínim i, amb rares excepcions, marginal en la seva quantia. Per contra, és molt major el pes de les transferències autonòmiques de caràcter condicional, especialment en el cas de les transferències de capital, la majoria

compensatòries, la qual cosa no deixa de constituir una anomalia en un context de federalisme fiscal.

De fet, segons l'economista Joaquim Solé Vilanova (1952) considera que les subvencions específiques no haurien de tenir un caràcter permanent o, directament, no haurien d'existir si les quantitats són relati-

És la llei estatal la que determina de quina manera es quantifica, en cada cas, la base imposable de l'impost, i la que regula la tarifa, les exempcions i les bonificacions, deixant un marge de maniobra molt limitat als municipis

vament reduïdes.¹⁰ En aquests casos, els costos de gestió, tant per la part del qual dona la subvenció com per la part del qual la rep, moltes vegades no recomanen l'existència de la subvenció. En el mateix sentit, l'autor crida a replantejar les subvencions condicionades de capital, destinades a la construcció d'equipaments municipals. Si bé aquestes podien tenir sentit fa uns anys, actualment la sobreequipació que s'observa en molts municipis faria recomanable que aquests recursos es destinessin a incrementar el volum de la subvenció incondicionada que reben els municipis per part de la Generalitat.

A més, les subvencions condicionades suposen un límit a l'exercici de l'autonomia fiscal dels municipis, per la qual cosa haurien de jugar un paper clarament secundari. Si bé els nivells de govern autonòmic i central poden requerir l'ús d'aquesta mena de subvencions per a dur a terme la seva política territorial, els autors citats recomanen que s'evitin les transferències molt específiques, especialment si incorporen compromisos de

despesa futurs, i que permetin que els governs locals tinguin un cert marge de maniobra per a prendre decisions sobre aquestes.

Capacitat de decisió dels municipis sobre els seus ingressos

Cal tenir en compte que els municipis no disposen de cap mena de poder de decisió sobre els impostos en els quals participen, de manera que, a la pràctica, es poden considerar com una transferència de l'Estat. Per tant, la seva capacitat de decisió és nul·la en relació amb el 37,2% dels seus ingressos, corresponents a transferències (35%) i participacions en impostos (2,2%). La seva capacitat de decisió també és limitada per a la resta d'impostos municipals, la regulació dels quals és estatal. És a dir, és una llei estatal —Llei Reguladora de les Hisendes Locals— la que determina la configuració i funcionament dels impostos municipals, de manera que els ajuntaments només disposen d'una certa capacitat de decisió sobre alguns elements d'aquests impostos.¹¹ Per exemple,

és la llei estatal la que determina de quina manera es quantifica, en cada cas, la base imposable de l'impost, i la que regula la tarifa, les exempcions i les bonificacions, deixant un marge de maniobra molt limitat als municipis. A més, l'IBI, l'IAE i el IVTM són impostos obligatoris, mentre que l'IIVTNU i l'ICIO són potestats. Per tant, els ajuntaments tindrien una capacitat de decisió molt limitada sobre el 42,2% dels seus ingressos. I es podria afirmar que només tenen capacitat de decisió sobre la resta dels seus ingressos (20,6%), corresponents a taxes, preus públics i altres ingressos (15,3%) i ingressos patrimonials i financers (5,3%).

Tot i això, les taxes que poden cobrar els ajuntaments a canvi de la prestació de serveis públics també estan regulades per la Llei Reguladora de les Hisendes Locals. D'acord amb el que estableix la Llei, els ajuntaments poden fixar taxes per la prestació de serveis públics de competència local, sempre que no siguin de recepció voluntària per part del subjecte passiu i que no siguin activitats que ja realitzi el sector privat. A més,

10 SOLÉ VILANOVA, «La Hisenda municipal: crisi econòmica i crisi de gestió».

11 VILALTA (et. al), Autonomia y equidad en la

financiación municipal: dos principios compatibles.

L'import de les taxes rebudes a canvi de la prestació d'un servei no pot excedir, en el seu conjunt, el cost real o previsible del servei o activitat de què es tracti

la llei estableix que l'import de les taxes rebudes a canvi de la prestació d'un servei no pot excedir, en el seu conjunt, el cost real o previsible del servei o activitat de què es tracti. Com a conseqüència d'aquesta limitada capacitat de decidir sobre els seus ingressos, difícilment els ajuntaments poden respondre adequadament a les noves demandes de la ciutadania, ja que tenen una capacitat molt limitada per incrementar-los. Addicionalment, el poc marge de maniobra que tenen els ajuntaments per prendre decisions sobre la seva cistella impositiva també limita molt la seva capacitat per poder fer política redistributiva per la via de l'ingrés, augmentant la progressivitat dels seus tributs.

Per tant, si es vol que els municipis puguin donar resposta a les noves necessitats socials de la ciutadania —pobresa, desigualtat, habitatge, exclusió social...—, és necessari emprendre una reforma del sistema de finançament local, dirigida a incrementar la seva autonomia per regularles seves fonts tributàries i a ampliar aquestes fonts tributàries, reduint així la seva dependència de les transferències d'altres adminis-

tracions. Així, per exemple, es podrien implementar mesures dirigides a ampliar la capacitat recaptatòria de l'IBI, ja sigui ampliant la forquilla de tipus impositius que es poden aplicar, eliminant determinades exempcions que estableix la llei estatal o permetent que el valor de l'habitatge es determini en base al seu valor de mercat i no en base al seu valor cadastral.

En la mesura en què aquesta reforma anés acompanyada també d'una ampliació de les competències reconegudes dels ajuntaments en les polítiques pròpies de l'Estat del benestar, o que es pretengui finançar adequadament les polítiques que ja s'estan fent en aquest àmbit —per exemple, amb les polítiques d'habitatge social o llars d'infants—, s'hauria de considerar clarament la possibilitat que els ajuntaments rebessin part dels seus ingressos a partir de l'impost sobre la renda, ja fos en forma de participació —el que implicaria menys autonomia— o en forma de recàrrec —i per tant, amb més autonomia. ■

■ Bibliografia

- BAHL, Roy. «Financing metropolitan cities». A *(Diversos autors). Local Government Finance: The Challenges of the 21st Century, Second Global Report on Decentralization and Democracy*. pàg. 67-71. Cheltenham: Edward Elgar, 2010.
- BIRD, Richard. M. *Central Local Fiscal Relations and the Provision of Urban Public Services. RM 30*. Camberra: Australian National University Press, 1980.
- DURÁN, Josep Maria. «Els impostos municipals: anàlisi i proposta de millora». A *Nota d'Economia*, núm. 101, pàg. 66-78, 2013.
- MAS, Daniel; SALINAS, Paula; VILALTA Maite. «Informe sobre el gasto no obligatorio de los municipios españoles. Ejercicios 2004-2007». A *Colección Documentos e Informes*. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias (FEMP), 2011.
- SALINAS, Paula; TABERNER, Pere; VILALTA, Maite. *Propuestas de reforma del sistema de financiación local. Revisión de la literatura*. Madrid: Fundación Democracia y Gobierno Local, 2021.
- SOLÉ VILANOVA, Joaquim. «La Hisenda municipal: crisi econòmica i crisi de gestió». A *Revista Econòmica de Catalunya*, núm. 68, pàg. 18-25, 2014.
- VILALTA, Maite (coord.). «La despesa de caràcter discrecional dels ajuntaments i el seu finançament. Exercicis 2000-2005». A *Colecció Estudis, serie Govern Local*, núm. 6. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2008.
- VILALTA, Maite (et al.). *Autonomía y equidad en la financiación municipal: dos principios compatibles*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2015.

1934 - 1939

PIONERES

DEL MUNICIPALISME FEMINISTA

EXPOSICIÓ ITINERANT

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

arxiu

Estat Català, 1922-1931: el partit-moviment independentista que va contribuir al naixement d'ERC

vista prèvia >

Francesc Macià és un dels referents indiscutibles de l'independentisme. Emmirallat en el republicanisme irlandès funda Estat Català, un partit-moviment entès com una plataforma de formacions per lluitar per la independència. Un projecte que durà nou anys i que protagonitzarà episodis com els Fets de Prats de Molló. Estat Català, finalment, es dissol per donar pas a Esquerra Republicana de Catalunya el 1931.

Joan Esculies

Historiador i periodista

joanesculies@gmail.com

El partit-moviment Estat Català (EC) de Francesc Macià (1859-1933) va tenir una vida de nou anys, des de la posada en marxa de la idea, l'estiu de 1922, fins a la seva desaparició al març de 1931, després de ser una de les branques fundadores d'Esquerra Republicana de Catalunya. Aquesta cronologia, tan diàfana, ha patit i pateix encara intents de distorsió. Uns fruit del desconeixement. Altres de la voluntat d'apropiació —o de negació a ERC, segons es miri— del contorn ideològic de la primera organització del separatisme català, tal com s'anomenaven aleshores els qui professaven les idees que avui enquadra l'independentisme.

D'habitual s'adopta la data del 8 de juliol de 1922 com el dia de la fundació d'Estat Català.¹ Això, però, no és exacte. Aquell dissabte a la nit a la sala d'actes del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, Macià va donar a conèixer el seu projecte. Tanmateix, d'EC se'n desconeix la data exacta de constitució perquè ni els periòdics afins en van informar, cas que hi hagués un moment solemne que es considerés

com a tal, ni han aparegut actes de la fase primerenca de l'organització, si mai van existir.

Els promotors de la nova organització juntament amb Macià, d'aleshores 62 anys, van ser la Unió Catalanista —una entitat amb més quadres que militants que havia impulsat el 1891 les Bases de Manresa i representava el catalanisme pur i antielectoral—, el Club Separatista Català n.1 —sorgit del Centre Català de l'Havana i precursor d'una futura Federació Internacional de Clubs Separatistes Catalans—, la Federació Democràtica Nacionalista —formació prèvia de Macià i del mateix entorn— i el periòdic *La Tralla*.

No és casual que la presentació del projecte tingués lloc al CADCI. Els oficinistes, dependents i comercials formats al Centre eren la seva base natural. Els treballadors de coll blanc es trobaven —de manera esquemàtica— a mig camí dels treballadors de coll blau de les fàbriques i tallers que se sentien atrets sobretot per la CNT i pel Partido Republicano Radical d'Alejandro Lerroux (1864-1949) i de les classes mitjanes i mitjanes-altes que representava la Lliga Regionalista de Francesc Cambó (1876-1947).

La idea d'endegar EC va ser producte de l'encreuament de diversos factors. Després del fracàs de la campanya per un Estatut d'autonomia durant l'hivern de 1918 i 1919, Macià havia impulsat la fundació de la Federació Nacionalista Democràtica, que defensava l'autodeterminació de Catalunya per establir «una federació o confederació de tots els pobles de la Península, constituint els Estats Units d'Ibèria».² El partit havia obtingut un pèssim resultat a les municipals de 1920. En bona mesura perquè la seva base, els joves del CADCI, estaven massa imbuïts de l'abstencionisme electoral que pregonava el seu far, la Unió Catalanista, a la que estaven adherides moltes de les joventuts separatistes que havien proliferat a mitjans de la dècada de 1910.³

EC, per tant, era en primer terme un intent de superar aquesta experiència. Però que no se sabia com i de quina manera, queda palès en el fet que mentre endegava aquest segon

2 MOLAS, «Federació Democràtica Nacionalista (1919-1923)».

3 ESCULIES, «El nacionalismo radical catalán (1913-1923)».

1 En ocasions es diu el 18 de juliol, per error.

En la Conferència Nacional Catalana, la proposta de Macià d'apostar per una via insurreccional per fer un salt qualitatiu en la resolució del plet catalanista havia estat rebutjada

projecte, Macià no es desfeia encara del primer, al que veia com el seu propi partit en el si d'EC, entès com una plataforma.

En segon lloc, EC naixia del desencís en la Conferència Nacional Catalana, celebrada els dies 4 i 5 de juny de 1922. La proposta de Macià d'apostar per una via insurreccional per fer un salt qualitatiu en la resolució del plet catalanista havia estat rebutjada de manera clamorosa pels assistents. La formació resultant d'aquella conferència, Acció Catalana, volia anar més lluny del regionalisme lligaire, però no tan lluny. I a Macià, de qui no s'ha d'oblidar en l'anàlisi de la seva trajectòria els trenta anys que havia exercit com a militar, li costava no veure implementada la seva voluntat.

En tercer lloc, hi havia el condicionant de la Guerra del Marroc. Per si no havia quedat clar fins aleshores, a l'estiu de 1921 el desastre d'Annual havia deixat al descobert les mancances de l'exèrcit espanyol. I a Macià un dels principals eixos que l'havien mogut com a diputat a Corts, des de la seva elecció al 1907 i malgrat haver renunciat al cos d'enginyers militars, era la preocu-

pació per l'exèrcit. Durant més d'una dècada Macià patia des de l'escó per la inoperància dels polítics espanyols de dotar a l'Estat espanyol d'un braç armat en condicions.⁴ A això s'afegia l'espectacle galdós de veure com el règim d'Alfons XIII enviava al nord d'Àfrica generacions senceres de xicots que, sota l'excusa de la bandera, anaven a defensar els interessos econòmics dels polítics de la Restauració.

Lligat amb aquest aspecte, Macià, ja a l'estiu de 1922, havia començat a dibuixar el contorn de la seva crítica a l'Estat, fruit d'anys de discursos a les Corts. Apuntava, per exemple, que a l'Estat l'analfabetisme s'enfilava al 60% per assenyalar que l'educació no funcionava. També que hi havia milers de víctimes de malalties infeccioses, per demostrar que la sanitat feia aigües. Que l'Estat enviava al Marroc «*la nostra joventut i els nostres cabals, que persegueix als obrers sense resoldre el problema social, que manté vigent la llei de jurisdiccions i ataca el nostre Dret i la*

---

4 ROIG i ROSICH. *Francesc Macià, polític, teòric, agitador: documents (1907-1931)*.

nostra llengua».⁵ I que, a més, Catalunya patia un «*dèficit econòmic*» de 4.650 milions de pessetes.

El darrer aspecte determinant en l'aparició d'EC van ser els potents ecos del conflicte irlandès que irradiava a tot el continent. L'Alçament fallit de Pasqua de 1916 havia significat un punt de no retorn en la relació d'Irlanda amb el Regne Unit i els nacionalistes catalans no n'havien quedat al marge. A l'estiu de 1922, però, la situació havia canviat i ja no eren els nacionalistes irlandesos en el seu conjunt els qui s'enfrontaven a les tropes britàniques, sinó que ho feien entre ells. Després de la firma del Tractat Angloirlandès al desembre de 1921, els independentistes irlandesos s'havien dividit. Per una banda hi havia els qui donaven suport a l'acord i, per tant, l'establiment d'un Estat Lliure d'Irlanda, com Arthur Griffith (1871-1922) i Michael Collins (1890-1922), encara que calgués jurar fidelitat al rei Jordi V d'Anglaterra, renunciar al nord de l'illa, i acceptar que el sud esdevingués un domini semi-sobirà dins la naixent Mancomunitat Britànica en

---

5 FOMENT, «La conferència d'En Macià».

Macià no negava que Catalunya es pogués federar posteriorment amb la resta de l'Estat espanyol o altres territoris, però abans havia de ser independent

comptes d'una república completament independent. I, d'altra banda, es trobaven els contraris a l'acord, capitanejats pel carismàtic Eamon de Valera (1882-1975) que, amb l'orgull ferit per no haver tingut la darrera paraula en la signatura del Tractat, s'hi oposava. Macià de bon principi va ser partidari d'aquest darrer. I ja durant el míting de presentació del projecte d'EC es van repartir fulls volants en favor dels irlandesos que es batien per la Irlanda plenament independent.⁶

A partir d'aquell juliol, Macià i el seu estol de col·laboradors van iniciar una frenètica activitat per donar a conèixer el seu projecte fora de Barcelona, de manera destacada al litoral i a les comarques de ponent, aprofitant que les Borges Blanques eren l'epicentre de la seva força electoral. En aquesta fase primerenca, però, l'aposta de Macià encara no era decidida. Mentre madurava el projecte, mantenia reunions amb el republicanisme, el catalanista i el que no ho era —amb Marcel·lí Domingo (1884-1939), Lluís Companys (1882-1940) i altres noms insignes—,

per explorar una confluència a partir d'una Federació d'Esquerres Catalanes, que pogués prendre el nom de Partit Republicà Nacionalista Català.⁷

Aquesta via, però, no va quallar perquè les opcions més extremes, representades per Macià i el seu amic Domingo, no van posar-se d'acord en quin model d'estat defensarien. La posició d'ambdós davant la qüestió del Marroc va ser central per dilucidar-ho. Pel segon, la reivindicació —la preocupació per les lleves— s'havia de fer extensible a tot l'Estat perquè per Domingo, l'Estat espanyol en el seu conjunt era l'element primordial. Macià, en canvi, rebutjava l'autonomia, «no *accontentant-se sinó amb la independència absoluta de Catalunya*». I tampoc era partidari de «*la federació que molts preconitzen perquè sempre fora un pacte d'amo i esclau, mentre els pobles que pactin no siguin independents*». I és que Macià no negava que Catalunya es pogués federar posteriorment amb la resta de l'Estat espanyol o altres territoris, però abans havia de ser independent. I en cas que ho fes, «*hauria de ser*

sempre a base de no haver de prendre mai part en cap guerra de conquesta [en relació amb la del Marroc]».⁸

El fracàs d'aquesta via va servir per desbrossar el camí al procés organitzatiu d'EC. D'entrada el 15 de novembre de 1922 va aparèixer *L'Estat Català. Publicació de Orientació Nacional*, amb redacció al carrer Sant Honorat, 7, al barri de Ciutat Vella de Barcelona, seu de la Federació Democràtica Nacionalista. És important notar que l'objectiu polític final, el nom de l'organització i el del seu òrgan portaveu eren tot una mateixa cosa: Estat Català. Aquest mimetisme nominatiu feia que sovint quan, per exemple, Macià discursava i esmentava «Estat Català» no quedés clar si es referia a l'objectiu o a l'organització. No es tractava de manca de perspectiva, sinó ben al contrari d'ambigüitat calculada perquè essent el cap d'Estat Català —formació— ja era, de facto, el cap de l'Estat Català —territori.

En el seu primer número, la publicació ja admetia que l'EC es trobava en fase de preparació i d'organització i

6 EL DILUVIO, «Mitin de afirmación nacionalista».

7 RENAIXENÇA, «Assemblea d'esquerra catalana».

8 LA VEU DE CATALUNYA, «Míting d'Esquerra».

EC era un partit-moviment amb una lògica de transversalitat al marge de dretes i esquerres amb dues línies paral·leles, una de política i una de militar, copiant l'esquema del Sinn Féin irlandès

demanava al jovent de formar part de «l'exèrcit alliberador de Catalunya». Per Macià, de nou imitant el Daíl Eirean —el parlament revolucionari irlandès instaurat el 1918— calia constituir una unió sagrada, elegir un parlament, proclamar la sobirania —l'Estat Català— i defensar-la amb aquest exèrcit. En síntesi, copiar el model d'Irlanda.

D'altra banda, el clam a la joventut era una de les característiques destacades de tot nacionalisme, l'apel·lació a l'energia renovadora enfront a allò obsolet que es volia canviar, la projecció al futur. I també una característica dels moviments polítics i ideologies de l'inici del segle XX. Molts joves van sentir-se atrets per Macià en la mesura que les seves paraules, per intransigents, agressives o aventureres que poguessin semblar a d'altres edats, ells les percebien clares, dignes, idealistes.⁹ Del macianisme, els crítics veien la nova proposta com l'aparició «d'una nova Capella [política]». En canvi, des de dins, es pregonava que l'alliberament nacional no seria obra «d'un partit per gran que aquest fos», cosa

que considerava una utopia, en una nova crítica a la Lliga. Per contra es presentava Estat Català com un moviment que agrupés tothom i que en fos el mitjà d'expressió i invitava als «homes dels diferents camps del nacionalisme sense abdicar de cap de vostres conviccions peculiars, abans el contrari, defensant-les i propagant-les» per mitjà d'aquest.¹⁰

Així doncs, EC era un partit-moviment amb una lògica de transversalitat al marge de dretes i esquerres amb dues línies paral·leles, una de política i una de militar, copiant l'esquema del Sinn Féin irlandès. Aquesta segona branca, Macià tenia clar que no volia que fos un passatemp o d'un enardiment de cara a la galeria. És per això que reclamava «serietat» per bastir una organització en silenci «prescindint de crits, de cants i de cintes» perquè «l'èxit està renyit amb els quixotismes». I demanava paciència per quan les oportunitats arribessin no els trobessin «cantant, amb un llacet a la solapa».¹¹ Precisament el símbol que va popularitzar ja aleshores EC era

la bandera estelada —amb triangle blau i estel blanc sobre les quatre barres.

Estat Català no es dibuixava com una organització o partit polític que aspirés a trobar fórmules de convivència amb altres nuclis de nacionalistes per una lluita electoral sinó sobre un punt únic: «la llibertat nacional de Catalunya sense limitacions que minvin el seu dret a viure com qualsevol altre estat mundial». I es veia com «la federació nacional de tots els catalans de conformitat amb aquestes condicions bàsiques».¹² El principal entrebanc, però, era que les formacions estrictament polítiques com Acció Catalana no tenien el menor interès en diluir-se sota el paraigua de Macià.

Per si hi havia despistats, Macià va voler deixar clar també que «el nostre nacionalisme no és certament un feixisme, ni som uns 'camelots du roi'».¹³ És antiimperialista i fonament democràtic. Pugnem igualment per la llibertat de la Nació, com per la

¹² L'ESTAT CATALÀ, «Comentaris».

¹³ Els 'Camelots du roi' va ser la força de xoc, fundada el 1908, del moviment d'extrema dreta monàrquica Acció Francesa que tenia per ideòleg Charles Maurras (1868-1952).

¹⁰ L'ESTAT CATALÀ, «Per l'Estat Català».

¹¹ L'ESTAT CATALÀ, «Serietat».

⁹ XURIGUERA, *Els exiliats acusen*.

Estat Català va maldar per teixir aliances contra el règim de Primo de Rivera amb la Unió Socialista de Catalunya, Acció Catalana, la formació republicana de Domingo i Companys i la CNT

llibertat dels homes de la Nació». ¹⁴ EC es definia, a més, partidària del «lliure albir de l'individu» i que l'Estat català, país, es constituís amb una federació de municipis autònoms essent Catalunya una república federativa. També s'obria a formar una Confederació catalana amb altres territoris poblats de «*raça catalana*» com «*València, les Mallorques i el Rosselló*». Fins i tot a la constitució dels Estats Units de la Occitània amb les terres de més al nord. Sense tancar-se a altres «*llaços confederals, sens perjudici per a nostra sobirania nacional*». ¹⁵

Després d'un any i escaig de treballs organitzatius, mig públics, mig clandestins, el cop d'estat del capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera (1870-1930), el 12 de setembre de 1923, va fer saltar pels aires la feina d'implantació en el territori que es duia a terme. En aquell moment, al marge del nucli impulsor d'Estat Català sorgit de la Federació Democràtica Nacionalista, en formaven part 22 entitats i quatre publicacions, i als que calia sumar

les entitats Esquerra Catalana i Unió Catalanista. Resulta difícil calcular quantes persones s'hi podien aplegar perquè alguns grups eren reduïts i d'altres com aquesta darrera benemèrita entitat s'havia esllanguit amb els anys. Això al marge de l'afiliació múltiple existent. ¹⁶

Macià, alertat d'una detenció imminent, va creuar la frontera d'immediat, gairebé sense equipatge i va instal·lar-se a Perpinyà. La situació canviava. A partir d'aquest moment la implantació d'EC a Catalunya va haver de fer-se de manera totalment clandestina, provant d'escapar de la repressió del nou règim dictatorial. A la segona meitat d'octubre de 1923, el líder d'EC va instal·lar-se a París. D'una banda perquè les autoritats franceses el volien lluny de la frontera, per estalviar-se problemes amb les primoriveristes. De l'altra, perquè la capital francesa era l'urbs del continent per on passava tot i des d'on podia aconseguir publicitar de manera més eficaç el seu projecte i establir els contactes necessaris que li calgués.

L'interès en la informació per mantenir enquadrats els seus membres quedava palès en l'impuls ben aviat del *Butlletí L'Estat Català* i després del *Butlletí de Catalunya*, publicats a París, però elaborats en bona mesura a Barcelona. Malgrat els textos abrandats que s'hi publicaven, destinats a enardir el jovent, l'exmilitar no era cap eixelebrat, ni un idealista sense pla que ho fixés tot a la improvisació. Al contrari, Macià sabia molt bé on volia anar. La qüestió era que els partits del seu entorn també tenien el seu objectiu i que les circumstàncies no acompanyaven.

Des de finals de 1923 i fins a l'inici de 1926, Estat Català va maldar per teixir aliances contra el règim de Primo de Rivera amb la Unió Socialista de Catalunya, Acció Catalana, la formació republicana de Domingo i Companys i la CNT. L'entesa no va funcionar amb cap, si bé una facció anarcosindicalista va obrir-se a col·laborar més estretament amb Macià. Incapaç, però, de bastir un front comú perquè uns no estaven d'acord amb endegar una insurrecció armada i els altres no veien clar limitar-ne el marc a Catalunya. EC també va establir contactes amb nacionalistes bascs, gallecs, irlandesos i, fins i tot, indis.

14 L'ESTAT CATALÀ, «Per la França».

15 L'ESTAT CATALÀ, «De federalisme».

16 L'ESTAT CATALÀ, «Secció oficial».

Macià va optar per endegar la insurrecció en solitari amb els homes —un centenar— i les armes a l'abast

Organitzativament, EC pivotava entre París i Barcelona. A la capital francesa hi havia l'anomenat Estat Major que, en essència, es reduïa a Macià. Juntament amb ell hi havia un perfil sènior, Josep Bordas de la Cuesta (1877-1943), que es podia considerar un lloctinent, encara que a l'exmilitar no li agradaven les categoritzacions que poguessin donar a entendre que el seu poder era limitat. L'envoltaven secretaris —i aspirants a escriptor—, com Josep Carner-Ribalta (1898-1988), sobretot pel seu coneixement de llengües, i Ventura Gassol (1893-1980). Mentre que a Catalunya, el directori interior va quedar configurat per Josep Riera i Puntí (1885-1949) en nom d'Unió Catalanista i dels catalans d'Amèrica, el delegat d'Acció Catalana, Manuel Carrasco i Formiguera (1890-1938), ben connectat amb els cercles catòlics i esportius i Jaume Aiguader (1882-1943), militant de la USC i que a la pràctica en seria el membre més actiu. La relació entre ambdós punts es feia per correus com Joan Boladeras, aprofitant el seu ofici de comercial de fruita, o bé tota mena de vells amics de Macià, quan viatjaven a França. Els nodes secundaris de més relleu entre ambdues urbs eren

Perpinyà i Tolosa. En la primera el cap d'EC era Artur Coromines, mentre que la segona era Roc Boronat (1897-1965). En una primera fase també Daniel Cardona (1890-1943) actuava d'enllaç a Perpinyà, però ben aviat es va convertir en cap de la dissidència interna que demanava passar a l'acció sense més demora. En començar el 1925 la relació d'aquest amb Macià es va fer insostenible i Cardona va ser relegat de l'organització.

Precisament el Sant Jordi d'aquell any, EC va llançar l'Emprèstit Pau Claris per aconseguir fons per armar l'exèrcit que preparava Macià per fer una incursió a Catalunya que suposés l'espurna d'una revolta general contra el règim. El plantejament no era nou. Ja la nit de la presentació d'EC al CADCI al juliol de 1922 havia donat a conèixer el projecte del «Tresor Català» amb què finançar l'organització. La col·lecta, però, va fracassar. Els catalans a penes van col·laborar-hi i Macià va veure's abocat a explorar altres vies per finançar-se. Essent la més sonada i agossarada, la de viatjar fins a Moscou a les acaballes de 1925 per cercar el suport dels soviets. Les

pugnes internes, però, que vivien els aspirants a rellevar Vladimir Lenin (1870-1924) —Ióssif Stalin, Lev Trotski (1879-1940), Grigori Zinóviev (1883-1936), Nikolai Bukharin (1888-1938) i Lev Khamenev (1883-1936)— van impedir que la col·laboració quallés.¹⁷

Va ser aleshores quan Macià va optar per endegar la insurrecció en solitari amb els homes —un centenar— i les armes a l'abast, juntament amb una vintena d'italians —potser alguns més, però no gaires més— que se suposava que tenien experiència prèvia en els combats de la Primera Guerra Mundial, però que en essència eren antifeixistes fugits d'Itàlia amb ànim d'aventura i dificultats per trobar feina. I Macià, cal no oblidar-ho, proporcionava menjar calent i abillament, a més de pagar un sou per les missions del seu exèrcit.

La invasió va preveure's per l'11 de setembre de 1926, per aprofitar l'emotivitat de la data a Catalunya, però el retard en el lliurament d'armes va fer que es posposés fins

¹⁷ UCÉLAY-DA CAL; ESCULIES, *Macià al país dels soviets*.

El gruix de les comunitats catalanes no tenia entre les seves prioritats finançar la Catalunya independent

a principis de novembre. Aleshores, la gendarmeria, que feia temps que estava sobre la pista, va detenir pràcticament tot el contingent. A Macià el dia 4 a Prats de Molló, on tenia instal·lat el quarter general. D'aquí el nom que reberen els fets.

El gruix dels joves detinguts van ser expulsats, gairebé tots a Bèlgica o Luxemburg. Macià i una quinzena dels seus homes, els que França va considerar de més relleu, van ser jutjats durant tres dies a finals de gener de 1927. L'organització va aprofitar el judici com a al·taveu per donar a conèixer els seus objectius i plantejaments. Macià, per la seva edat i posat de cavaller al capdavant d'una empresa que a molts els semblava extemporània, va generar un notable simpatia. Ho va aprofitar per publicar el llibre narrant els fets i el judici *La Catalogne rebelle. Tout le procès des conjurés catalans précédé d'une notice sur la Catalogne et son mouvement National et suivi de quelques documents officiels*, compilat per Carner-Ribalta.

Estat Català va entrar aleshores en una nova fase. A la pràctica l'organit-

zació es va enfonsar i l'interior i l'exili van quedar més aïllats i descoordinats. D'una banda, Jaume Aiguader va guanyar relleu i en la mesura en què l'oposició al règim guanyava cos i, sobretot, el republicanisme sortia de la seva letargia inicial, va passar a exercir la figura reconeixible de l'organització a Barcelona. A França a penes s'hi van poder quedar un grapat d'homes com els germans Josep i Lluís Fontbernat, pels contactes previs que hi tenien. A Brussel·les el gruix d'expatriats va tenir dificultats per sobreviure i trobar feina. Els fons de Macià, en bona mesura obtinguts del rèdit de les terres de la finca de Vallmanya, herència de la seva esposa Eugènia Lamarca, no eren infinits (1866-1937).¹⁸

Davant d'aquesta situació, a les acaballes de 1927 Macià i Gassol van emprendre un viatge pel continent americà. De nou es tractava d'emular el que Eamon de Valera havia fet per recaptar diners per la seva empresa d'alliberament nacional. En el cas català el resultat va ser infinitament més modest. El gruix de les comunitats catalanes no tenia entre les

seves prioritats finançar la Catalunya independent. Quan Macià va recórrer des de Nova York al con sud ja n'era conscient, però també que bona part dels recursos que li havien permès comprar armes per a la insurrecció fallida havien sortit també d'allà.

El viatge, que havia posposat ja abans en nombroses ocasions segurament perquè no trobava a qui encarregar-li o a qui deixar al càrrec d'EC a París en la seva absència, va estar carregat de bones intencions. A Cuba, on hi havia la comunitat més desperta nacionalment, fins i tot va acordar un projecte de Constitució per a la República Catalana que anhelava. I va obrir-se a reformular EC en un Partit Separatista Revolucionari de Catalunya, de caire intercontinental. Va retornar a Bèlgica, on bona part dels seus antics homes es donaven per desvinculats del projecte.

Al setembre de 1930 va tornar a Catalunya —sense permís governatiu— però en el marc de la Dictablanda se'l va expulsar de nou. No va ser fins al febrer de 1931 quan Macià va poder retornar definitivament. Va arribar just a temps d'impedir que

18 ESCULIES, «El cru exili belga de Macià».

Macià va participar a la Conferència d'Esquerres Catalanes en la fundació d'un nou partit, ERC. D'aquesta manera el seu partit-moviment va desaparèixer

Aiguader orientés la marca d'EC cap al socialisme. A mitjans de març, Macià va participar a la Conferència d'Esquerres Catalanes en la fundació d'un nou partit, ERC. D'aquesta manera el seu partit-moviment va desaparèixer. I amb ell la idea de bastir una plataforma transversal del separatisme. Va continuar amb ànim de ser un partit de masses, com va aconseguir, però enquadrant-se en l'eix del centre-esquerra del tauler. Amb la consecució de la República i de l'autonomia, el plantejament inicial d'EC perdia força. La situació del catalanisme al 1931 tenia poc a veure amb la de 1922 i l'esperança dipositada en el nou règim republicà era molta.

La desaparició de l'Estat Català autèntic va permetre que aparegués l'Estat Català-Partit Proletari, després Estat Català-Força Separatista d'Extrema Esquerra, d'influència marxista.¹⁹ Els joves que per edat no havien pogut formar part de l'empresa de Prats de Molló, com Miquel Badia (1906-1936) i Josep Dencàs (1900-1966), van reclamar-ne el nom

per fundar a partir de l'estiu de 1931 les Joventuts d'Esquerra Republicana - Estat Català (JEREC), amb l'aval d'alguns membres veterans com Gassol i Aiguader. Aquests van veure en l'abrandament del jovent una via per fer valdre les seves opcions més nacionalistes dins del govern de la Generalitat i d'ERC, enfront adversaris i pròpies corrents republicanes i socialdemòcrates.

A finals de maig de 1936, després de l'assassinat dels germans Miquel i Josep Badia, Dencàs va fundar un Estat Català a partir dels expulsats o descontents per la línia que Lluís Companys impulsava a ERC en sortir de la presó arran dels Fets d'Octubre de 1934, confluint amb altres organitzacions separatistes crítiques amb la «renúncia» a la República Catalana, com el Partit Nacionalista Català i Nosaltres Sols! El partit, no pas sense corrents i escissions, va sobreviure la Guerra Civil i l'exili.²⁰ El 1977 va registrar-se un nou Estat Català, que perviu.

Tots aquests partits que van anomenar-se o adjectivar-se com Estat

Català no eren ni l'Estat Català de Macià, ni els seus continuadors. Allò que han pretès és atribuir-se un lligam amb l'organització original per presentar-se com els hereus ideològics d'aquell macianisme. Un afany que ha contribuït a mitificar l'Estat Català inicial i, en certa manera, a confondre'n el significat, com si fos una formació que, com el riu Guadiana, desaparegués i aparegués en distintes fases. Inclús a deformar allò que havia estat: un partit-moviment amb unes característiques molt particulars.

Enguany, per tant, es commemora el centenari de la fundació de l'Estat Català de Francesc Macià al 1922, però la formació només perviu en la història d'ERC, partit al qual, dissolent-s'hi al 1931, va contribuir a formar. ■

19 UCELAY DA CAL, «La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)».

20 RUBIRALTA, *Estat Català sota el franquisme*.

■ Bibliografia

EL DILUVIO. «Mitin de afirmación nacionalista». A *El Diluvio*, de 9 de juliol de 1922, pàg. 31.

ESCOLIES, Joan. «El nacionalismo radical catalán (1913-1923)». A *Espana Contemporanea*, núm. 43, pàg. 7-28, 2013.

ESCOLIES, Joan. «El cru exili belga de Macià». A *El País*, de 23 de novembre de 2017, pàg. 1-3.

FOMENT. «La conferencia d'En Macià». A *Foment. Diari Nacionalista Republicà*, de 7 d'abril de 1922, pàg. 2.

LA VEU DE CATALUNYA. «Miting d'Esquerra». A *La Veu de Catalunya*, de 2 de febrer de 1923, pàg. 6.

L'ESTAT CATALÀ. «Per l'Estat Català». A *L'Estat Català*, 15 de novembre de 1922, núm. 1, pàg. 4-5.

L'ESTAT CATALÀ «Serietat». A *L'Estat Català*, de 15 de novembre de 1922, núm. 1, pàg. 6.

L'ESTAT CATALÀ «Comentaris». A *L'Estat Català*, de 15 de gener de 1923, núm. 5, pàg. 5.

L'ESTAT CATALÀ. «Per la França». A *L'Estat Català*, d'1 de febrer de 1923, núm.6, pàg.1.

L'ESTAT CATALÀ. «De federalisme». A *L'Estat Català*, d'1 de febrer de 1923, núm.6, pàg.4.

L'ESTAT CATALÀ. «Secció oficial». A *L'Estat Català*, d'1 de febrer de 1923, núm. 6, pàg. 5-6.

MOLAS, Isidre. «Federació Democràtica Nacionalista (1919-1923)». A *Recerques:*

història, economia, cultura, núm. 4, pàg. 137-153, 1974.

RENAIXENÇA. «Assemblea d'esquerra catalana». A *Renaixement: setmanari nacionalista republicà autonomista portaveu de les esquerres del districte del Vendrell*, de 20 de gener de 1923, pàg. 3.

ROIG i ROSICH, Josep M. *Francesc Macià, polític, teòric, agitador: documents (1907-1931)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2010.

RUBIRALTA, Fermí. *Estat Català sota el franquisme 1939-1968*. Barcelona: Editorial Base, 2021.

UCELAY DA CAL, Enric. «La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)». A *Recerques: història, economia, cultura*, núm. 8, pàg. 159-206, 1978.

UCELAY-DA CAL, Enric; ESCULIES, Joan. *Macià al país dels soviets*. Barcelona: Edicions de 1984, 2015.

XURIGUERA, Ramon. *Els exiliats acusen*. Badalona: Proa, 1930.

explorador

És possible governar amb idees d'esquerra a Colòmbia?

vista prèvia >

La victòria històrica de Gustavo Petro a les eleccions colombianes ha fet possible el primer govern d'esquerres del país. Aquest fet comporta uns desafiaments d'alta volada per al president: des de l'ancoratge constitucional de la seva proposta després de dècades de governs conservadors, la demostració de la seva viabilitat o la destresa a la governança. Un repte majúscul perquè aquesta victòria històrica no sigui foc d'encenalls.

Héctor Riveros Serrato

Advocat constitucionalista i analista polític. Professor de la Universidad Externado de Colombia. Exdirector de l'Institut de Pensament Liberal.

Gustavo Petro (1960), un exguerriller que professa una doctrina d'esquerra tradicional, va resultar elegit el juliol del 2022 president de Colòmbia per una mica més de la meitat dels votants que van participar a l'elecció. Va derrotar una mena d'*outsider*, que en realitat no importava d'on provenia, i que complia la consigna d'aquella altra meitat d'electors: qualsevol menys Petro.

El resultat de l'elecció va marcar una fita a la història de Colòmbia: per primera vegada s'elegia un govern d'esquerres, després de gairebé dos-cents anys d'eleccions, interrompudes per períodes molt breus, fet que suposa un canvi de paradigma que es veurà si el sistema és capaç d'as-similar, permetre que es desenvolupi i sotmetre, novament, a l'examen electoral d'aquí a quatre anys.

Els que van guanyar

Petro s'identifica com a revolucionari, en el sentit més clàssic d'aquells que qüestionen el capitalisme com a generador de benestar, alhora que accepta els principis de l'organització de l'estat liberal i es proclama

com a promotor i defensor de la Constitució colombiana adoptada el 1991, a l'albada de l'acord que va permetre la desmobilització del grup insurgent a què va pertànyer.

Va liderar una amplíssima i heterogènia coalició —figura a la que tampoc no està acostumada la política a Colòmbia— conformada pels més variats sectors d'esquerra tradicional, des de reductes comunistes fins a socialdemòcrates moderats i un estès conjunt plural d'organitzacions socials que agrupen activistes de causes que d'alguna manera han substituït els partits a l'acció política.

Els sectors que van donar suport originalment a la seva elecció van aconseguir aproximadament el 30% dels escons del legislatiu, cosa que l'obliga —per governar— a ampliar la coalició amb sectors de centre, i fins i tot de centre dreta, de partits tradicionals als quals ha combatut.

Aquestes tres condicions: a) ser un «revolucionari constitucionalista»; b) la de comandar una ansiosa, heterogènia i ambiciosa demanda de canvi; i c) la de no comptar amb les

majories parlamentàries suficients, el posen en una mena de tall de navalla per demostrar que és possible un projecte «revolucionari» dins del marc de la constitució i que es pot fer un «canvi» significatiu sense que impliqui ruptura amb l'ordre establert.

Aquest repte del president Petro és, paradoxalment, el mateix de tot el sistema institucional i dels defensors de l' statu quo: provar que la democràcia és prou pluralista per permetre que hi hagi un govern que, dins dels límits constitucionals, promogui idees diferents.

En les dues darreres dècades, alguns països d'Amèrica Llatina han aconseguit superar la prova i diversos han fracassat en l'intent. A Veneçuela i Nicaragua, els que van comandar l'experiment van decidir trencar l'ordre constitucional; a Perú, Bolívia i Equador es mantenen a flor d'aigua, mentre que a Argentina, Mèxic, Uruguai i Xile ha resultat possible.

Ara bé, és clar que una cosa és aconseguir que els processos es portin raonablement dins d'un ordre

La diferència entre esquerra i dreta és la manera com es dirigeix l'economia i com es proveeixen els béns i serveis públics

constitucional acceptat majoritàriament, i una altra de molt diferent és si el resultat en termes de benestar ha estat positiu o negatiu per a la població. Aquesta és una altra valoració.

La diferència entre uns i altres

Si l'esquerra democràtica accepta els principis de les democràcies liberals, com els accepta Gustavo Petro, amb totes les arestes de reconeixement i protecció de drets humans, de garanties institucionals a partir de la clàssica separació de poders i del respecte pels processos electorals, la pregunta és, què és el que diferencia l'esquerra de la dreta?

La resposta és senzilla, i en el cas de Petro encara més. La diferència entre esquerra i dreta és la manera com es dirigeix l'economia i com es proveeixen els béns i serveis públics.

El president de Colòmbia és un economista que fustiga la idea del mercat com a regulador del procés productiu, crític a ultrança del neoli-

beralisme, i convençut que l'Estat ha d'estar pràcticament a tot arreu, no només com a regulador o controlador, sinó com a agent econòmic directe.

Colòmbia va acollir disciplinadament, durant gairebé 35 anys, una idea diferent, la que resumia l'expresident Juan Manuel Santos (1951) i que atribuïa a la tercera via de l'anglès Tony Blair (1953), que havia d'haver mercat fins on fos possible, i estat —només— on fos necessari. Per això l'elecció de Petro significa un canvi profund, que difícilment resultarà indolor.

Des del govern del president liberal Virgili Barco (1921), que va governar entre 1986 i 1990, es van abandonar les teories keynesianes i cepalines que van primar en els temps del denominat Front Nacional (1960-1982) i es va avançar en un procés de privatització d'empreses públiques, desregulació de l'economia, obertura econòmica i permissió que el sector privat coparticipés en la provisió de béns i serveis públics.

Aquest procés ha tingut èxit en l'ampliació de cobertures en matè-

ries d'accés a la salut; de serveis públics a les llars, com són l'energia elèctrica i l'aigua potable; de desenvolupament de sectors com el portuari i la infraestructura viària, però ha produït enormes disparitats en termes regionals i sectors poblacionals que no accedeixen als beneficis que en zones urbanes semblen innegables.

Al mateix temps, amb el desenvolupament d'aquest model va créixer un sistema financer vigorós, però que també deixa fora amplis sectors de la població, van sorgir forts grups empresarials associats a la prestació de serveis públics i l'explotació de negocis relacionats amb béns estatals per mitjà de les concessions o llicències, tot encoratjat per una classe tecnòcrata sobreeixint que va ocupar tots els llocs a les agències econòmiques, incloent-hi el Banc Central.

Simultàniament, l'economia colombiana va créixer de la mà de l'explotació i l'exportació de *commodities* com el petroli i el carbó, que han experimentat diverses èpoques de bonança de preus internacionals i que han sostingut un exercici

Petro ha sumat la causa de la lluita contra el canvi climàtic i ha concentrat les seves crítiques a l'economia extractivista

macroeconòmic raonablement bo, que fins i tot va permetre disminuir índexs de pobresa, encara que, això sí, augmentant la desigualtat mesurada pel coeficient Gini fins a nivells d'entre els pitjors de la regió.

Des que Gustau Petro es va reincorporar a la vida civil, ha fet la seva carrera política qüestionant els beneficis d'aquest model. Considera que drets com el de la salut i la seguretat social es van convertir en negocis, i que la sortida de l'Estat de la prestació de determinats serveis els va convertir en inassolibles per a amplis sectors de la població.

A aquesta controvèrsia clàssica entre els sectors de la banda dreta de l'espectre polític i els de la banda esquerra, Petro va sumar la causa de la lluita contra el canvi climàtic i va concentrar les seves crítiques a l'economia extractiva, que en un país com Colòmbia representa almenys el 60% de les exportacions. Tot això sumat acaba convertit en un enorme desafiament a les receptes de l'ortodòxia econòmica.

Amb aquest panorama, cada dia del «govern del canvi» —com els agrada

anomenar-se— serà una batalla ideològica, doctrinària i, és clar, política, de mesura de forces entre una concepció econòmica i l'altra.

Per a Petro és una coincidència molt desafortunada que l'inici del seu govern convisqui amb un escenari de crisi mundial producte de múltiples factors que auguren una recessió mundial i l'afectació amb factors com la devaluació i la inflació que serviran perquè els seus crítics arrenquin amb avantatge i puguin atribuir a les seves polítiques els efectes negatius atribuïbles a la invasió russa a Ucraïna, les cuades de la pandèmia de la Covid-19 i la turbulència universal.

La governabilitat

Com es planteja la batalla política en aquest context? Vet aquí la clau. D'una banda, hi ha l'exercici legítim de l'oposició i de la contradicció a les polítiques públiques del govern, i de l'altre, traspasant una línia tènue, el sabotatge sistemàtic i coordinat de diversos factors de poder que conflueixen en la defensa dels interessos que es posen en joc amb el canvi de les polítiques que proposa Gustavo Petro.

Com ja s'ha indicat, al llarg de les tres dècades de desenvolupament del model qüestionat, ple de bondats i de defectes, van créixer empreses que executen obres civils; administren estalvis de pensions; presten serveis de salut i administren els seus recursos; presten serveis públics d'electricitat, telefonia, neteja, aigua potable, internet; exploten hidrocarburs i mineria; els bancs i les asseguradores s'han enfortit, i una llarga llista de més exemples, es va formar alhora una elit intel·lectual lligada a aquell model que ocupa càrrecs públics, dirigeix les universitats privades, té centres de pensament i influeix en la formació de l'opinió pública a través de mitjans de comunicació tradicionals i de xarxes socials.

Tots ells es resisteixen al «canvi de model» i usen els instruments que tenen a la mà per fer-ho, un dels quals són els partits polítics amb representació al Congrés i que els han promogut en el passat recent.

Per la seva banda, el govern compta amb una base del 30% del Congrés, una coalició feble, però coalició al cap i a la fi, amb què completa la majoria parlamentària i confia a tenir

Colòmbia és un país fortament afligit per la violència causada per múltiples factors, entre els quals el narcotràfic, que ha marcat la vida institucional

suport ciutadà i mobilització a partir de l'àmplia base d'organitzacions socials que han confluït al Pacto Histórico que lidera el president Petro.

Aquesta darrera variable, la del suport ciutadà, sempre és incerta. Els crítics del govern creuen que, com ha passat a Xile amb el govern d'esquerra que presideix Gabriel Boric (1986), s'esvairà en la mesura que no millorin les condicions econòmiques i socials de la població.

Al govern confien que, amb l'augment de subsidis directes que començaran a distribuir-se aviat amb la justificació de combatre la pobresa, aquest suport fins i tot creixerà i estan segurs que tenen una base sòlida conformada per sectors socials tradicionalment exclosos del sistema polític i que ara se senten part dels que prenen les decisions. És el govern de «*los nadies*», com proclama la primera vicepresidenta negra Francia Márquez (1981), una extreballadora del servei domèstic, mare soltera, activista contra la mineria i supervivent a dos atemptats que reforça aquest relat que, sens dubte, va aportar molt al triomf final d'aquest grup d'esquerres.

Els contrapesos

Colòmbia és un país fortament afligit per la violència causada per múltiples factors, entre ells el narcotràfic que ha marcat la vida institucional els mateixos 30 anys de l'època històrica que s'ha comentat. El seu sistema polític està impregnat de clientelisme i la corrupció, i tot i això ha conservat una dinàmica de respecte per les regles institucionals i per una Constitució que gaudeix d'un alt grau de legitimitat.

Un sector representatiu de la ciutadania desconfia del fet que el president Petro s'atingui al marc constitucional. Durant la campanya electoral es van difondre rumors que li atribuïen l'interès de perpetuar-se al poder tot i que està prohibida la reelecció presidencial, i sempre es va esmentar l'exemple d'Hugo Chávez (1954-2013) per generar por a la possible elecció.

La veritat és que Colòmbia té un sistema institucional complex en què si bé el president concentra una part molt important del poder, també ho és que hi ha un sistema de controls judicials i polítics que ha operat eficientment.

Com ja s'ha dit, el govern no té la majoria al Congrés, cosa que l'obliga a negociar les seves polítiques essencials, fins i tot a l'interior del seu gabinet on hi ha representades les tendències polítiques heterogènies que conformen la seva coalició. De fet, les agències on es defineix la política econòmica estan totes ocupades per funcionaris que no militaven originalment al Pacto Histórico, el partit que ha portat Gustavo Petro a la Presidència.

A més a més, el poder judicial gaudeix d'una reconeguda independència i ha guanyat espai significatiu a partir de l'adopció de la constitució actualment vigent, que atorga instruments que a la pràctica permeten als jutges impartir ordres per protegir drets fonamentals que es trobin vulnerats o amenaçats i de prendre una altra sèrie de decisions, inclosa l'exclusió de l'ordenament jurídic de lleis o d'actes administratius i normes reguladores a instància de qualsevol ciutadà que consideri que s'està transgredint la Constitució.

El President no ha donat senyals de voler recórrer el camí que han recorregut altres governs al món cap

La «lluita contra la fam» és com ha anomenat el govern els seus programes de combat a la pobresa extrema

al que es coneix com a democràcies il·liberals, i en qualsevol cas la fortalesa institucional i el grau d'independència dels qui participen del sistema de controls permeten confiar que el sistema és prou immune a intents d'autoritarisme.

Els resultats esperats

Colòmbia enfronta tres problemes que semblen endèmics, respecte dels quals sempre hi ha expectativa que els governs solucionin i, encara que hi ha hagut alguns avenços en les darreres dècades, semblen irresolubles.

Petro ha decidit fer èmfasi en el combat a la violència i la lluita contra la pobresa, però el seu discurs públic, especialment als escenaris internacionals, posa en primer lloc el combat al canvi climàtic, que genera una agra controvèrsia política atès l'alt grau de dependència de l'economia colombiana de les exportacions de petroli i carbó.

La «pau total» ha estat triada pel govern com a bandera. Aquesta proposta s'emmarca en el debat en

què està sumida la societat colombiana de fa diversos anys com a conseqüència de l'acord que va permetre la desmobilització de la guerrilla de les Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC), el qual va ser rebutjat per la majoria dels votants a un plebiscit del 2016. Malgrat això, va ser aprovat pel Congrés, amb algunes modificacions, i posat en marxa, tot i que amb enorme resistència del govern anterior d'Iván Duque (1976).

Es tracta d'una aposta governamental arriscada que busca avançar les negociacions de reincorporació de grups guerrillers encara actius i amb centenars d'organitzacions armades il·legals associades a economies il·legals que imposen microordres territorials i altes taxes de violència homicida en aquests llocs.

El govern confia a trobar prou incentius en matèria de beneficis jurídics per aconseguir desestructurar aquestes bandes criminals i de construir un acord polític amb la guerrilla de l'Ejército de Liberación Nacional (ELN), que té una llarga tradició i els reductes de dissidències de les FARC que no van signar

l'acord original o que van tornar a la clandestinitat amb l'argument que el govern anterior, en conjunt amb el govern dels EUA, els volien entrapar per aconseguir la seva extradició a aquest país per ser processats per narcotràfic.

La «pau total» trobarà dificultats polítiques, jurídiques i pràctiques. No hi haurà unitat a la coalició de govern per acordar les condicions de reincorporació dels uns i dels altres. Hi haurà un enorme debat constitucional sobre la possibilitat d'atorgar uns beneficis determinats als que han comès «delictes comuns» i no aquelles conductes considerades «polítiques». Finalment, el govern queda sotmès a la voluntat de les estructures armades que, si bé han manifestat la intenció d'atendre la crida governamental, no han donat senyals de voler abandonar els negocis il·legals.

La «lluita contra la fam», que és la manera com ha anomenat el govern els seus programes de combat a la pobresa extrema, que després de la pandèmia s'acosta al 20% de la població, tindrà un camí menys enrevessat.

A més de les causes mediambientals, el Pacto Histórico agencia i representa el que podríem anomenar l'agenda contemporània, amb la lluita per l'equitat de gènere en primer lloc

És una política que genera majors nivells de consens a la societat, i el govern té clar que estarà basada fonamentalment en la concessió de subsidis en diners a la població més pobre i la seva implementació es farà amb diverses experiències exitoses executades al país que han aconseguit focalitzar adequadament als beneficiaris i, amb l'ajuda del sistema financer, irrigar els diners de manera molt eficient.

Aquest programa, com ho va ser el de «Bolsa Família» posat en marxa pel primer govern de Lula Da Silva (1945) al Brasil el 2003, servirà, segurament, per mostrar resultats ràpids en la reducció dels índexs de pobresa, mantindrà el suport ciutadà a la gestió governamental, encara que hi hagi discussió sobre la seva sostenibilitat per raons fiscals.

Hi ha un assumpte de representació i inclusió pel que fa a la gran diversitat de causes que lideren les organitzacions socials que es van unir al voltant del Pacto Histórico. Respondre a llurs expectatives serà més difícil. No obstant això, una part quedarà satisfeta si el govern

posa, com ho ha fet, en primer lloc a l'agenda el tema ambiental i allò que se'n deriva, com la crítica a l'economia extractivista, la protecció animal, la cura de les fonts d'aigua... temes tots promoguts per col·lectius de joves, alineats aquests amb el President Gustavo Petro.

A més de les causes mediambientals, el Pacto Histórico agencia i representa el que podríem anomenar l'agenda contemporània, amb la lluita per l'equitat de gènere en primer lloc, la qual Petro simbolitza en un gabinet paritari i en un reclam de garantir unes condicions d'igualtat entre homes i dones als escenaris laborals i en el reconeixement de l'economia de la cura, per així rescabalar i revertir l'assignació a les dones del paper a la protecció d'infants i persones de la tercera edat o en situació de discapacitat, que per això han de sacrificar el seu propi projecte de vida.

El que s'hi juga

El desenvolupament de la gestió del govern Petro és una prova de foc per al sistema polític colombià.

En primer lloc, com ja s'ha dit, servirà per demostrar si és en realitat prou pluralista com per permetre el desenvolupament normal d'un govern que clarament desafia els paradigmes de les polítiques públiques que han imperat a les darreres tres dècades.

En segon lloc, posa a prova l'eficiència dels governs d'esquerra, que han estat qüestionats a la regió per la dificultat per aconseguir resultats. El mateix Petro va experimentar un escrutini a fons de la seva gestió quan va exercir com a alcalde de la ciutat de Bogotà.

En tercer lloc, mesurarà la capacitat del president de construir condicions de governabilitat en un entorn complex i amb diversos factors en contra.

En quart lloc, demostrarà si, amb el suport de la gestió governamental, el Pacto Histórico aconsegueix constituir-se en un partit polític fort que sigui protagonista de la política colombiana en un futur immediat, o si és un grup que depèn de la fortalesa i la capacitat política de Gustavo Petro. En el fons, el que està en joc és la solidesa i maduresa de la democràcia colombiana. ■

CRIMS

PALAU ROBERT
Passeig de Gràcia, 107
08008 Barcelona
Tel. 932 388 091

palaurobert.gencat.cat

Segueix-nos a:

L'EXPOSICIÓ POSEM LLUM ALA FOSCOR

**Fins al
10.04.2023
Entrada lliure**

Col·labora:

Corporació Catalana
de Mitjans Audiovisuals, SA

3 CATALUNYA
RÀDIO

**Generalitat
de Catalunya**

finestra

Jupta Itoewaki

“Una perspectiva indígena sobre la
pervivència de la humanitat a la Terra”

TED Salon
Setembre 2022

Fotografia: TED Salon

Jupta Itoewaki (1988) és una activista política de Surinam que dedica la seva lluita a la causa indigenista. Ha impulsat diferents entitats per defensar els drets de les tribus de l'Amazones i ha participat en fòrums internacionals per reclamar-ne el reconeixement. La relació de les comunitats indígenes amb el medi ambient esdevé un dels pilars en la protecció d'hàbitats naturals, una manera de fer que pot ser clau per conservar la biodiversitat del nostre planeta.

Molo ka mana tēw iwekitomo? Soc una dona indígena de la selva amazònica. No semblo indígena, oi? Em pregunten sempre: «Ets indígena?». Però no us preocupeu, ho entenc. Aposto que esperàveu una dona indígena exòtica amb la cara pintada i plomalls al cabell. Probablement també amb arc i fletxa. Bé, avui no parlaré de l'aspecte dels indígenes. Avui vull parlar-vos de la perspectiva indígena, el que significa i com pot ajudar a canviar aquest món.

Soc de Surinam, l'únic país de parla holandesa d'Amèrica del Sud. També es coneix ara mateix com el país més verd del món. Això no ho sabíeu, oi?

Surinam encara és en un 93% bosc verge, amb una població de menys de 600.000 persones. Soc del sud de Surinam, prop de la frontera amb el Brasil i la Guyana Francesa. Soc de l'Amazònia, soc wayana.

Vaig néixer en un petit poblet de 150 wayanans. L'inici de la meua vida va ser complicat. A la nostra cultura, quan la teua parella moria, havies d'esperar almenys dos anys abans de començar una nova relació; això em va explicar la meua àvia. Quan la dona

del meu pare va morir, ell va decidir que no podia esperar i va prendre una nova amant, la meua mare, que en aquell moment només tenia 16 anys, i va quedar embarassada. A més a més, sens dubte en la nostra cultura i potser també en la vostra, es considera vergonyós quan et quedes embarassada i no convius en parella. Per això, la meua mare va intentar avortar diverses vegades. Tot i que, com podeu veure, no va tenir èxit.

Malgrat aquests intents no exitosos, sí que em va deixar amb alguns problemes de salut, però vaig sobreviure.

Durant molt de temps em van dir «anolitpë», que literalment significa escombraries. El meu pare va negar que fos filla seva, per la pressió de la seva família. Però per sort, els pares de la meua mare van decidir criar-me. Amb tot, va ser difícil, ja que la resta de la meua comunitat em tractava constantment com a escombraries.

Quan tenia cinc anys, els meus avis, sobretot la meua àvia, van decidir que era millor que anés a la capital de Surinam a estudiar, a fer alguna

El 80% de tota la biodiversitat del món es troba dins de territoris indígenes

cosa de la meua vida. Així que vaig fer la meua petita maleta. Vaig pujar a un avió amb un amic de la família que amb prou feines coneixia, i per primer cop a la meua vida, vaig sortir del meu poble. Recordo que amb només cinc anys, estava decidida a tornar-hi per demostrar-los que era més que unes escombraries. Aquest amic de la nostra família i la seva dona es van convertir en els meus pares adoptius. I he estat la segona filla que ells sempre havien volgut. I sí, la meua família d'acollida és d'un poble tribal anomenat Saamaka, i viuen com indígenes.

I aquí està la qüestió. Fins i tot vivint lluny, a la capital de Surinam, anant a una escola no indígena, envoltada de gent no indígena, encara era indígena. La meua visió del món i el meu ADN encara estaven modelats per aquell llegat, per aquelles tradicions. Perquè a totes les vacances d'estiu, podia tornar a visitar els meus avis i aprendre aquells aspectes culturals extraordinaris pel fet de ser wayana.

Així que sí, tenia el bo i millor d'ambdós mons. Tinc el millor dels dos mons. I en ambdós mons era i soc indígena.

Del que em vaig adonar és que fins i tot lluny, a la capital, vaig tenir el privilegi de viure al país més verd de la Terra, gràcies als pobles indígenes, gràcies a la tutela indígena. Som els protectors dels boscos, de manera que protegim aquest món. El 80% de tota la biodiversitat del món es troba dins de territoris indígenes. Permeteu-me que ho repeteixi per si no ho heu entès. El 80% de tota la biodiversitat del món es troba dins de territoris indígenes. L'Amazònia, d'on soc, és la llar de més espècies vegetals i animals que qualsevol altre ecosistema terrestre d'aquest planeta, incloses 40.000 espècies vegetals, 2.200 peixos i 427 mamífers. Una de cada deu espècies d'ocells del món viu a l'Amazònia, que ha estat habitada per pobles indígenes durant milers d'anys.

Ara, intenteu imaginar-vos-ho, quan venen persones no indígenes a la meua comunitat per intentar ensenyar-nos sobre la gestió sostenible o de la conservació dels boscos.

Nosaltres som els boscos, respirem els boscos. Ni tan sols sabem traduir «gestió forestal sostenible» a la nos-

tra llengua, perquè per a nosaltres és simplement una manera de viure.

Som els protectors dels boscos. És gràcies a nosaltres que al món hi queden boscos per protegir.

Crec, creiem, que la protecció del planeta l'haurien de fer els indígenes que ho han estat fent durant tot aquest temps. Per això el treball que estic fent amb la meua comunitat és tan important. Ja no soc escombraries. Estic reciclada.

Sí, estic reciclada. L'Amazones, d'on soc, és veritablement únic. I de vegades, com a éssers humans, intentem canviar les coses tan ràpidament, i intentem posar les nostres necessitats individuals per davant del bé col·lectiu. I a causa d'aquest canvi que va massa ràpid, finalment causem una destrucció que ens destruirà a tots. Així que avui estic aquí per ensenyar-vos com vosaltres i jo podem protegir aquest món a la manera indígena.

Què és la tutela indígena? Hi ha cinc paraules clau de les quals tots podem aprendre des de la perspectiva indígena. La primera és la respon-

Una relació basada en el respecte mutu elimina la tendència a exercir poder els uns sobre els altres

sabilitat. Responsabilitat envers el nostre territori, que portem milers d'anys cuidant-lo bé. Ens sentim responsables de la Mare Terra. També podeu fer-ho tots vosaltres. Demostrar la responsabilitat mitjançant l'acció. No tingueu por de dir: «No ho sé, esbrinem-ho junts». Assistiu a activitats organitzades per comunitats indígenes. Dirigiu amb l'exemple. Parleu de descolonitzar i indigenitzar l'ensenyament amb els companys. Connecteu-vos amb indígenes, empresaris, artistes, conferenciant i artesans a la vostra feina i a la vostra vida. Apreneu sobre la responsabilitat en el context de la nostra existència.

La segona «R» és el respecte. Hem de respectar-nos els uns als altres. De la mateixa manera que jo respecto el vostre món occidental, vosaltres hauríeu de respectar el meu món. Respecte és una paraula que és un concepte que sovint s'entén com abstracte més que basat en l'acció. Pot ser molt difícil trobar exemples concrets per demostrar què és el respecte. Tots podem convertir-nos en guardians d'aquest món. Respectar la nostra manera de viure. Respectar els nostres coneixements.

Respectar la nostra manera de prendre decisions. Respectar la integritat cultural dels nostres pobles indígenes. Ha funcionat durant molts segles.

La tercera «R» és relació; tracta de la relació dels indígenes amb la seva terra ancestral. Col·laborar amb les comunitats indígenes. És molt important entendre la naturalesa de la relació entre les terres, les cultures i l'espiritualitat ancestrals. Participar d'aquesta manera requereix un compromís a llarg termini i un aprenentatge mutu. Una relació basada en el respecte mutu elimina la tendència a exercir poder els uns sobre els altres. És una cosa que tots podem aprendre, practicar i millorar.

La reciprocitat, la quarta, és la idea d'acceptar el fet que donar i rebre connecta les persones, les creences i les accions. No es tracta només de diners, els que tenen recursos no tenen tot el poder. No haurien de tenir tot el poder. Donar i rebre del que ens dota la Terra també forma part d'un principi curatiu virtuós. D'aquesta manera, fins i tot la comunitat indígena «més pobra» ens pot revertir a tots.

L'última «R», la redistribució. Redistribució de les nostres terres ancestrals. La meua gent, per exemple, no tenim cap dret a la terra reconegut legalment. Perquè les nostres terres ancestrals s'han distribuït a tercers com a concessions de mineria i tala. El 80% de la biodiversitat restant al món es troba en comunitats indígenes, com he insistit abans. Inclou llocs que són essencials pel nostre clima global, la nostra aigua dolça i la seguretat alimentària. Aquests són llocs vitals per a tots nosaltres. Ajudeu a assegurar els drets sobre la terra dels pobles indígenes, uniu-vos a nosaltres, doneu-nos suport en la nostra lluita, assegurant als indígenes els mitjans per protegir les seves terres. Tots ens en podem beneficiar d'això, assegurant als indígenes el poder econòmic i la independència cultural perquè puguin reeixir en la protecció, la defensa i el govern dels seus territoris ancestrals.

Així, inicialment, quan la meua comunitat em va llençar com una escombraria, només pensaven que feien el que estava bé. Pensaven que estaven fent el millor, perquè havien après aquelles coses del poder occidental, dels poders colonials i les normes

És clau una relació més sana amb les comunitats indígenes per tenir una relació més sana amb el planeta que protegim

occidentals. I després van aprendre millor. Van aprendre que jo també tinc valors importants i únics. I sabeu què? Tots estem fent el mateix amb el nostre planeta. El desbaratem, l'estem llençant a les escombraries. Potser només durant un temps, perquè no en sabem més. Només per adonar-nos de com necessitem la Terra perquè contribueix de manera única a les nostres vides i ens sosté. És clau una relació més sana. És clau una relació més sana amb les comunitats indígenes per tenir una relació més sana amb el planeta que protegim els pobles indígenes. I aleshores tots ens podrem reciclar.

I podrem prosperar i sobreviure en aquest planeta que anomenem Terra.

Gràcies. ■

25N

Dia Internacional per
a l'Eliminació de la Violència
vers les Dones

900 900 120

Contra les violències
masclistes t'escoltem

INSISTIRIES
UNA VEGADA
I UNA ALTRA

DESPRÉS
QUE T'HAGIN
DIT NO?

Doncs en el sexe
això encara passa

Per una nova cultura del consentiment
#SíAlConsentiment

Generalitat
de Catalunya

clàssic

La Carta de la Llibertat

African National Congress

Carta aprovada al Congrés del Poble, a Kliptown (Sudàfrica), el 26 de juny de 1955

Recollir el que demana el poble. Davant d'un sistema injust, antide-mocràtic i repressiu, l'African National Congress (ANC), va mobilitzar 50.000 voluntaris per recollir què és el que volia el poble sud-africà. Unes demandes que van ser discutides durant un congrés organitzat per diverses entitats, i que va acabar sent dissolt per la policia del règim segregacionista; tot plegat va dur a la il·legalització de l'ANC i la detenció dels seus líders, entre els quals Nelson Mandela (1918-2013). La Carta de la Llibertat recull els valors i els objectius del moviment antiapartheid, de cara a lluitar per la seva consagració en una futura constitució democràtica.

Nosaltres, el poble de Sud-àfrica, declarem perquè tot el nostre país i el món sàpiga...

que Sud-àfrica pertany a totes les persones que hi viuen, blancs i negres, i que cap govern pot pretendre tenir autoritat si no es fonamenta en la voluntat de tot el poble;

que al nostre poble li ha estat manllevat el seu dret natural a la terra, la llibertat i la pau per una forma de govern basada en la injustícia i la desigualtat;

que el nostre país mai no serà pròsper ni lliure fins que tot el nostre poble visqui en germanor, gaudint de la igualtat en drets i oportunitats;

que només un estat democràtic, fonamentat en la voluntat de tot el poble, pot assegurar a tothom els seus drets naturals sense distinció de color, raça, sexe o creença;

I per tant, nosaltres, el poble de Sud-àfrica, blancs i negres ensems, iguals, compatriotes i germans, adoptem aquesta Carta de la Llibertat;

I ens comprometem a esforçar-nos units, sense escatimar forces ni coratge, fins que no s'hagin conquistat els canvis democràtics que aquí es proposen.

El poble governarà!

Tot home i dona té dret a votar i a presentar-se com a candidat a qualssevilla organismes legislatius;

Totes les persones tenen dret a participar en l'administració del país;

Els drets de les persones seran iguals, independentment de raça, color o sexe;

Tots els òrgans de govern minoriari, consells assessors, consells i autoritats seran substituïts per òrgans democràtics d'autogovern.

Tots els grups nacionals tindran els mateixos drets!

Hi haurà igualtat de condició davant dels òrgans de l'Estat, als tribunals i a les escoles per a tots els grups i races nacionals;

Totes les persones tenen el mateix dret a utilitzar les seves pròpies llengües i a desenvolupar la seva pròpia cultura i costums populars;

Tots els grups nacionals estaran protegits per llei davant dels insults a la seva raça i a l'estima nacional;

El foment i la pràctica de la discriminació i el menyspreu nacional, racial o del color serà delictes punible;

Es deixaran sense efecte totes les lleis i pràctiques d'apartheid.

El poble compartirà la riquesa del país!

La riquesa nacional del nostre país, patrimoni dels sud-africans, serà restituïda al poble;

La riquesa mineral al subsòl, els bancs i la indústria monopolista seran transferits a la hisenda del poble en el seu conjunt;

Tota la resta d'indústries i comerços es controlarà per afavorir el benestar de la gent;

Totes les persones tenen els mateixos drets a comerciar on vulguin, a fabricar i a accedir a tots els oficis, arts i professions.

La terra es compartirà entre els qui la treballen!

S'acabaran les restriccions a la propietat de la terra d'arrel racial, i tota la terra es tornarà a repartir entre qui la treballa per així desterrar la gana i la fam de terra;

L'Estat ajudarà els camperols amb estris, llavors, tractors i preses per a salvar la terra i ajudar els conreadors;

S'ha de garantir la llibertat de circulació de totes les persones que treballen a la terra;

Tothom tindrà dret a ocupar la terra on vulgui;

No es robarà el bestiar a la gent, i s'aboliran els treballs forçats i les presons agrícoles.

Tothom serà igual davant la llei!

Ningú no serà empresonat, deportat o retingut sense judici just;

Ningú no serà condemnat per ordre de cap funcionari del Govern;

Els tribunals seran representatius de tot el poble;

L'empresonament serà només per delictes greus contra el poble, i tindrà com a objectiu la reeducació, no pas la revenja;

La policia i l'exèrcit estaran oberts a tothom en igualtat de condicions i seran auxiliadors i protectors del poble;

Tota llei que discrimini per raó de raça, color o creença serà revocada.

Tothom gaudirà dels mateixos drets humans!

La llei garantirà a tothom els seus drets a parlar, a organitzar-se, a reunir-se, a publicar, a predicar, a pregar i a educar els seus fills;

La privadesa al domicili serà protegida per llei davant dels escorcolls policials;

Tothom serà lliure de viatjar sense restriccions de camp a ciutat, de província a província i de Sud-àfrica a l'estranger;

Les «Pass Laws»,¹ els permisos i totes les demés lleis que restringeixen aquestes llibertats seran abolides.

Hi haurà feina i seguretat!

Tots els que treballen seran lliures de formar sindicats, d'elegir els seus dirigents i de fer acords salarials amb els empresaris;

L'Estat reconeixerà el dret i el deure de tothom a treballar i a percebre prestacions completes per desocupació;

Els homes i les dones de totes les races rebran el mateix sou pel mateix treball;

Hi haurà una setmana laboral de quaranta hores, un salari mínim nacional, vacances anuals retribuïdes i baixa per malaltia per a tots els treballadors, així com permís de maternitat amb sou íntegre per a totes les mares treballadores;

Els miners, treballadors domèstics, treballadors agrícoles i funcio-

naris tindran els mateixos drets que tots els altres que treballin;

S'abolirà el treball infantil, el treball clos,² el sistema «tot»³ i la contractació precària.

S'obriran les portes a la formació i a la cultura!

El govern descobrirà, desenvoluparà i fomentarà el talent nacional per a la millora de la nostra vida cultural;

Tothom podrà accedir a tots els tresors culturals de la humanitat mitjançant el lliure intercanvi de llibres, idees i el contacte amb altres terres;

L'objectiu de l'educació serà el d'ensenyar als joves a estimar el seu poble i la seva cultura, a honrar la fraternitat humana, la llibertat i la pau;

L'educació serà gratuïta, obligatòria, universal i igual per a tots els infants; l'ensenyament superior i la

---

2 El règim de treball clos [en anglès *compound labour*] fou un sistema pel qual els treballadors migrants dels territoris tribals o «bantustans» eren closos en els recintes de les mines de diamants i d'or.

3 Sistema pel qual els treballadors de les explotacions vitivinícoles rebien pagament addicional en vi barat, del mot «tot» en anglès per una petita mesura de beure, un glop.

formació tècnica s'obrirà a tothom mitjançant ajuts i beques estatals concedides en funció del mèrit;

L'analfabetisme en els adults s'acabarà amb un pla d'ensenyament públic de masses;

Els mestres tenen tots els drets dels que gaudeixen altres ciutadans;

S'eliminarà la «barrera de color»⁴ en la vida cultural, esportiva i educativa.

Hi haurà habitatge, seguretat i confort!

Totes les persones tenen dret a viure on vulguin, a tenir un allotjament digne i a criar llurs famílies en comoditat i seguretat;

L'habitatge no ocupat es posarà a disposició del poble;

El lloguer i els preus s'abaixaran, el menjar serà abundant i ningú passarà gana;

L'Estat administrerà un pla de salut preventiva;

Es proporcionarà atenció mèdica i hospitalització gratuïta per a tothom, amb una atenció especial a les mares i els infants;

---

4 En general, la segregació racial, però particularment, l'exclusió de les persones racialitzades de certs àmbits i professions.

---

1 A Sud-àfrica, les «Pass Laws» [lleis de passis] foren una mena de sistema de passaports interiors.

S'enderrocaran els barris de barraques i es construïran nous barris residencials on tothom tingui transport, carreteres, enllumenat, camps de joc, guarderies i centres socials;

Els ancians, els orfes, els discapacitats i els malalts seran atesos per l'Estat;

El descans, el lleure i l'esbarjo són drets de tothom;

Els llocs closos i els guetos seran abolits, i les lleis que separin les famílies seran derogades.

Hi haurà pau i amistat!

Sud-àfrica serà un estat totalment independent que respecti els drets i la sobirania de totes les nacions;

Sud-àfrica s'esforçarà per mantenir la pau mundial i la resolució de totes les disputes internacionals mitjançant la negociació, i no la guerra;

La pau i l'amistat entre tot el nostre poble s'assegurarà mantenint la igualtat de drets, oportunitats i estatus de tothom;

Els pobles dels protectorats de

Basutolàndia,⁵ Betxuanalàndia⁶ i Swazilàndia⁷ seran lliures de decidir llurs propis avenirs;

Es reconeixerà el dret de tots els pobles de l'Àfrica a la independència i l'autogovern, que serà la base d'una estreta cooperació.

Que totes les persones que estimen el seu poble i llur país diguin ara, com diem aquí:

Per aquestes llibertats lluitarem, colze a colze, al llarg de les nostres vides, fins que hàgim assolit el nostre alliberament. ■

---

5 Basutolàndia, ara Lesotho, fou una colònia de la Corona Britànica, rebatejada en el moment de la independència del Regne Unit el 4 d'octubre de 1966. És ara un estat independent enclavat a Sud-àfrica.

6 Betxuanalàndia, ara Botswana, fou un territori del sud de l'Àfrica sota influència britànica. El protectorat fou la base de l'actual República de Botswana, creada el 30 de setembre de 1966.

7 Suazilàndia, a Eswatini, fou formalment un protectorat ratificat el 1906, però administrat com una colònia. Va assolir la independència el 1968 com a regne. El 19 d'abril de 2018, el rei Mswati III va anunciar que el Regne de Swazilàndia es rebatejava com a Regne d'Eswatini.

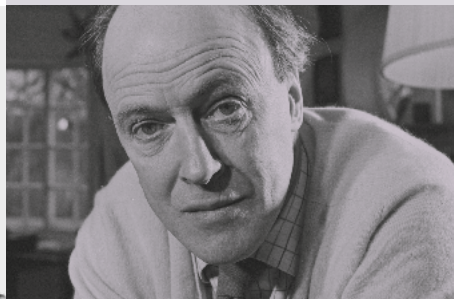
tribut Roald Dahl

Gina Harster

Il·lustradora

gharsterprats@gmail.com

Els llibres que m'han marcat han estat els llibres de la meva infantesa. Entre ells els de Roald Dahl. Vaig tenir la sort de créixer amb el suport d'una escola on se'ns va potenciar molt la lectura i se'ns va animar a investigar i buscar autors que ens fessin despertar el gust literari; així el vaig trobar. M'agrada pensar en autors d'infantesa, perquè per mi els llibres van ser un refugi durant molts anys. Els devorava amb una passió molt més desenfrenada, més vívida i més lliure que en l'actualitat. Ara només els gaudeixo de manera continguda i ho enyoro.

De petita, descobrir un llibre que m'agradés podia suposar que durant una llarga temporada me'l llegís i rellegís, sense importar saber-me la història de memòria, parlar amb els personatges que apareixien il·lus-

trats al llibre o llegir-li les històries als meus peluixos.

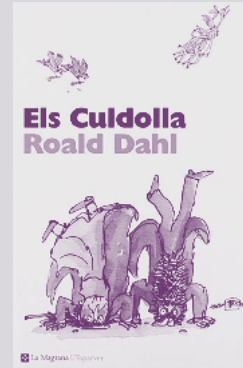
Casa meva era un temple de llibres, i per això puc dir que sempre n'he estat envoltada. Això és degut al fet que els meus avis tenien la llibreria Plató a Barcelona, ja desapareguda, i, per tant, era normal que els regals que ens fèiem en dies especials fossin llibres. Això va fer que ja des de ben petita tingués la meva pròpia biblioteca, on tenia fins i tot una llibreta on apuntava els títols, explicava què m'havia agradat i com m'havia fet sentir.

He començat parlant de la infantesa perquè va ser l'època on vaig descobrir un autor que em va fer volar el cap, Roald Dahl, per mi el millor escriptor d'històries infantils. Llegir Roald Dahl és com emprendre un viatge cap a un món fantàstic on tot és possible, on entres a formar part de la història des de la primera pàgina i on et deixes endur per les paraules confiant cegament en l'autor. Crec que el primer llibre que vaig llegir d'ell va ser *James i el préssec gegant* i en acabar-lo vaig pensar: «Uau! Això és la bomba!». Em costa molt quedar-me amb un llibre de tota

la seva bibliografia, però crec que després de rumiar-ho escolliria *Els Culdolla*. Quin gran llibre, de veritat, me'l llegia i rellegia morint-me de riure a cada pàgina, encara que em sabés la història de memòria. Em resultava irreverent, grotesc i bromista al mateix temps, i allò em resultava divertidíssim. Estimava i odiava els personatges al mateix temps —cal dir que eren bastant desagradables—, però tenien certa tendresa que feia que els acabessis apreciats. Això era una cosa que crec que em va captivar, que els seus personatges no eren sempre éssers bondadosos, sinó que escrivia històries per a infants amb personatges desagradables, fent d'una cosa patètica una cosa divertida. Òbviament, no puc pensar en Roald Dahl sense pensar en les il·lustracions de Quentin Blake, que amb quatre pinzellades i una taca de color definien personatges i històries impossibles.

Roald Dahl m'ha marcat, i no només perquè m'ha fet passar estones meravellosos, sinó perquè actualment em dedico professionalment al món de la il·lustració, i puc afirmar que en gran part és degut a ell. És interessant com durant aquest camí

he conegut molts professionals del sector que diuen el mateix. Per tant, i ja per acabar, si mai em preguntes, quin seria el meu somni com a il·lustradora, diria amb total seguretat: aconseguir un 1% del que aconseguia i aconsegueix Roald Dahl amb els seus llibres. Si assolís crear un món on els lectors es puguin refugiar, gaudir i divertir-se, ja seria més que feliç, i aquest és el camí que vull seguir. Vull que els infants puguin trobar allò que jo vaig cercar.

Els culdolla
Roald Dahl

La Magrana
Barcelona, 1988

Roald Dahl (1916-1990) va viure una vida de pel·lícula. És mundialment conegut per la seva extensa obra literària infantil —i pels seus punyents relats d'humor negre per a adults—, però també va participar a la II Guerra Mundial, primer a les forces aèries britàniques, on va ser ferit, i més tard com a espia. La seva vida és una superació d'obstacles, amb la mort d'una filla i la malaltia de la seva primera dona. Dahl és un dels autors de literatura infantil més importants del segle XX amb títols com *Matilda*, *Charlie i la fàbrica de xocolata*, o *Les bruixes*. Un univers que ha captivat generacions d'infants. ■

filmoteca

Years and years

Eulàlia Solé Tomàs

Polítloga

i professora associada de la UPF

@eulalia_st

Un dels gèneres més en auge tant en la literatura com en les pel·lícules és l'anomenada «distopia», que sol ser una ficció ubicada temporalment en el futur i que acostuma a presagiar els pitjors desastres, contraposant-se a la utopia. Els sis capítols de *Years and years* ens presenten un futur distòpic, al voltant de la família Lyons, on l'argument transcorre entre el 2019 i el 2034.

Precisament el que fa especial i imprescindible aquesta minisèrie és la seva proximitat en el temps. Es tracta d'una ficció futurista però que l'espectador sap que viurà i veurà si el que presagia la sèrie és cert. I el fet que no plantegi canvis radicals en els reptes que ja estem afrontant és el què més inquieta a aquell qui la mira: els dilemes amb el populisme i la xenofòbia en l'àmbit polític, les conseqüències agreujades del canvi climàtic, una crisi absoluta en la governança europea, qüestions al voltant de la revolució tecnològica i l'expansió de la Intel·ligència Artificial, qüestions morals en relació amb l'orientació i la identitat sexual, les problemàtiques en relació amb fenòmens migratoris massius...

L'acció s'inicia el 2019, amb l'aparició d'una candidata populista —representada per una fantàstica Emma Thompson (1959)— en la política britànica —es llegeix com un alter ego de Boris Johnson (1964) però molt més extremat—, i amb el llançament d'un míssil per part dels EUA a la Xina, per les desavinences sobre els tractats de comerç internacional. Vist des del 2022, pot semblar només descriptiu però en el moment que es va rodar la sèrie, no tot era tan evident. A partir d'aquí, al llarg dels diferents episodis es radiografien els canvis econòmics, polítics i socials al voltant d'una família, els Lyons.

Una de les trames més interessants és l'absoluta estupefacció d'una de les parelles protagonistes, quan la seva filla s'implanta auriculars i una antena dins els dits de la mà, per poder utilitzar-la com un aparell telefònic. Uns pares que es tenen a ells mateixos per gent d'esquerres i progressistes, que podrien acceptar una filla homosexuals, transsexual... de cop no poden digerir que ella vulgui convertir-se en una *cyborg*. Això em porta a pensar sobre quins reptes ens plantejaran els nostres fills que ara mateix són impossibles d'imagi-

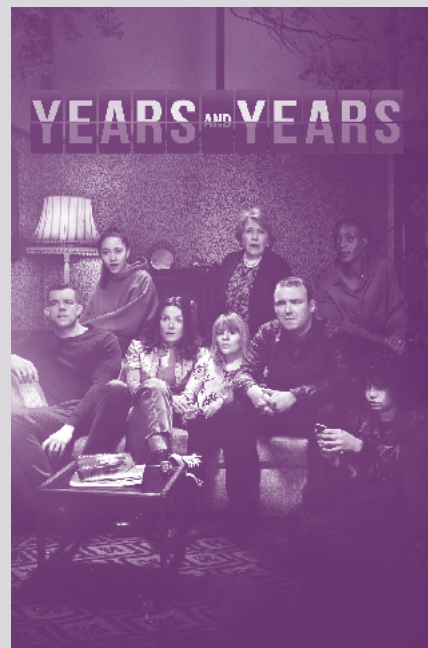
Tracta temes que ens són tan familiars que ens transporten a un futur possible, però al mateix temps deixa a les nostres mans poder prendre decisions abans que sigui massa tard

nar. I com en aquell punt passarem de ser persones de ment oberta a ser intransigents amb els fills amb alguna demanda que ens vindrà de nou i ens semblarà una aberració.

Més de tres anys després de la seva estrena, es pot dir que la sèrie ha tingut una funció casi profètica. L'aparició d'una pandèmia que va paraitzar el món sencer no només va complir-se sinó que, a més, la sèrie es queda curta amb totes les conseqüències que suposen els virus derivats de les conseqüències de l'emergència climàtica. O la mort de la reina d'Anglaterra, que era anticipable per qualsevol però no deixa de ser curiós que encertessin l'any concret. I la resta de vaticinis semblen tan reals... que és el que fa la sèrie interessant i inquietant, a parts iguals.

Mirar una distopia sempre acaba generant una certa angoixa vital, però aquesta producció dirigida per Russell T. Davies (1963) té la capacitat de servir d'avís, en lloc d'ame-naça. Tracta temes que ens són tan familiars que ens transporten a un futur possible, però al mateix temps deixa a les nostres mans poder pren-

dre decisions abans que sigui massa tard. I també un dels aprenentatges que ens ofereix és que els reptes són universals, que ni tan sols una família de classe mitjana-alta de Manchester se n'escapa. Amb sis episodis aconseguim fer un *call to action* de manual, prendre consciència dels reptes i no deixar passar més temps per afrontar-los. Perquè al final... anys i anys... i si ens despistem, la sèrie encara haurà fet curt. ■

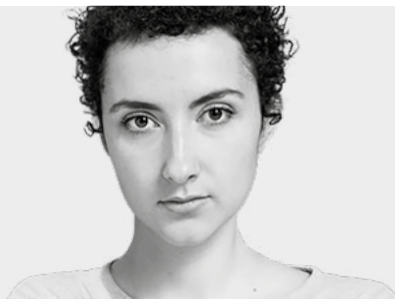

Years and years
Russell T. Davies

2019

pinzell És casa

Leïa Goiria Escandell

Artista

leiagoiria@gmail.com

➡ JOAN VILA

Leïa Goiria Escandell (1995) és una jove artista balear amb obra a centres d'art d'avantguarda com el Centre d'Art Contemporani Fabra i Coats, La Virreina Centre de la Imatge, Museu d'Art Tèxtil Contemporani Grau Garriga, Ca la Dona (FemArt), la Galeria Espronceda en Barcelona i el Casal Solleric de Mallorca.

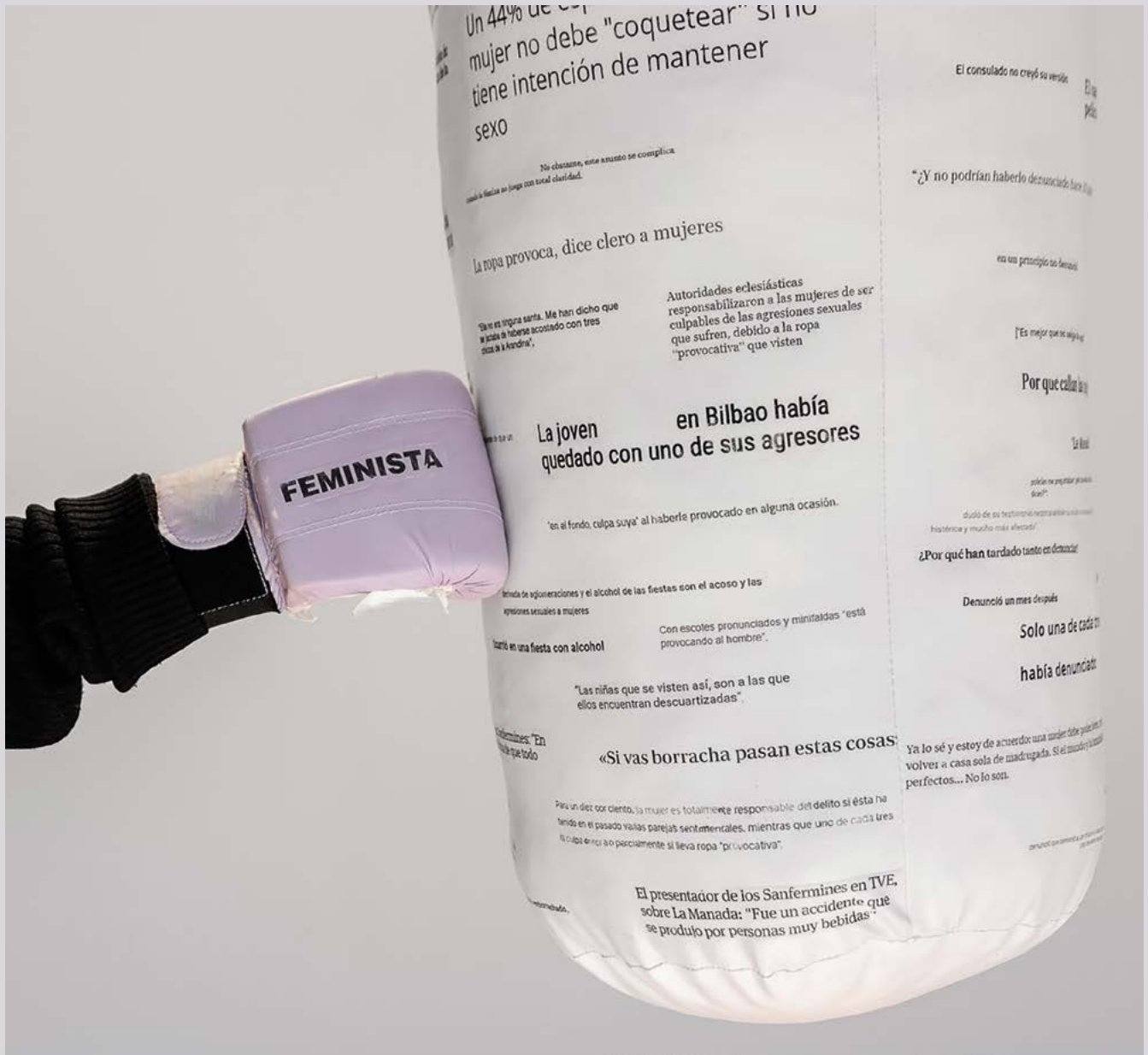
L'obra que presentem, «De camí a casa» (2019), és una peça que combina diferents disciplines per tal d'arribar a una tesi bàsica; la dona no és una víctima. La instal·lació, conformada per un sac i un guant de boxa blanc mostra retalls de diaris on es projecten els discursos masculistes dels mitjans de comunicació. L'artista anima a «l'espectador» a alleujar la seva opinió sobre aquest tema colpejant el sac.

L'impacte visual del sac és doble, primer per la «innocència» del color niví en contraposició als textos a l'estil: «El cas de la Manada, violació o pel·lícula pornogràfica?», i segon per l'acció que ens suggereix l'artista, clavar el nostre «ganxo» sobre les lletres.

Així doncs, en l'obra de Goiria «De camí a casa», hi poden endevinar dues coses; la realitat que descriu l'artista i la filosofia que hi presenta. Com és de domini públic, l'espai de tots, el carrer és un lloc on sobretot a la nit s'afavoreix la violència de gènere. Per això mateix aquest títol i les frases, ja que la violència és justificada i endolcida per un poderós aparell de comunicació.

La filosofia que expressa, però, fuig de qualsevol mena de victimisme i crida a la presa de consciència i d'acció. L'artista apel·la a la defensa col·lectiva i l'empoderament contra un discurs que justifica agressions imperdonables. Goiria apel·la al poder del col·lectiu, per tal d'actuar en la seva defensa.

Leïa Goiria Escandell no fa res més que fer-se una pregunta que hauríem de respondre tots i totes: pot ser «casa» l'espai públic i privat si permet que les dones no hi puguin estar segures? ■

Un 44% de las mujeres no debe "coquetear" si no tiene intención de mantener sexo

No obstante, este asunto se complica cuando se juega con total claridad.

La ropa provoca, dice clero a mujeres

"Se es en la iglesia santa. Me han dicho que se acosa al haberse acostado con tres chicas a la Andorra".

Autoridades eclesiásticas responsabilizaron a las mujeres de ser culpables de las agresiones sexuales que sufren, debido a la ropa "provocativa" que visten

La joven en Bilbao había quedado con uno de sus agresores

"en el fondo, culpa suya" al haberle provocado en alguna ocasión.

Temida de aglomeraciones y el alcohol de las fiestas son el acoso y las agresiones sexuales a mujeres

Se acostó en una fiesta con alcohol

Con escollos pronunciados y minitaldas "está provocando al hombre".

"Las niñas que se visten así, son a las que ellos encuentran descuartizadas".

En

«Si vas borracha pasan estas cosas»

Para un diez por ciento, la mujer es totalmente responsable del delito si ésta ha tenido en el pasado varias parejas sentimentales, mientras que uno de cada tres culpables es o parcialmente si lleva ropa "provocativa".

El presentador de los Sanfermines en TVE, sobre La Manada: "Fue un accidente que se produjo por personas muy bebidas"

El consulado no creyó su versión

"¿Y no podrían haberlo denunciado bien?"

es un principio no denunciar

[Es mejor que no se haga]

Por que callan la boca

La boca

¿Por qué no se denuncia?

dijo de su testimonio, restándole credibilidad histórica y mucho más afectada

¿Por qué han tardado tanto en denunciar?

Denunció un mes después

Solo una de cada tres

había denunciado

Ya lo sé y estoy de acuerdo: una mujer debe poder volver a casa sola de madrugada. Si el mundo es perfecto... No lo son.

galeria

Els paisatges de les nostres vides

Laura Van Severen
Fotògrafa
hello@lauravanseveren.com

 HELENA BERTRAN CALLAO

La fotògrafa Laura van Severen (1993) treballa a partir de la relació entre les persones i els seus entorns. D'aquesta manera retrata els paisatges que ens envolten amb una sensibilitat curiosa que ens fa comprendre el diàleg que tenim amb l'espai que ocupem, l'espai que explotem i l'espai on vivim. L'artista va graduar-se en fotografia a Bèlgica i des de llavors ha traçat una trajectòria interessant: va ser seleccionada pel museu de la fotografia d'Anvers el 2015 com a jove talent belga i recentment ha passat a formar part de Futures Photography que selecciona anualment talent emergent d'arreu d'Europa. El seu recorregut continuarà cap a la investigació de l'impacte sonor en el paisatge: ha rebut la beca Injuve per a la creació 2023.

El vincle que té amb el territori català la duu a fer el projecte *El Camp d'elles*, portat a terme amb l'escriptora Mònica Pagès (1972). Plegades, investiguen «*el territori a través de les dones que hi habiten*» —en les seves pròpies paraules— retratant dones i paisatges de Campelles, al Ripollès.

Mostren la feina de les dones en entorns rurals que en general estan masculinitzats, i així ho podem veure en la imatge de la Montserrat i la Núria: és el paisatge com a llar i font de recursos, però també el paisatge explotat per la globalització, que duu els territoris de muntanya a fer intervencions de cara al turisme. Com a contrapunt descarcat veiem el paisatge com abocador; és el que trobem en les deixalles cobertes per una capa negra que les amaga, a Jaén, a l'Estat espanyol. La fotografia ens mostra, en el seu projecte *Strata*, com l'entorn s'utilitza com amagatall de tots aquells residus que generem i som incapaços d'eliminar. Un retrat de la tragèdia silenciosa del món actual amb una mirada crítica, però artística i que ens ensenya l'impacte de la nostra presència en el paisatge. La tercera punxa del triangle és una imatge de les intervencions que fem sobre la terra. Extreta del projecte *Land*, que investiga les transformacions a partir de l'extracció del paisatge, aquesta fotografia ens mostra com alterem l'entorn per extreure'n els materials necessaris, i com això genera impactes ambientals que donen noves formes a l'entorn. ■

llibreria

El mundo está en venta

Javier Blas
Jack Farchy

Madrid, 2022
Península

Les matèries primeres amaguen un negoci ple de foscor que mou fins a 17 bilions de dòlars a l'any, un terç de l'economia global. És primordial posar la lupa en aquests oligopolis que extreuen, transporten, venen, compren i acumulen aquestes matèries primeres essencials pel funcionament de les nostres societats. Uns actors que es mouen en paral·lel als governs i sovint es troben darrere de les crisis que sacsegen la geopolítica global.

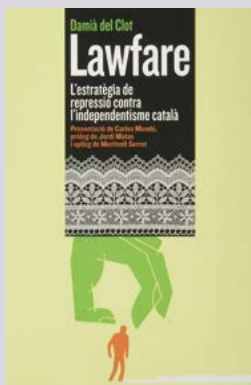

La política que vindrà

Elisenda Alamany

Barcelona, 2023
Enciclopedia Catalana

Les societats evolucionen i també ho ha de fer la política. De la mà de diferents experts en moltes matèries diverses, Elisenda Alamany analitza com ha de ser la política dels propers anys abordant múltiples reptes: per exemple, com l'esquerra pot arribar als seus votants, o com s'ha de replantejar l'independentisme després dels anys del Procés. Un llibre per abocar-se en aquest canvi d'època i com liderar-lo.

Lawfare
Damià del Clot

Argentona, 2022
Voliana Edicions

Aquest llibre analitza la guerra legal i jurídica en què els poders de l'Estat espanyol han basat la seva estratègia repressiva contra l'independentisme. Basant-se en l'aplicació del dret penal i processal de l'enemic, l'Estat ha configurat una estratègia de persecució de la dissidència política que, per ser efectiva, ha de comptar amb la complicitat de tots els poders de l'Estat, des del judicial fins als mitjans de comunicació.

Les sis de Ravensbrück
Miriam Roma García

Barcelona, 2022
Pagès Edicions

La repressió contra les dones va ser un dels elements centrals del règim nazi. En aquest treball es recull el trajecte de sis lleidatanes que van ser presoneres en els camps de concentració, com per exemple el de Ravensbrück. A partir de la interpretació que es fa d'aquest fet, s'analitza amb perspectiva de gènere la repressió social i ideològica d'aquell període.

Ucraïna, la guerra pel relat
Josep Gifreu

Barcelona, 2022
Saldonar

En tot conflicte polític o social, l'establiment del relat i de la narrativa de legitimitació és essencial per a les parts contendents. La guerra desfermada a causa de la invasió russa d'Ucraïna no és pas una excepció. Aquest llibre analitza de forma rigorosa i profunda el paper dels diferents actors i els principals esdeveniments d'aquest conflicte. ■

eines

ACONSEGUIU
ELS NÚMEROS ANTERIORS

eines@irla.cat

DESEMBRE 2021

**INDEPENDENTISME:
MIRADES
CAP AL FUTUR**

INDEPENDENTISME: MIRADES CAP AL FUTUR
Ismael Peña-López
"Independentisme ha sigut sempre e'ls camí més ràpid de progrés, al marge de les adscripcions polítiques"
Una conversa amb Marta Roa

MAIG 2021

**SALUT
I JUSTÍCIA SOCIAL**

SALUT I JUSTÍCIA SOCIAL
Leticia Artaza
"La majoria dels trastorns de salut són més freqüents en les persones de condicions socioeconòmiques més desfavoridaes"
Una conversa amb Alba Vergés

JUNY 2022

**ACTUALITZAR
LA POLÍTICA
LINGÜÍSTICA**

ACTUALITZAR LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA
Maria Magdalena
"Sempre que hi ha hagut un model de país en sentit ampli, aquest model ha anat de braç amb un projecte lingüístic"
Una conversa amb Roger Vila

SETEMBRE 2021

**ENTENDRE
(I COMBATRE)
LES DESIGUALTATS**

ENTENDRE (I COMBATRE) LES DESIGUALTATS
Mihela Vancea
"El republicanisme democràtic no està en contra del mercat, que sempre ha existit. Està en contra de l'acumulació de la riquesa en poques mans"
Una conversa amb Dària Boscà

OCTUBRE 2022

**(RE)
INDUSTRIALITZAR
EL PAÍS**

(RE)INDUSTRIALITZAR EL PAÍS
Alicia Bosch
"Esta fabrica que he apostat per les tecnologies vinculades a la nova indústria té els dies comptats"
Una conversa amb Roger Ferrer

eines⁴⁵

PORTAL

El jovent de les crisis

Pol Baldomà i Díaz

CONNEXIONS

Ser jove a la Catalunya del 2022: més enllà de la generació viral

Carles Feixa-Pàmpol

La salut mental del jovent: un repte per a totes les generacions

Marc Darriba

Joves catalans d'origen asiàtic: reptes i oportunitats en les trajectòries educatives i laborals

Berta Güell

Les pràctiques laborals com un element de la precarietat juvenil

Pau Cruz

NAVEGADOR

Polítiques d'habitatge i persones joves: estat de la qüestió

Maria Sisternas i Tusell

FÒRUM

Julia R. Sánchez

“Som una generació conscienciada sobre el repte climàtic, però calen accions reals per canviar el sistema econòmic i ecològic”

Una conversa amb Marta Rosique

VARIABLES

Comunitats energètiques locals: un nou model contra el canvi climàtic i l'increment dels preus

Laura García

FULL DE CÀLCUL

El model de finançament local: la necessitat de donar més autonomia financera als municipis

Paula Salinas

ARXIU

Estat Català, 1922-1931: el partit-moviment independentista que va contribuir al naixement d'ERC

Joan Esculies

EXPLORADOR

És possible governar amb idees d'esquerra a Colòmbia?

Héctor Riveros Serrato

FINESTRA

“Una perspectiva indígena sobre la pervivència de la humanitat a la Terra”

Jupta Itoewaki

CLÀSSIC

La Carta de la Llibertat

African National Congress

TRIBUT

Roald Dahl

Gina Harster

FILMOTECA

Years and years

Eulàlia Solé Tomàs

PINZELL

És casa

Leia Goiria Escandell

GALERIA

Els paisatges de les nostres vides

Laura Van Severen

LLIBRERIA

